DE HORATIO POËTA.

LUGD.-BAT. TYP. L. VAN NIFTERIK HZ.

DE

HORATIO POËTA

SCRIPSIT

I. I. HARTMAN.

LUGDUNI BATAVORUM, S. C. VAN DOESBURGH. | LIPSIAE, OTTO HARRASSOWITZ.

MDCCCXCI.

CAPUT PRIMUM.

Horatii editiones, quae nostra aetate in lucem prodeunt — neque paucae eae sunt et admodum inter se diversae — omnes, quotquot sunt, cuicuimodi sunt, artissimo quodam cum celeberrima illa, quam ante duodecim fere lustra Peerlkampius nostras publici iuris fecit, cohaerent vinculo. Quod cognationis quidem vinculum appellare licet, caritatis minime. Ex ingenti enim coniecturarum, quas vir clarissimus et in poëtis Latinis versatissimus protulit, numero duae tantum, ni fallor, sunt quae nostri saeculi viris doctis probari soleant. Qui illis ex tanta copia eligendis quas ceteris omnibus longe praestare censeant, se ipsos quodammodo prudentes, idoneos, callidos iudices esse demonstrant. Quid enim venustius probabiliusve cogitari potest quam Peerlkampii coniectura in hisce carminis III, 20 strophis

Non vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paulo fugies inaudax
　　Proelia raptor,

Cum per obstantes iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi praeda cedat
    Maior an illi

pro inepto illi scribi illa iubentis?

Quid unquam in nostra arte certum nullique dubitationi obnoxium recte dici videbitur, si ambigetur etiam in hac C. II, 6 stropha

Tibur Argeo positum colono
Sit meae sedes utinam senectae,
Sit modus lasso maris et viarum
    Militiaeque.

utra lectio potior sit habenda, vulgatane codicum modus an Peerlkampii domus?

Sunt tamen multae aliae emendationes Peerlkampianae illis, quod ad elegantiam et perspicuitatem pertinet, vix impares, quarum hic aliquot citabo, unde tamquam summam aliquam iudicii conficiam quam in fronte huius commentationis proponam.

IV, 15, 1—4. Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes increpuit lyra,
    Ne parva Tyrrhenum per aequor
        Vela darem e. q. s.

Quam venusta est Peerlkampii coniectura pro lyra scribentis lyrae, quam ingens exemplorum locupletissimorum copia quibus locutionem lyrae vela dare illustrat!

IV, 7, 19. Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
    Quae dederis animo.

Importuna est heredis mentio. Quidquid enim amittis, etiamsi tristissimo illud pereat modo, heredis manus avidas effugit. Si futurus heredis dolor semper est causa laetitiae, gaudeas oportet si ludo magnam pecuniam amiseris aliave nequitia profuderis; gratias habeas latronibus qui villam tuam compilaverint, incenderint, solo aequarint; inter amicos tuos numeres tyrannum vel demagogum qui te maiorem rei familiaris tuae partem vectigalis nomine in aerarium conferre coëgerit. Praeclara vero est sententia, quam praeeunte Waddelio et adiuvante aliquatenus librorum manuscriptorum auctoritate hoc loco posuit Peerlkampius:

Cuncta manus avidas fugiunt; haerebit amico
Quod dederis animo.

i. e. avarus sordidusque semper eget; id demum tuum appellare potes quod genio tuo indulseris; si in magnis opibus tuum defrudas genium, tua perdis, aliena servas. Hoc est quod alibi, recte adhibita heredis mentione, dicit Horatius (II, 14, 25 sq.):

Absumet heres Caecuba dignior
Servata centum clavibus.

I, 6, 1—4. Scriberis Vario fortis et hostium
Victor, Maeonii carminis aliti,
Quam rem cumque ferox navibus aut equis
Miles te duce gesserit.

Nimis magna de Agrippae laudibus pars decedet, si praesertim quae milites gesserint a Vario scribentur. Sed augebuntur illae si in eo carmine non solum tamquam egregius dux, sed etiam tamquam strenuus miles celebrabitur Agrippa. Egregie hoc sensit Peerlkampius, cui pulcherrimam debemus lectionem gesseris pro gesserit. Neque quidquam est

IL FILÁTIO POÈTA

Vel unum illud acervos sic nude positum sententiam claudam reddit et subineptam. Egregium vero est quod reponi iussit Peerlkampius:

regnum proprium atque tutum
Deferens uni, diadema et auri
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

II, 5. Amicum amore puellulae immaturae captum et alia et haec admonet Horatius:

Tolle cupidinem
Immitis uvae: iam tibi lividos
Distinguet autumnus racemos
Purpureo varius colore.

Nonne quicunque in tempore memor est notissimi loci Ovidiani, quem et Peerlkampius affert:

ut variis solet uva racemis
Ducere purpureum nondum matura colorem

verbum distinguet fere contrarium eius significare sentit quod hic requiritur, uniceque sententiae aptum esse quod Peerlkampius coniecit: distendet autumnus racemos?

Omnibus illis locis quos hucusque attuli satis est Peerlkampii annotationes perlegere ut summa movearis admiratione. Neque tamen in coniectandi verborumque emendandorum munere primaria Peerlkampianae praestantiae pars cernitur. Ipse enim saepius declarat multo magis se operam dedisse deprehendendis versibus, strophis, carminibus spuriis. Qua in parte quanta sit versatus iudicii elegantia paucis exemplis lectori in mentem revocabo.

I, 24. Egregium erit carminis exordium, gravique crimine liberabitur poëta, si prima stropha

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? Praecipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam Pater
Vocem cum cithara dedit

delebitur; doctissime enim Peerlkampius demonstravit in magno dolore ergo initium saepe esse orationis; neque negari potest poëtam isto praecipe lugubres cantus Melpomene multa quidem et magnifica polliceri sed nihil ferre quod tanto sit dignum hiatu.

I, 31. Huius si carminis retinueris strophas primam et secundam et ultimam, cetera cum Peerlkampio abieceris, quod restabit lepidum erit et facetum. In strophis quas Peerlkampius damnavit multa esse inepta, insulsa, inutiliter repetita quis Peerlkampio non concedat? Quis enim, ut e multis unum afferam, non libenter careat isto

Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce?

Nonne bene Horatii famae consuluisse dicendus est qui totum Carmen II, 15 tamquam illo indignum eiecerit? Quid enim ineptius cogitari potest quam Romuli Catonisque nomina sic inter se iuncta, nullo alio interiecto quo ingens chronologiae lacuna velut expleatur? Ad stropham ultimam

Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumptu iubentes et deorum
Templa novo decorare saxo.

quis non Peerlkampium et alia recte annotasse censeat et haec:

„Obsecro vos, quaenam leges, cuius aetatis? Veterum et Catonis, non dixeris. Itaque superest Romulus. Sed ipse Romulus habitabat in casa de stramine et cespitibus facta. Nec melius habitabant ceteri Romani. Idque faciebant non consilio, non lege, non exemplo, sed necessitate. Omnes erant pauperes. Et si hae leges referendae sint ad aetatem Romuli, quomodo illud explices quod eaedem leges iusserint oppida et templa novo saxo decorare? Romani non habebant oppida, quae decorarent, praeter Romam. Templa autem non magis ornabantur, quam aedes privatae, Ovid. Fast. I, 201:

Iupiter angusta vix totus stabat in aede
Inque Iovis dextra fictile fulmen erat"?

Horatium multo pluris facerent omnes si eum carminis III, 8 alteram partem non scripsisse scirent, in qua et alia permulta inepta sollerter deprehendit Peerlkampius et v i g i l e s l u c e r n a s p e r f e r i n l u c e m non ad id significandum positum quod solum recte eo significari potest: „tolera lucernas nimium splendentes vel male olentes" sed sic fere accipiendum: „celebra convivium per totam noctem usque ad lucem."

Quis, ut unum etiam his addam, non et de lectoribus et de ipso Horatio egregie meritum censeat Peerlkampium, qui carminis III, 19 praeter 8 versus primos cetera omnia tamquam poëta indignissima circumscripserit? An poëtam quem amemus, diligamus, admiremur, lubenter credimus Musas tamquam i m p a r e s n u m e r o opposuisse Gratiis, quum hae tres sint, illae novem?

Quod autem in prooemio dicebam, multum abesse ut caritatis vinculo inter se cohaereant recentiores Horatii edi-

tiones et Peerlkampiana, id nunc paucis mihi explicandum videtur: palam ergo proloquor nostrae aetatis viros doctos mihi iniquissimos in egregii viri memoriam videri. Nam quamquam obmutuerunt iam qui eum acerbis lacessere convitiis non verebantur barbaramque eius rationem clamare solebant, haud tamen desunt in quorum annotationibus facile acerbitatem quandam et malignitatem agnoscamus. Quorum alii quaecunque ille dixerit data occasione impugnant neque unquam eum nominant nisi ut cum contemptu quodam sententiam eius abiiciant, alii tacitum quoddam cum eo gerunt bellum eoque modo intricatiores Horatii locos explicant ut quivis assiduus Peerlkampii lector ad illius aliquam annotationem non sine iracundia alludi sentiat. His omnibus et aequiorem et, ut solet, prudentiorem se praebet Lucianus Muellerus, qui oblata occasione nunquam declarare negligit, quod Horatium nunc tanto melius quam antea intelligere, rectiusque de eius arte iudicare possimus, huius rei laudem tamquam ad auctorem ad Peerlkampium esse referendam, qui falsi praeiudicii nebulas discusserit primusque permulta vulnera indicaverit quibus sanandis nova essent quaerenda remedia.

Quodsi quis me roget: „ergone tibi temerariae istae Peerlkampii coniecturae certarum emendationum instar videntur?" ei sic respondere velim ut primo aspectu ei aenigma aliquod proponere videar. Dico enim me si d i s c e n t i u m in usum Horatius mihi edendus esset, omnes aut fere omnes Peerlkampii coniecturas in textum esse recepturum; sin in doctorum aliquo conventu statuendum esset quid ipse Horatius scripsisse videretur, vix ullum traditae lectionis locum tangere me ausurum, nisi quod paucos versus secundum Luciani Muelleri rationem, id est grammatica, metrica, euphonia ducibus, aut corrigendos aut delendos declararem.

Peerlkampii ut in verba iurem tantum abest ut etiam de binis illis locis, quos in introitu tamquam egregia Peerlkampianae artis exempla attuli, amplius deliberandum censeam.

„Quae ergo ista perversitas est?" quaerat quispiam. „Pauca illa Peerlkampiana inventa, quae ceteri probant, tu num vera certaque sint dubitas etiam et tamen illos iniquitatis arguis, te ipsum aequum censorem fore profiteris?" Non e numero coniecturarum quae in textum recipiantur mihi aequitas vel iniquitas in illarum auctorem apparere videtur; hanc enim multo magis agnosco et in malignitate illa de qua modo dicebam et in iudicio quod de universa Peerlkampii ratione ferri solet. Plerique enim e Peerlkampii annotationibus haec verba protrahunt e quibus gravissimum in eum fingant crimen (ad I, 16):

> „Equidem Horatium non agnosco nisi in illis ingenii monumentis, quae tam apta et rotunda sunt, ut nihil demere possis, quin elegantiam minuas."

Absurdum autem esse nonnulli clamant praeclara omnia ab Horatio postulare; pravo abripi praeiudicio qui credere nolit poëtam interdum ea scripsisse quae aliquo modo reprehendi possint; errare humanum esse et commune omnibus poëtis tam lyricis quam epicis. Eiusmodi si quis Peerlkampii reprehensionem legat imperitus, Horatianorum carminum duo tantum esse genera credat: alia enim eorum esse egregia, alia, eaque non pauca, mediocria, et vitia a poëta esse commissa levia quidem sed permulta. Admodum enim credibilis res est; quam si non agnovit Peerlkampius, quum agnoscere posset, „pravo favore lapsus est" et „dum praeiudicio stabat erroris sui," alios quoque in errorem induxit. Sed

non ita res se habet. Saepe enim quod verisimile est non est verum. Non levia multa vitia ab Horatio reo in immerentes grammaticos grammaticorumque discipulos transtulit Peerlkampius; alium commisit errorem, cuius cuivis critico in poëta aliquo diu multumque versato parata est venia. Qui fuerit ille rogas? Vix audeo dicere. Metuo enim ne inimicorum agmina excitem qui odii et indignationis tela undique in me coniiciant. Vocabo ergo ab inferis ingentem aliquem Aiacem sub cuius clipeo lateam tutus; summi poëtae utar patrocinio, egregii viri, in quavis disciplina praestantissimi, de arte poetica iudicis tam idonei quam aequi: Goetheum in causa mea et testem et patronum citabo, qui de Horatio haec censuit:

> „Horaz. Sein poetisches Talent anerkannt nur in Absicht auf technische und Sprachvollkommenheit, d. h. Nachbildung der Griechischen Metra und der poetischen Sprache, nebst einer furchtbaren Realität, ohne alle eigentliche Poesie besonders in den Oden."

His enim verbis Goethei iudicium complectitur vir fide dignissimus F. W. Riemer, qui diu poëtae scriba fuit. (Mittheilungen über Goethe II, 644).

Non dico me prorsus Goethei iudicio assentiri; quantum de eo sit detrahendum mox declarabo; sed cuius generis error ille fuerit Peerlkampii, allatis Goethei verbis iam adumbrasse quodammodo mihi videor, nunc accuratius indicare conabor. Utar exemplo. Anno 1778 Pallavicini Romae in Bibliotheca Palatina invenit duo carmina adiecta ad finem Libri I, igitur carmina 39 et 40. Inepta ea sunt, insulsa, ieiuna; Horatii esse post Pallavicinium credidit nemo. Eorum autem alterum Peerlkampius iocose et lepide tam-

Cum per obstantes iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi praeda cedat
  Maior an illi

pro inepto illi scribi illa iubentis?

Quid unquam in nostra arte certum nullique dubitationi obnoxium recte dici videbitur, si ambigetur etiam in hac C. II, 6 stropha

Tibur Argeo positum colono
Sit meae sedes utinam senectae,
Sit modus lasso maris et viarum
  Militiaeque.

utra lectio potior sit habenda, vulgatane codicum modus an Peerlkampii domus?

Sunt tamen multae aliae emendationes Peerlkampianae illis, quod ad elegantiam et perspicuitatem pertinet, vix impares, quarum hic aliquot citabo, unde tamquam summam aliquam iudicii conficiam quam in fronte huius commentationis proponam.

IV, 15, 1—4. Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes increpuit lyra,
  Ne parva Tyrrhenum per aequor
    Vela darem e. q. s.

Quam venusta est Peerlkampii coniectura pro lyra scribentis lyrae, quam ingens exemplorum locupletissimorum copia quibus locutionem lyrae vela dare illustrat!

IV, 7, 19. Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
  Quae dederis animo.

Importuna est heredis mentio. Quidquid enim amittis, etiamsi tristissimo illud pereat modo, heredis manus avidas effugit. Si futurus heredis dolor semper est causa laetitiae, gaudeas oportet si ludo magnam pecuniam amiseris aliave nequitia profuderis; gratias habeas latronibus qui villam tuam compilaverint, incenderint, solo aequarint; inter amicos tuos numeres tyrannum vel demagogum qui te maiorem rei familiaris tuae partem vectigalis nomine in aerarium conferre coëgerit. Praeclara vero est sententia, quam praeeunte Waddelio et adiuvante aliquatenus librorum manuscriptorum auctoritate hoc loco posuit Peerlkampius:

Cuncta manus avidas fugiunt; haerebit amico
Quod dederis animo.

i. e. avarus sordidusque semper eget; id demum tuum appellare potes quod genio tuo indulseris; si in magnis opibus tuum defrudas genium, tua perdis, aliena servas. Hoc est quod alibi, recte adhibita heredis mentione, dicit Horatius (II, 14, 25 sq.):

Absumet heres Caecuba dignior
Servata centum clavibus.

I, 6, 1—4. Scriberis Vario fortis et hostium
Victor, Maeonii carminis aliti,
Quam rem cumque ferox navibus aut equis
Miles te duce gesserit.

Nimis magna de Agrippae laudibus pars decedet, si praesertim quae milites gesserint a Vario scribentur. Sed augebuntur illae si in eo carmine non solum tamquam egregius dux, sed etiam tamquam strenuus miles celebrabitur Agrippa. Egregie hoc sensit Peerlkampius, cui pulcherrimam debemus lectionem gesseris pro gesserit. Neque quidquam est

ut Chloae amorem incutiat rogatur, non Cupidinis sagittis sed.... sublimi flagello? Afferunt quidem docti hos Tibulli versus (I, 8, 5 sq.):

Ipsa Venus magico religatum brachia nodo
Perdocuit multis non sine verberibus,

sed nihil in iis est praesidii: ibi enim poëta loquitur de dura servitute, quam sub domina Venere sit perpessus.

Minusne est ridiculum quod III, 21 poëta vini „testam" sic alloquitur:

Te Liber et si laeta aderit Venus
Segnesque nodum solvere Gratiae
Vivaeque producent lucernae
Dum rediens fugat astra Phoebus.

Ubi ergo Liber Liberum producere dicitur.

Magisne sunt probandae absurdae illae inferorum descriptiones (II, 13 et 19), quae quam sint bono poëta indignae egregie apparebit si contuleris eximium apud Ovidium de Orpheo animas carminibus permulcente locum (IX, 40 sqq.).

Minusne inepte poëta in enumeratione rerum mythologicarum, quae cum allio isto viscera exurente comparari possint, hos posuit versus (Epod. III):

Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius?

Sed ad alterum disputationis locum transeundum est. Quonam mihi ducere videantur acutae lepidaeque Peerlkampii observationes, si recte iis utamur, iam ut potui indicavi.

CAPUT SECUNDUM.

Horatianam poësin qui recte aestimare cupiat, id est qui eius non fucatam exornatamque sibi formare velit imaginem, sed veram naturam indolemque cognoscere et perspicere, ad quem se ille prius convertat quam ad ipsum poëtam? Horatium ergo interrogemus quid de sua arte ipse censeat, vel potius ab eo petamus ut nobis exponat quo modo poësin amare coeperit, quibus artibus ingenium suum excoluerit, quem sibi finem quodve fastigium proposuerit, quo intentis omnibus viribus mentisque facultatibus esset enitendum. Respondebit autem nihil magnificum, nihil quod admiratione nos impleat, nihil denique quo ita commoveamur ut statim nos colloqui sentiamus cum poëta, i. e. cum Musarum amico et sacerdote, quem deae ipsae in summas coeli plagas sustulerint, ubi ea aspexerit audieritque quibus relatis vita hominum illustrari exornarique posset. In mentem enim nobis revocabit iocosam de Pompei milite narrationem (Epist. II, 2, 26—40), qui quum antea iners ignavusque fuisset, amissa pecunia, quam multo labore collegerat, tanto ardore damni compensandi tantoque furore et ira impletur ut ne firmissimum quidem hostium praesidium impetum eius susti-

nere possit; pro quo facto simulatque honores praemiumque accepit, ad pristinam naturam redit. „Idem et mihi accidit" poëta ait:

Paupertas impulit audax
Ut versus facerem. Sed quod non desit habentem
Quae poterunt unquam satis expurgare cicutae,
Ni melius dormire putem quam scribere versus?

„At enim" quaeras „nonne commune hoc est omnium hominum artificium ut de se suaque arte cum contemptu loquantur, quo alios ad contradicendum, id est ad laudandum alliciant? Neque illud ignoro neque dissimulo, sed hoc dico, qui divino quodam spiritu afflatus de amore suo, de deorum potestate, de patriae laudibus cecinerit, nunquam eo esse descensurum ut invitum se et contra indolem suam carmina fecisse mentiatur, quibus honeste inopiae suae subveniret arcamque impleret. Eiusmodi mendacium vero poëtae ne ebrio quidem in hilarissimo amicorum convivio in mentem venire potest. Sed fingamus iam semel in vita poëtam incredibile aliquid iocatum esse, tamen hoc constat, quo quisque sit artifex melior eo minus eum de se suaque arte loqui solere. Avium similes sunt veri poëtae, quae per silvas errantium aures suavi voce deleniunt, sed quid illi de suo cantu censeant nunquam cogitant. Hoc vero vel minime exspectandum est egregium aliquem poëtam eiusmodi de sua arte usurum vocabulis ut de gravi molestoque quodam labore sermonem esse putes. Horatius autem frequenter, quum totam eius mentem in ipsa poësi occupatam esse oportebat, gloriatur se difficillimo munere feliciter esse perfunctum. Qui ille labor fuerit rogas. Faciamus initium ab initio.

Parios (ait) ego primus iambos
Ostendi Latio, ... non res et agentia verba Lycamben.

Quid illi versus significare possunt? Nempe: „sermonem Latinum metro cuidam Graeco, inusitato antea apud nostrates, adaptavi". Nihilne amplius? Immo: „Archilochum imitatus sum specie magis quam revera; versuum quoddam genus ab eo sumpsi, Lycamben, quem cum filiabus acerbis iocis insectarer et ad voluntariam mortem compellerem, sumere non potui. Quid ergo feci? Parios iambos ostendi Latio; convitia maledictaque et ipse eodem quo ille metro composui, non ira ductus neque ut adversarium aliquem lacesserem, sed ut peritiae metricae darem documentum." Mirum, hercle, poësis genus. Videamus tamen sintne revera ad illud Horatiani iambi referendi; raptim Epodos qui eo pertinent percurramus.

IV. Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordiast.

Verusne aliquis hostis contumelioso hoc carmine petitur? Vix credo. Ille enim, si in rerum fuit natura, aut de plebe aliquis fuit maleficus, quem omnes nossent δοῦλον κἀκ δούλων, pravis artibus libertatem adeptum, furtis rapinisque divitem factum. Quid ergo opus erat tanto hiatu? Ad tresviros nocturnos potius nomen eius deferres, simulatque novum eius malefactum deprehenderes: illi enim hominem sibi notissimum capitali poena afficere non dubitarent. Aut fuit homo qui dolo et astutia ad iniquam potentiam pervenisset, quem metuerent omnes, quo ipse Augustus, quum e civitate pellere eum non auderet, tamquam instrumento aliquo uti mallet. Ne sic quidem satis lepidum exsistit carmen. An forte tribunatus militum potentiae fastigium est putandum? An nosse cives poterant quis eo tribuni nomine peteretur? Hoc vero minime credibile videtur Horatium, amisso patrimonio, pauperem et unde vivere posset quaerentem lacessere

eum ausum esse per quem aditus ad Maecenatem et Pollionem parandus esset potius. Denique, ut quid intersit inter verum aliquem Archilochum et poëtam nostrum penitus sentias, praeclarum istud in hoc genere Catullianum

Eone nomine, imperator unice,
Fuisti in ultima occidentis insula,
Ut ista vestra diffututa Mentula
Ducenties comesset aut trecenties?
Eone nomine urbis o potissimi
Socer generque perdidistis omnia?

cum languidis hisce compara versiculis:

Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum
Hoc, hoc tribuno militum?

Eo ergo res redit ut videamus adversarium ab Horatio fictum, ne prorsus novi deesset carminis materies.

VI. Quid immerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?

Ineptum profecto est et ridiculum poëtarum opera ad severas quasdam leges, quas ipse tibi de nihilo finxeris, revocare velle et nisi illis respondeant, tamquam vitiosa condemnare, sed hoc iure nostro a poëta postulare videmur ut sibi constet neve ea dicat quae adversa fronte inter se pugnent: huic legi parere oportet tam eum qui tragoedia vel carmine heroico magnorum hominum facta, dicta, cogitationes aeternitati commendare studeat, quam qui paucis versibus risum movere aliamve brevem parare legentibus oblectationem velit. Quod qui non fecerit, operam perdiderit,

et altera carminis parte alteram tollente et infringente, multis verbis dixerit nihil. Quod hic Horatio evenit. „Cave" inquit „tu, hostium pestis et calamitas, ne meam moveas iram: tum enim a te eodem modo poenas sumam quo a Lycambe Archilochus et a Bupalo Hipponax." At quid hoc carmine facit Horatius? Nonne acerbissimis illum hominem lacerat maledictis? Quae ergo vis est verborum c a n i s, m a l u s, a t r o d e n t e, quaeve versuum 9 et 10

Tu, cum timenda voce complesti nemus,
Proiectum odoraris cibum?

Et si numquam inimicum expertus est hominem Horatius, quid tam acriter in eum invehitur? Quid minus verae irae veraeque indignationi convenit, quam cum maledicis clamare: „nisi cavebis maledicam tibi"?

X. In quavis arte qui modum tenere nescit spectantium legentiumque affectus movet propriis affectibus contrarios. Sic, qui orator nimiis laudibus virum aliquem quamvis magnum extollit, eo rem perducit ut de illius meritis iusto magis dubitemus; qui in convitiando semet continere non potest efficit ut eum, qui maledictis petitur, non tam pravum hominem quam dicatur esse credamus. Sed quid de propriis affectibus loquor? Non enim qui revera iratus est verave commovetur admiratione, sed qui iram vel admirationem simulat in illud quod dicebam vitium incurrere solet. Ut ab hoc carmine exemplum sumam, nisi obstaret Virg. Buc. III, 90.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi

nullum unquam Maevium Horatio notum fuisse, sed fictum illud a poëta nomen esse crederemus. Hoc tamen persuasissimum nobis est, quum carmen scriberetur, neque iter eum fecisse neque facturum fuisse. Tam enim crudele qui

navigantis a diis precatur exitium, lectorum erga illum movet misericordiam, ne benevolentiam dicam amoremque. Quid quod innocentibus navitis, qui Maevium in itinere maritimo comitarentur, tristem perniciem imprecando a Maevio in semet ipsum convertisset aequalium odium Horatius.

Alii quidam epodi maledictorum pleni ad aliam huius disputationis partem sunt servandi; hoc iam et ex poëtae confessione et e carminibus ipsis cognovimus, Horatium non ideo sibi Archilochum tamquam exemplum proposuisse quod et ipse suum sibi haberet Lycamben, sed ut illius verba modosque imitando vires suas exerceret famamque quaereret novi carminum generis inventi et in Italiam invecti. Videamus nunc quid de carminibus suis et ipse censeat Horatius et alios censere cupiat: eodem eum studio ad Sappho Alcaeumque imitandos ductum esse agnoscemus. Quorum quum carmina multo artificiosius quam Archilochi iambi essent composita, mirandum non est illorum imitationem multas magnasque praebuisse Latino poëtae difficultates, quibus ille feliciter superatis meritum strenui assiduique laboris praemium ab aequalibus posterisque petit. Locos huc pertinentes paucos sed admodum insignes ex ipsis carminibus afferam.

II, 20. Me Colchus et, qui dissimulat metum
Marsae cohortis, Dacus et ultimi
Noscent Geloni, me peritus
Discet Hiber Rhodanique potor.

i. e. ego effeci ut lyrica Graecorum poësis per totum imperium Romanum legi et intelligi possit.

Eadem est vis versuum 10—16 carminis III, 30:

Dicar qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium

Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

nisi quod in illis magis est aperta industriae diligentiaeque significatio.

Non lusciniae, quam ipsa natura canere cogit, similis videri vult Horatius, sed cum ea bestiola se comparat, quae semper sedulitatis exemplum habetur, venustis hisce lepidi carminis IV, 2 versiculis:

Ego apis Matinae
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum circum nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

in quibus haud dubie plurimum cum laborem iungendum est.

Sunt et alii loci quibus de se ipso Horatius loquatur, sed haud facile ullum invenias e quo appareat propter ipsum carminum argumentum poësin suam amare eum coepisse. Poëta haberi vult sed lyricus, i. e. agnoscere cupit homines novam se Romanisque inauditum antea versuum genus Romam transtulisse.

Cui autem externa versuum species tam cordi fuerit, quis non lubenter credat illum de eorum argumento satis fuisse securum, saepissimeque quum numeris operam daret, contra sententiam ea commisisse vitia quae a iudice non cupido negligi dissimularique nullo modo possint? Eorum genera

aliquot indicabo, initiumque ab eo faciam quod iam in priore capite leviter attigi et ita ut primariam disputationis partem ad hunc libri mei locum reservarem.

Afferebam enim alterum a Pallavicinio inventum carmen. Spurium autem illud esse uno argumento tam certo demonstrari potest ut nulla supersit dubitatio. Quod quale sit suo loco dicam; sed graviter mihi errare videntur qui propter versus

En quo furentes Eumenidum choros
Disiecit almo fulmine Iuppiter!

totum carmen Horatio indignum censeant. Quid enim? Orestem olim persequebantur Furiae, miserumque hominem nusquam terrarum quietum esse sinebant: tandem Phoebus adest, quo viso crudeles deae resistere non audent sed in fugam se coniiciunt. Eodem modo poëtam novi generis inventorem diu adversarii undique lacessebant; illi suas sibi habebant Deas implacabiles: Invidiam, Calumniam, Derisionem; eas nunc cum Furiis Horatius comparat. Tandem aliquando auxilio poëtae venit bona apud peritos de arte poëtica iudices fama; favere ei coepit aura quaedam popularis. Ipse Iuppiter mutatae fortunae signum dedit, nubes quibus coelum obsitum erat discussit, simulque novas illas Furias fugavit: laeta tum poëtae lux affulsit. „Contorta, hercle, explicatio" dicat quispiam „et qua mythologiae vis fiat." Neque ego nego, sed hoc addo saepissime a viris doctis ad ineptos locos tuendos et utcunque illustrandos haud minus longe arcessi defensiones. In Horatio vero legendo qui nullam probabit explicationem nisi quae sponte se offerat, qui in interpretationibus quamvis improbabilibus acquiescere nolet, is in multis carminibus sic haerebit ut extricare se nullo modo possit. Dabo pauca exempla.

II, 2, 9.

Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus
Serviat uni.

Ne de verbis uterque Poenus, quae nulla ratione explicari possunt, dicam, quis non istud Libyam Gadibus iungere legens de Xerxe aliquo pontem in freto Gaditano faciente sermonem esse putet? Vel sic tamen adiectivum remotis additum mirabitur: quamvis enim longo ad iungendas Gades cum ora Africae ponte opus sit, tamen tum demum recte illud adiectivum adhiberi ubi agatur de locis quos mare dividat ingens, non qui freto separentur. Quam facilem vero illum esse oportet, qui credat recte Africam Gadibus iungere eum dici cuius regnum et dominatio per totam Hispaniam Africamque extendatur.

IV, 11. „Hilariter Idus Apriles mihi sunt celebrandae" poëta ait

quod ex hac
Luce Maecenas meus affluentes
Ordinat annos.

Ergone fastos corrigendi munus ab Augusto accepit Maecenas, eumque honorem Idibus Aprilibus iniit? Minime; diligenter enim eo munere functus erat Iulius Caesar, et vix est credibile post triginta annos nova recensione fuisse opus. Quid ea locutione velit perspicue indicat poëta; praemittit enim haec:

Iure solemnis mihi sanctiorque
Paene natali proprio.

Natalem ergo diem Idibus Aprilibus agebat Maecenas; sed Latinitati vis facienda est ut eum sensum e verbis ex hac luce affluentes ordinat annos extorqueas.

Permulta sunt ex hoc genere vitia apud Horatium, quae diligens lector facile ipse colligat; unum etiam addam quod, licet prave eo usus sit, recte tamen observavit Peerlkampius.

IV, 14, 10 sqq.

> Drusus Genaunos, implacidum genus,
> Breunosque veloces et arces
> Alpibus impositas tremendis
> Deiecit acer plus vice simplici.

Quid poëta voluerit aliquo modo divinare possumus. Dicendum enim hoc erat: Genaunos pro damnis, quae finibus Romanis intulerant, multiplices poenas dare coëgit. Quis tamen obloqui audeat Peerlkampio annotanti: „Drusus deiecit Genaunos ex Alpibus plus vice simplici; ergo Genauni eum antea deiecerant, ut nunc vicem redderet. Quod non verum est."

Ad aliud genus transeo. Qui multo labore numerorum difficultates superare studet, in eoque negotio totus est, non potest quin interdum sui ipse argumenti fiat immemor: multa ei tunc imprudenti excidunt vocabula, sententiae, locutiones quae accurate legenti risum moveant:

I, 32.
> Poscimur. Si quid vacui sub umbra
> Lusimus tecum, quod et hunc in annum
> Vivat et plures, age dic Latinum,
> Barbite, carmen
> Lesbio primum modulate civi.

Lepidissime aliquid excogitavit Peerlkampius ne prorsus sensu cassi hi versus essent. Coniecit enim Horatium carmen

liberius scripturum, in quo, ut fieri solet in Epodis, spurcae res spurcis vocabulis nominarentur, iocantem graviter sonantes versus praemisisse quibus Lesbium invocaret barbiton. Lepida est, ut aiebam, coniectura: veram esse nemo facile credet; verbis enim dic Latinum, Barbite, carmen Lesbio primum modulate civi Horatius, ut solet, suas laudes praedicat, qui primus verba Latina Lesbiis numeris exornaverit. Sed licet Peerlkampio non assentiamur, tamen aliquis usus esse potest verborum quae addidit: „Ipsum vero illud Latinum carmen intercidisse puto. Hoc, XXXII, non est illud. Quominus sit, vel metri diversitas vetat. Quomodo enim quis rogat lyram Alcaei, ut sibi faveat in canendo modos Sapphicos?" Nonne enim qui in carmine Sapphico, dum de auctore artis suae loqui vult, Alcaeum nominat, de Sapphone ne cogitat quidem, ridiculae negligentiae accusandus est?

II, 6. Sententia huius carminis, si tamen ulla est, haec esse videtur: Septimius poëtam invitaverat ut secum iter faceret longinquum et ita curas animi deponere conaretur. Respondet: „iam me itinerum taedet, satis enim laborum et aerumnarum pertuli mari et in Bruti exercitu; iam requiescere cupio; quam ergo sedem Tiburi, amoenissimo oppido praeferam?" Aliqua, ut vides, similitudo inter carmen nostrum intercedit et epistolas; hae tamen multo ei praestant. Afferre quoque possis lepidissimum Catulli carmen

Furi et Aureli comites Catulli

si cognoscere velis quid intersit inter poëtam veram aliquam animi sententiam venuste eloquentem et eum qui quid dicat nesciens vel non curans, quomodo dicat secum deliberat. Incipit enim a Tiburis laude, sed statim ad Tarentum transit quod quatuor strophis continuis extollat, de Tibure... οὐδεὶς λόγος.

II, 7. Oblivioso levia Massico
Ciboria exple.

Multis nominibus vinum laudari potest: gaudium affert, aerumnarum oblivionem, somnum etiam si eo opus est. Sed non potuit aliud epitheton excogitare Horatius quod huic carmini minus aptum esset quam illud obliviosum. Amicum enim post longam absentiam in patriam reducem sic fere alloquitur: „Quam saepe una hilariter convivia celebravimus, quot et quanta pericula simul adiimus! Age Iovi ob reditum tuum rem divinam faciamus, laetis inter pocula sermonibus diem transigamus. Quid enim iucundius nobis esse potest quam sic memoriam renovare dulcissimi temporis quo semper una eramus?" Absit ergo quidquid obliviosum est vel obliviosos reddit.

III, 8. Maecenatem virum sapientem et sobrium ad epulas invitat modici vini assiduus laudator Horatius. Quam ergo sui hic immemor est qui eiusmodi hospitem moneat ut centum cyathos sumat. Quam parum urbanum est in ea invitatione clamoris et irae mentionem facere, quum ipse alio loco dixeris:

Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare Thracumst.

Sed non satis causae est cur cum Peerlkampio totum carmen Horatio abiudicemus. Eiusdemmodi enim negligentiae et aliud apud Horatium exstat exemplum III, 21. Cum Messalla Corvino epulaturus poëta „testam" vini, quam reconditam antea ad hanc occasionem protraxerat, alloquitur, lepide quidem sed ita ut interdum se ipsum prodat: apparet enim numeris magis affixam habere mentem poëtam quam carminis argumento. An nesciebat Horatius vinum e quo

querelae, immo rixae nasci possent minime convenire epulis cum Messalla Corvino, viro, cui iudice Cicerone (ad Brutum I, 15, 1) constantia et probitate nil simile esset? Quid eiusmodi viro cum insanis amoribus, qui „in studio eloquentiae evigilare soleret"? An forte virum cultissimi ingenii convivam quum habes, tantum tibi taedii devorandum fore exspectas, ut ad vinum facilem afferens somnum sit confugiendum? Egregie se habent strophae tertia quartaque, dignissimaeque sunt poëta amico gravi atque docto, perfecto oratori, homini praeceptorum philosophicorum pleno, epulas parante, sed cum praecedentibus mirifice certant, quibus ille se nescire significat cuiusmodi vinum prompserit, quod idem est atque non curare quod vini genus tales epulas deceat. Sententiam stropharum primae secundaeque bene perspexit Peerlkampius, sed legendo

Quocunque lectum nomine Liberum

pro

Quocunque lectum nomine Massicum

unius quidem versus vitium tollit, toti carmini non medetur. De ultima eius stropha mox erit videndum.

Quem Musae diligunt, naturae aspectu ille delectatur: amat silvas montesque, amat prata virentia, loquaces rivulos; avium cantu delenitur, varios florum colores admiratur; neque auribus solum oculisque gaudia pariunt illa voluptatemque sed mentem quoque pulcherrimis implent imaginibus cogitationibusque. Poëtam facit amoeni ruris aspectus, quale illud erat quo Tibur cingebatur. Lubenter ergo Horatio fidem habemus narranti se, quod poëta factus sit, Tiburi acceptum referre, sed in versibus (IV, 3, 10 sqq.):

Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt
Et spissae nemorum comae
Fingent Aeolio carmine nobilem.

duo vehementer improbanda videntur. Primum quod adiectivum A e o l i o nomini c a r m i n e additum est, quasi vero silvarum comae et flumina limpida amorem inspirent non c a n t a n d i sed aliena carmina multo labore in patrium sermonem vertendi. Sed hoc quoniam ad eum locum pertinet, de quo satis fuse iam dixi, missum facio. Alterum autem vitium multo gravius est. Cui enim, non quid metro sed quid sententiae conveniat quaerenti, epitheton aliquod dum nomini T i b u r apponere vult, in mentem venire potest istud f e r t i l e, quo nullum est ineptius. Qui ante omnia f e r t i l i t a t e amoenae cuiusdam regionis commovetur, non Musis amicus est sed Cereri, non poësi natus sed agriculturae.

Naturae vices nos admonent brevem vitam esse. Tam saepe ea sententia apud Horatium recurrit (e. c. IV, 7, I, 4. Epod. 13) ut facile agnoscas mortis cogitationem philosophiae (si eo vocabulo uti hic licet) Horatianae haud spernendam fuisse partem, et iucundissimus simulque ad Horatium cognoscendum utilissimus est Ommereni nostratis libellus ante centum fere annos scriptus, qui eo argumento (p. 22 sqq.) demonstrare conatur haudquaquam tam levem futilemque hominem fuisse Horatium quam vulgo videatur. Plerumque autem ea sententia ita utitur Horatius ut amicos moneat ne nimis vitae aerumnis futurorumque metu se angi patiantur, sed potius modico vino hilarique cum amicis sermone curas dissipent. Nusquam vero venustioribus eam adhortationem exornavit versiculis quam c. IV, 7. Egregie ibi veris reditus describitur, et, si fieri potest, melius etiam celeres temporum vicissitudines; apte praecedentibus adiungitur brevis aevi quod mortalibus conceditur commemoratio, qua non ad tristitiam movendam utitur poëta, sed ad demonstrandum quam utile sit in tempore indulgere genio. Sive enim cum Peerlkampio legis:

Cuncta manus avidas fugiunt; haerebit amico
Quod dederis animo.

sive cum vulgo codicum

Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
Quae dederis animo.

inest his versibus ad hilare et iucundum cum amicis convivium invitatio. Quam ἄκαιρον ergo est, postquam prudenti admonitione moestitiam et tuam et amici pellere conatus es, statim ita pergere:

Cum semel occideris et de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.

Quid enim magis aptum est ad aegritudinem animi augendam quam haec desperantis exclamatio: quid miseris mortalibus prodest pietas, quid dotes animi?

Transeo nunc ad eos locos, ubi poëta, licet quid dicere vellet probe sciret, propter metrum dicere id non potuit, ergo pro eo quod sententia postulabat aliud quid multo minus aptum posuit. Initium faciam a loco qui multorum instar est. Vidimus enim quam pulchram stropham Peerlkampius fecerit ex his versiculis subineptis:

(Vocibus), regnum et diadema tutum
Deferens uni propriamque laurum
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

Non leni, hercle, medela Horatium sanavit vir praestantissimus, sed ut aliquid auderet impulerunt eum gravia vitia quibus versus citati laborabant. Credo autem nihil ei

minus ferendum visum esse quam substantivum acervos sic sine ullo adiectivo vel genitivo ad magnas divitias significandas positum. Sed eo vitio notando non grammaticum aliquem vel librarium perstrinxit sed ipsum Horatium, qui metri difficultate ad incitas redactus sententiae vim fecerit. Dicendum erat, ut opinor, thesauros, atque illud ipsum in mente habebat Horatius. Non enim melius animo nostro repraesentare possumus virum sapientem, suo contentum, divitiarum contemptorem, quam si eum fingimus, dum alicubi thesaurus effoditur, cuius suam sibi partem iure vindicare poterat, praetereuntem neque respicientem. Sed vocabulum unice huic imagini aptum versus respuebat; alio ergo contentus esse debebat poëta et prae numeris cetera omnia contemnens pulcherrimi ornamenti fecit iacturam. Quod si quis nimia Horatii admiratione ductus incredibile et illo indignum putat, inspiciat mihi alium locum, ubi fere idem ei accidisse videtur.

I, 2. Summis effert laudibus Augustum poëta: non homo ille ei videtur sed deus; Mercurium de coelo descendisse credit qui rei Romanae prospiciat. Hunc ergo sic alloquitur:

> Serus in coelum redeas, diuque
> Laetus intersis populo Quirini,
> Neve te nostris vitiis iniquum
>   Ocior aura
> Tollat; hic magnos potius triumphos,
> Hic ames dici pater atque princeps,
> Neu sinas Medos equitare inultos,
>   Te duce, Caesar.

Praestantissime hoc dictum est, et vellem in vocabulo tollat finem facere potuisset Horatius: in ipsa enim Dei praesentia insunt omnia; praesente deo omnia florent, prae-

sertim si laetus adest; si vero diu laetus inter Romanos moratur, documento est ipse veniam illis priorum facinorum datam esse et in posterum optima quaeque eos exspectare posse. Haud male tamen et haec sequuntur

hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici pater atque princeps.

Apta enim et eleganti brevitate a deo precatur Horatius ut apud exteros praebeat populo Romano gloriam, in urbe ipsa quietem tueatur et securitatem. Hoc quoque ferendum, peculiare aliquod bonum addi, quod prae ceteris sibi a Deo patre et principe praestari cupiant Romani. Sequitur autem

Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Caesar.

Quod ineptissime dictum est. Ne de vocabulis te duce sic positis loquar, ut ridicula exsistat ambiguitas, quid verbo equitare faciamus? Turmas equitum Medorum late extra fines suos vagari et inultos imperium Romanum vastare dedecori est nomini Romano et quantocius illi barbarorum insolentiae finis est ponendus. Hoc quoque Romanis pristinae virtutis memoribus vix est ferendum quod nondum deleta est Crassianae cladis infamia quodque impune Romanos a se victos derident Parthi eorumque signis et aquilis gloriantur. Sed qui Medos equitare doleat, is etiam indignetur quod aves volitent piscesque natent. Pauca etiam alibi de hac stropha erunt dicenda; sed interdum metrum obstitisse, quominus id quod sibi proposuerat apte diserteque enuntiaret poëta, luculento nos iam docuit exemplo.

I, 20 Caecubum et prelo domitam Caleno
Tu bibes uvam, mea nec Falernae
Temperant vites neque Formiani
Pocula colles.

Obscure dictum esse non Falernae vites mea temperant pocula hoc sensu: Vinum quod ego, aqua mixtum, bibere soleo non magni pretii (sed quotidianum et prope fundum meum natum) est, quis neget? Minime tamen cum Peerlkampio totum carmen Horatio abiudicem. Ex uno enim vocabulo temperant, quod optimo iure Peerlkampius improbat, ego, quamvis absurda mea de eo videri possit sententia, Horatium auctorem agnosco. Nam ad illud utcunque explicandum defendendumque iisdem fere opus est ambagibus quibus viri docti in versibus (I, 31):

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem, dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

ad vocabulum exsiccet probandum uti solent. Et quoniam semel de vino epulisque agimus, in mentem tibi, Lector, revoca illud vigiles lucernas perfer in lucem, quod quin hoc sensu positum sit: „noli simulatque nox ceciderit domum, ut soles, reverti; quin potius tenebras pellamus lucernis et sic ad solis ortum strenue bibamus et iocemur" equidem minime dubito. Conferatur denique quod IV, 12 legitur. Virgilium quendam, mercatorem (ut aiunt nonnulli), iocose ad epulas invitat Horatius: ver enim quod iam inierit, bibendi tempus esse sed vinum egregium, quod anxie in cella condiderit, se non esse prompturum nisi ea conditione ut amicus nardum praestantissimum

(quod ille, ut videtur, ipse ex Oriente petiit) secum afferat. Lepidum sane argumentum; ne tamen nimis, Lector, hoc carmen admireris, auctor tibi sum ut cum eo Catullianum illud

Cenabis bene mi Fabulle apud me

compares, ubi contrariam Horatianae permutationem amico proponit Catullus, sed quanto venustior hic illo est, quanto urbanior, quanto facetior! A Catullo autem si statim ad Horatium transieris, facile tibi persuadebis hunc metro coactum ad verba confugisse quae toti carmini maculam afferrent. Unum proponam versum

Ad quae si properas gaudia cum tua
Velox merce veni.

Quid minus recte hoc loco poni potuit quam istud properas? Ea conditione amicum invitat Horatius quam ipse admodum gravem videri vult. Fingere ergo potest illum ea post aliquam deliberationem contentum fore, avide accepturum fingere non potest. Et quam inepte illo verbo adiectivi velox vis infringitur. Mirum non est eundem poëtam in alio carmine (IV, 14) ad versus explendos in aevum aeternet scripsisse. Sed finem iam facio, quamquam abundat etiam copia locorum qui Peerlkampio emendandi vel proscribendi ansam dederunt, nos autem ab eo monitos ad recte de Horatii arte iudicandum reddere possunt paratiores.

Inter poëtam et versificatorem et alia intersunt multa et hoc quod ille quid sit dicendum, vel potius quid dicturus sit, probe scit. Non quod anxie secum de carminis sui ambitu verborumve delectu deliberaverit, vix enim sui

sibi laboris conscius est; sed quum cogitationis alicuius plenus est, hanc solam curat, hac duci se patitur, quidquid ab hac alienum est a se removet. Sic ubi quod diu mente clausum tenuit tandem aliquando promit, non opus est vocabula, numeros, versus quaerere: sponte ea veniunt; natum iam erat carmen priusquam chartae mandaretur: ipsa poëtae indoles simul et argumentum peperit et quidquid ad illud exornandum pertineret. Versificator argumentum plerumque ab alio mutuatur, ipse si nova sententiarum verborumque attulerit lumina quaedam gaudet sibique admodum placet. Quodsi aurem assidua bonorum exemplorum lectione satis exercitatam habet, haud raro aliquid scribit quod lectu audituque sit iucundissimum. Interdum tamen res minus prospere ei cedit. Aut aptum carminis introitum non invenit aut aliquot versiculis satis venuste compositis quomodo sit pergendum nescit; frustra aptum ab alia ad aliam partem transitum quaerit, non denique verbis tamquam instrumento utitur, sed ipse illis servit, quo illa trahunt sequitur; non ergo ad aliquem finem, quem ipse sibi antea proposuerit, pervenire potest sed vagus errat. Sic invito poëta et invitis Musis versus nascuntur sensu vacui languidique. Sumam exemplum ab Horatio, sed nescio an exemplum quod meo proposito vel aptissimum sit iam attigerim. Allocutio illa ad Augustum si huiuscemodi fere esset: „Auguste, si revera, quod ego suspicor, deus es, utinam diu inter nos moreris, utinam ne scelerum nostrorum odio oculos amoveas teque a nobis avertas", revera magnifica esset: haberet enim, id quod in huiusmodi locis vel maximi est momenti, finem graviter sonantem qui aures impleret. Sed abundabat vox t o l l a t, quae quum nulla ratione strophae plenae iam et perfectae inseri posset, in novae strophae initio erat ponenda; ea ergo, quamquam exhausta iam erat materies, utcunque erat

explenda; invenit autem Horatius, ut homo in versibus faciendis exercitatus, unum quod praecedentibus etiam sine magno damno adiici posset:

Hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici pater atque princeps.

Ad finem autem praeclara illa Augusti laude dignum perducere stropham non potuit: ergo ut tamen aliquo modo officio perfunctus videretur ineptissima ista

Neu sinas Medos equitare inultos
Te duce Caesar

addidit.

I, 22. Deorum se tutela semper et ubique securum et aliis exemplis demonstrat poëta et hoc:

Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem.

Ad ingens autem periculum quod Deorum ope effugerit significandum simplici substantivo lupus neque contentus erat neque poterat esse: opus erat aliquo adiectivo quo immanem, crudelem, sanguinis humanaeque carnis avidum lupum fuisse intelligeremus. Illi autem quum in praecedentibus nullus iam superesset locus, unius vocabuli causa haec stropha nata est:

Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis,
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.

quam circumscripsit Peerlkampius, iniuria nisi omnia me fallunt: proprium enim Horatio esse istud genus versuum et stropharum „explicativorum", ut ita dicam, non hic solus locus docet.

I, 31. Quin lepidum existat carmen si cum Peerlkampio pro grata Calabriae armenta legamus Graia Calabriae armenta, deinde strophas quae secundam ab ultima separant eiiciamus, equidem minime dubito. Secum poëta deliberat quid ab Apolline, cuius novum templum nunc cum maxime frequentant Romani, sibi potissimum precandum sit. „Non ea" ait „quae ceteris hominibus sunt in votis: opimae segetes, armenta nitida, auri copia." Hanc deliberationem subito abrumpere et post breve silentium paucis hisce verbis viri vere sapientis enuntiare preces:

Frui paratis et valido mihi
Latoë, dones et precor integra
  Cum mente, nec turpem senectam
    Degere nec cithara carentem.

elegantis est poëtae: ipsa enim brevitas sententiae gravitatem mirum quantum auget. Neque tamen cum Peerlkampio stropham tertiam quartamque proscribere ausim: Horatius enim unice de metro sollicitus brevem rerum, quas vulgus amat magnique facit, sufficere enumerationem, eique statim ne uno quidem verbo interiecto opponendas esse veras sincerasque philosophi et poëtae divitias non sensit. Immoratur ergo aliquamdiu suo ipse responso, quo se vulgares divitias contemnere declaravit, et „istas" inquit „alii sibi habeant", atque ex hac sententia tam exili tamque superflua duas strophas effecit, quoniam metrum una contentum esse non sinebat. Sic interiectis ineptissimis hisce versiculis:

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem, dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce,

Dis carus ipse, quippe ter et quater
Anno revisens aequor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivae,
Me cichorea levesque malvae.

suae ipse laudi offecit obstititque poëta.

II, 20. Insulsum inficetumque totum hoc carmen esse libens concedo, neque quemquam negaturum opinor. Quamvis enim lepida sit coniectura qua ad explicandum defendendumque utitur Peerlkampius, num cuiquam persuaserit egregius vir vehementer dubito. Non video igitur cur cum Peerlkampio, quem hac quidem in re nonnulli editores sunt secuti, stropham tertiam

Iam iam residunt cruribus asperae
Pelles et album mutor in alitem
Superne, nascunturque leves
Per digitos umerosque plumae,

Horatio, id est ineptissimis quibus cingitur strophis, indignam censeamus, quum praesertim quo modo nata sit certo deprehendamus indicio. „Non me tenebunt Orci claustra" poëta ait „libere Icari instar, sed illo tutius, per coelum volitabo." Eam autem sententiam quum poëtice exornare vellet, non poterat sic subito ab Orco ad Icarum transsilire. Quaerendum aliquid erat quod viae pontisve instar esset, neque tamen quidquam aptius excogitavit quam quod nunc habemus.

Quam pulchrum sit carmen IV, 5 exponere opus non est, sed hoc dico ultro ei maculam aspersisse ipsum poëtam. Eximiis laudibus Augusti de republica merita exornat, quantum boni eius cura Romanis attulerit, quam gratos erga eum esse cives deceat egregiis versibus describit: tuti a latronibus sunt agricolae, a piratis iam sibi non metuunt pericula navitae, prudentibus Augusti legibus mores sunt emendati, cum securitate laetitia rediit, ceteraque eiusmodi. Sed poëta externum carminum suorum ornatum prae ceteris curare solitus, obliviscitur unicum boni poëtae esse officium quod penitus sentiat gravibus, aptis, canoris enuntiare vocabulis; facile eum, si quid omiserit, veniam impetrare, dummodo id quod canat aures permulceat mentemque percellat atque commoveat. Ergo ne negligens videatur, nimis accuratus est: in bonorum quae Augusto cives accepta referant enumeratione non deesse posse credit externorum hostium mentionem, qui antea provincias Romanas vastarint, nunc se movere non audeant. Qui ne nimis diu lectorem morentur omnes in hanc unam coguntur stropham:

Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fetus incolumi Caesare? Quis ferae
Bellum curet Hiberiae?

Quid attinet hic cum Peerlkampio pro fetus legere motus? Nonne si legentium voluptatis causa Horatius edendus esset, totam potius deleremus stropham?

Carminis III, 16 quod sit argumentum haud facile dixeris: constat de auro divitiisque agi, sed sunt selecta tamquam capita e scriptorum de moribus libris, male inter se cohaerentia vel potius male inter se iuncta. Primum laudari auri potentia videtur: quid enim aliud sibi vult Danaës

mythus? Mox tamen specie te deceptum agnoscis; sequitur enim longa exemplorum series e quibus appareat interdum summorum malorum aurum causam esse. Altera carminis pars, qua modica pecunia, magnarum divitiarum contemptus, secura quies commendantur, praecedenti multo praestat. Longus tamen est poëta taediumque movet, ne indignationem dicam. Quod enim tamquam in transitu se his ad Maecenatem convertit verbis:

Nec si plura velim tu dare deneges

mendicantis videtur potius quam prudenti consilio monentis alios. Quid vellet ipsum ignorasse poëtam suspicor, sed quum satis facete Danaës mythum per allegoriam esset interpretatus, haesisse et frustra quid illi recte adiungi posset quaesivisse; duce ergo non sententia sed metro stropham strophae addidisse, donec tandem aliquando id natum esset quo carmen claudi posse videretur. Ita ut sentiam adducor ingenti vocabulorum locutionumque copia, quae non nisi πρὸς τὸ κεχηνὸς τοῦ ῥυθμοῦ sunt posita: vs. 15 sq. navium saevos duces. Quorsum istud saevos? Vs. 22 inepta est τοῦ ἀπροσδοκήτου subtilitas in verbis: „nil cupientium nudus castra peto et transfuga divitum partes linquere gestio." Divitem enim se neque esse neque unquam fuisse ipse poëta iterum iterumque eodem hoc carmine declarat. Notanda praeterea: impiger Apulus; fertilis Africae; Calabrae apes; Laestrygonia amphora; pinguia vellera; Gallicis pascuis; parva vectigalia porrigam; Mygdoniis campis; regnum Alyattei.

Quodsi quis cognoscere vult carmen Horatianum vesti simillimum ex variis pannis consutae, inspiciat mihi III, 27. Neminem enim tam esse Horatii admiratorem opinor qui illud laudet. De quo multis disserere piget, sed hoc dico me

statuere neque posse neque velle rectene an iniuria unam alteramque eius stropham deleverit Peerlkampius. Tam enim insulsum carmen est, Musis iratis compositum, ut corrumpi ne ab ineptissimo quidem grammatico potuerit.

In Horatii carminibus saepe unam alteramque abundare stropham quis neget? Illarum quae fuerit origo demonstrare conatus sum: melius tamen rem perspicies si reputaveris permulta esse carmina eiusmodi ut ultima stropha cum magno totius emolumento abiici possit. Sedulus enim versuum Sapphicorum Alcaicorumque fabricator interdum non sentit materiam se iam exhausisse et ad finem pervenisse, quaeque postremo dixerit claudendo carmini esse aptissima. Nova ergo stropha addenda suum ipse opus dum explere vult corrumpit. Dabo exempla.

II, 5. Carmine Romano admodum et rustico, sed haud illepido, amicum immaturae puellulae amore captum ut semet contineat neve nimia peccet festinatione poëta admonet. Venuste illam cum vitulo per prata libere luxuriante comparat; tum alia imagine, ad amicum conversus, „tolle" ait

Tolle cupidinem
Immitis uvae.

Egregie huic annectitur stropha, quam si ultimam esse passus esset poëta, nihil fere esset quod in toto carmine iure reprehendi posset. Primum, ut omnia recte inter se cohaereant, ad priorem redit imaginem his verbis

Iam te sequetur: currit enim ferox | Aetas.

Quibus de aetate addit observationem, qua nihil melius sub carminis finem poni possit: paulo enim obscurior est et *αἰνιγματωδεστέρα*, ideoque sententiam moralem continere videtur gravissimae plenam sapientiae:

et illi, quos tibi demserit,
Apponet annos.

Tum subito omnibus missis ambagibus omnique neglecto ornamento

iam proterva
Fronte petet Lalage maritum.

Vides quam sit omnibus numeris absolutum carmen, quam plene sonet eius clausula. Haud ita visum Horatio, vel potius prava ductus diligentia ita se rem habere non sensit. Non deesse posse credidit illarum mentionem quas antea amarit amicus, sed non tanto ardore quanto nunc Lalagen diligat. Pholoën ergo nominat, Chloridem; ad illam autem ubi perventum est haeret neque habet quo se convertat; viatoris similis est qui vesperi prope deversorium amissa semita incertus errat et sub divo pernoctat. Nitentem enim Chloridis humerum comparat primum cum luna, deinde... cum Gyge puerorum formosissimo. Iam hoc satis ineptum quod comparationis causa simul luna et puer aliquis afferuntur; ineptius tamen mihi videtur quod postremo tota additur stropha Gygis laudibus repleta. Sic quod esse poterat carmen lepidissimum ab ipso poëta languidum factum est taediique plenum.

III, 18. Faunum pastorum deum ruris amator Horatius alloquitur carmine quod venustissimum esse potuisset, si tribus contentus fuisset strophis; nunc unam etiam addendo omnia perdidit. In qua permulta esse absurdissima recte observavit Peerlkampius: securae quietis, qualis Saturno regnante fuit, exemplum affertur non agnus inter lupos placide gramina carpens, sed lupus inter audaces agnos errans (neque tamen timidus: sic enim sententiam cogitando supplere possis, non aliter); agricolae invisa esse dicitur

terra cui ille nihil non debet, ceteraque eiusmodi. Non tamen stropham Horatio abiudicasset Peerlkampius, si reputasset qui, quum nil iam habeat quod dicat, tamen tacere nolit, non posse non inepte loqui.

De carmine III, 21 iam diximus quaedam. Haud ineptum est neque tamen vitiis caret. Quid dicendum esset haud satis consideravit poëta, perverse ergo de convivio cum Messalla Corvino celebrando loquens, querelarum, insanorum amorum, facilis somni mentionem iniicit; vinum alloquitur, sed quale illud sit se nescire profitetur, ideoque ultro in gravissimae erga convivam, hominem praestantissimum, negligentiae incurrit crimen. Sed haec ceteraque huiusmodi tamen aliquo modo excusari possunt. Additur autem illis, panni instar, stropha supra quam dici potest inepta: in qua Liber Liberum producit, Venus vero convivium productura dicitur si aderit. (Bacchanalia ergo lasciviae plena celebraturus est poëta cum Messalla Corvino, quem aequales posterique certatim tamquam antiquae virtutis laudarint exemplum. Et mirum ni absens quoque Venus producat convivium). Cum Venere autem iunguntur Gratiae, quae, ne versui implendo impares sint, segnes nodum solvere Gratiae dicuntur. Hoc vero maxime ridiculum quod Veneri Gratiisque adduntur vigiles lucernae.

III, 23. Poëta simplicitatis rusticae nativaeque pietatis amatore dignissimum est huius carminis argumentum. Recte tamen habere omnia quae in eo dicantur affirmare non ausim. „Piae preces" ait „parvaque dona tua, Phidyle, ab agello tuo, vitibus, pecore omne malorum avertent genus: haud enim donorum magnitudinem dii respiciunt sed dantis mentem." In quibus vix probari posse videtur istud avidaque porca: nimis enim magnum hoc donum est pro pauperis opibus. Tum sic pergit: „Bovem taurumve magni

pretii immolent pontifices" (Populine Romani causa, an eo pontificum nomine omnino divites significantur?). „Te opus non est magnam ovium mactare copiam" (Melius, ni fallor, praecedentibus armentis una ovis opponeretur quam multa caedes bidentium; quare admodum elegans est Peerlkampii coniectura pro temptare multa caede bidentium legentis certare multa caede bidentium: si homo dives multas oves mactat, Phidyle una ove offerenda iam praeclare suo ergo deos officio functa est; non opus est ut numero hostiarum certet cum divitibus). Credo iam his lectis pauperculam nostram de rebus suis fieri sollicitam: primum manus sibi tollendas esse, si pia esse velit, cognoscit: gaudet iam; hoc enim quotidie nascente luna facere solet. Farris addendum est aliquid: ne hoc quidem nimis grave. Quid vero si porcam quoque dii postulant? At unicam habet eamque tam avidam ut interdum vix quomodo ei praebeat pabulum sciat. Auget miserae sollicitudinem poëta mentione de ove iniicienda; nam quod multis bidentibus opus non esse dicit, irridere videtur. Unde enim sibi multas oves? Dummodo suam sibi porcam suamque ovem servare possit sat sibi dives videtur: saepe enim metuit ne altera aliquando alterius causa sit vendenda. At anxiam iam et vix sui compotem ipse poëta solatur, idque facit non admonitus et ita ut satis inepte sibi obloquatur: subito enim et missis quae antea a Phidyle postulavit satis esse illam admonet Penates suos floribus coronisve ornare. Atque in hac quidem poëtae inconstantia, quamvis ea sit obvia, tamen aliquo modo acquiescere possumus; ultimam stropham probare nullo modo possumus, quae vix, etiam si sola et per se ipsa spectetur, intelligi possit, et, quoniam tam secum certat quam cum praecedentibus, totum carmen prorsus obscurum reddit et sensu cassum. Primum nul-

lum a paupere donum poscere deos significat poëta. (Quae enim alia vis esse potest adiectivi immunis? Quamquam quis aram tangit qui nil deo offert?) Dein farre pio et saliente mica opus esse declarat. Iam quo se misera convertat Phidyle? Alio, ut opinor, opus est indoctae mulierculae magistro a quo dii immortales qua ratione placandi sint discat.

Pulchrum est carmen IV, 2 venustumque et elegantissimae verecundiae. Rogatus ut Augusti reditum carmine lyrico celebret, respondet Horatius eiusmodi opus multo esse gravius quam pro suis viribus, idque responsum lepidissime exornat. Pindari enim virtutes longa stropharum serie enumerat egregieque illas extollit et ita ut plane sentias Thebanum poëtam, lyricorum principem, ab Horatio frequenter lectum optimeque intellectum esse. „Hunc quis aemuletur?" ait. „Non ego, qui cum magno labore parva Graecorum poëmata in nostrum vertam sermonem. Tibi vero Iule Antoni [1]) aliquid audendum est: egregium te poëtam iam saepe praestitisti, tuum est Pindarum non aemulari sed imitari. Magnificum ergo tu carmen compones quod, ubi ego didicero, pro viribus meis tecum cantare conabor: tu divitis hominis instar es, cui decem tauri totidemque vaccae sint immolandae, me solvet vitulus." Hactenus omnia plena sunt venustatis: elegantissimo quodam artificio, dum Antonium ut laudes Augusti celebret hortatur, ipse quodammodo id facit quod se facere non posse lepide simulavit. Quo magis dolendum quod sola vituli, quo venuste, tamquam imagine usus est, mentione contentus non fuerit,

1) Bonum factum quod misella Peerlkampii coniectura Ille pro Iule carere iam possumus, gratiaque Mommseno qui ex inscriptionibus effecerit iunioris Antonii verum praenomen esse Iullus διϲυλλάβως.

sed accurate eius aetatem, formam, colorem describenda esse quum putaret, languidissima haec adiecerit:

relicta
Matre qui largis iuvenescit herbis
In mea vota
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium lunae referentis ortum,
Qua notam duxit niveus videri,
Cetera fulvus.

Nunc, quo magis nota sit sententia mea meliusque stabilita, tota aliquot Horatii carmina recensebo. Si enim non nimis inepte quaenam res in errorem saepe induxerint Horatium et malos facere versus coëgerint demonstravi, admodum credibile est interdum omnia illa vitiorum genera quae enumeravi in unum confluxisse carmen, atque ita aliquid natum esse quod ab initio ad finem iure reprehendi possit. Exemplo sit primum c. I, 15.

En carmen quod non fecisse poëta dicendus est sed quod metrum invito ei extorsit! „Hac ode Bacchylidem imitatur, nam ut ille Cassandram facit vaticinari futura belli, ita hic Proteum," ait Scholiasta. Illud Bacchylidis carmen cuiusmodi fuerit nemo dicere potest; longos ergo de eo viri docti scribunt commentarios. Lubenter tamen Scholiastae fidem habemus: quin sibi aliquem poëtarum Graecorum imitandum hoc carmine sumpserit Horatius, sive Bacchylides is fuit, sive alius, non est quod dubitemus. Hoc certe constat, hoc e quovis carminis versu apparet, non in ipsius Horatii mente natum esse argumentum eique tam egregie placuisse ut

sponte carmen numeros veniret ad aptos, sed casu et fortuito poëtam quaerentem quonam modo suas in metro Graeco experiretur vires in illud incidisse. Metrica enim exercitatio est, non carmen. Quod autem viri docti aiunt, tempore aut primam aut inter primas hanc ab Horatio odam factam esse, id valde mihi probabile videtur. (Non ob trochaeum Ignis in initio versus Glyconici positum: subtiles enim eiusmodi observationes mihi quidem haud magnam habere videntur persuadendi vim. Semel errare potuit poëta; potuit etiam Ignis Iliacas vitio ex Ignis Pergameas nasci). Puerile enim aliquid habet: qui autem primum novorum versuum facit periculum, licet annos fere 35 natus sit, tamen in hoc quidem labore pueri in schola discentis instar est. Sed percurramus carmen. Quum Paris (sive Pastor, quemadmodum sat obscure metri causa eum nominat poëta) Helenam navibus secum duceret, Proteus (probabilior enim haec, quam Porphyrio servavit, lectio est quam vulgata Nereus, licet magis etiam sit mirandum penes Proteum arbitrium unquam fuisse ventorum quam penes Nereum), Proteus ergo caput extulit undis, ut de Troiae, praesertim autem de ipsius Paridis sorte futura caneret vaticinium. Sed ineptum vaticinium est et deo aliquo „minorum gentium" dignissimum. „Nonne vides" ait „quot quantaque te circumstent pericula; ecce irruunt in te Achivorum fortissimi, certum tibi minitantes exitium: Aiax, Ulysses, Nestor, Sthenelus, Meriones, Diomedes." De Menelao, Philoctete, Pyrrho οὐδεὶς λόγος. Aegerrime tamen illi in eiusmodi vaticinio desiderantur: Menelai enim iram gladiumque vix effugit Paris, tandem aut Philoctetis inevitabili est perfossus sagitta aut Pyrrho dedit poenas. Sed quis locus illis quorum longa enumeratur series? An, ubi sermo est de bello Troiano, illustria Achillis, Ulyssis, Aiacis, Nestoris nomina sileri non possunt? Audio;

quamquam Achillis vix mentio hic fit: tantummodo enim aliquamdiu pugnae non adfuisse dicitur; Aiax autem, cuius nomen vs. 19 legitur, non Salaminius esse videtur sed Locrus; efficio hoc ex epitheto celerem sequi, sed fortasse et hoc ad explendum versum positum est. Neque tamen incredibile Teucrum nominatum esse a poëta, fratrem Aiacem neglectum. An minus ineptum est quod inter illos, a quibus pernicies sit exspectanda Paridi, qui pedum velocitate fere omnibus praestat, et Nestor appellatur, cuius *βίη λέλυται*, quem *χαλεπὸν γῆρας ὀπηδεῖ*, cui imbellis sit auriga et *βραδέες ἵπποι*? Metro convenit istud Pylium Nestora: ideo aliis potior ille habetur. Hinc natum illud celerem sequi Aiacem, hinc Laërtiaden exitium tuae gentis: nam gentis suae exitium neque visurus est Paris, neque vidit, quum ante equum Troianum factum ceciderit. Hinc impavidus Salaminius Teucer dicitur: quod enim minus aptum illi excogitari potuit epitheton, qui sub clipeo fratris latere soleret? Iam nata est eo quo dicebam modo stropha fere plena et perfecta:

> Non Laertiaden, exitium tuae
> Gentis, non Pylium Nestora respicis?
> Urgent impavidi te Salaminius
> Teucer,

Quid addendum videtur potissimum? Iubet metrum: te Sthenelus, et nunc una iunguntur Teucer et Sthenelus. Nunquam, ut opinor, hoc fore exspectaverat Homerus. Deëst etiam aliquid versui: parva est lacuna duarum syllabarum, sed totam fere stropham illa peperit. Sic enim poëta pergit:

> sciens
> Pugnae, sive opus est imperitare equis
> Non auriga piger.

Putes de aliquo heroum, qui primas in Iliade egerit partes, sermonem esse. Ad quem nunc est transeundum? Scilicet ad Merionen: hic enim cum utilissima huic loco coniunctione quoque egregie versum explebit. Diu post aurigam tardus incedit Diomedes; ne tamen stomachetur, ornatur primum epitheto melior patre, quod quamquam ab Homero sumptum est tamen *οὐδὲν πρὸς τὸν Ὅμηρον* videtur; deinde integra stropha

Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuae,

qua non de Diomede vaticinari putes Proteum sed de Menelao, qui nunc miser exulat, quoniam nullam ei sedem reliquerunt commilitones metro habiliores. Sed ne sic quidem ad finem pervenit poëta: quamquam enim sat longum iam exstat carmen, unam stropham etiam addendam esse rectissime perspexit. Taceri enim nullo modo poterat de urbis futuro excidio. Hoc est cur minime cum Peerlkampio faciam ultimam stropham delenti, sed lubenter ei assentior illam praecedentibus, si fieri potest, etiam esse ineptiorem. Iam absurda est sententia: „post certos annos Achaei igne urbem vastabunt, quamquam fatalem illum diem irati Achillis absentia aliquantisper differet." Parva enim, hercle, mora illa fuit. At ineptior elocutio:

Iracunda diem proferet Ilio
Matronisque Phrygum classis Achillei;
Post certas hiemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos.

Audisne poëtam metri difficultate ad incitas redactum?

IV, 6. Carminis Saecularis est prooemium: ineptum, hercle, prooemium carminis ieiuni frigidique! Bipartito illud est divisum: altera parte Apollo invocatur ut carmini Saeculari eiusque poëtae favere velit, altera pueri puellaeque monentur ut in Apollinis Dianaeque honorem pulchre canendo dent operam. In priore parte de unius Apollinis laudibus multus est poëta, Dianae in altera demum fit mentio: parum συμμέτρως, ut vides. Et in illis ipsis quae de Diana dicuntur nihil est ex quo appareat in illius tutela aut urbem Romam esse, aut, id quod prae ceteris demonstrandum erat, puellas Romanas: frugum dicitur dea, venationis, lunae. Sed videamus quo sententiarum nexu carmen cohaereat. Paucis verbis dici potest. „O pueri" poëta ait „puellaeque, pulchre canite in Apollinis Dianaeque honorem, tum vestrum, puellae, ubi nuptae iam eritis, unaquaeque dicere poterit: ego in deorum honorem Horatii carmen saeculare cecini." Quid sensu cassum est nisi hoc est? Et quorsum istud nupta? Rectissime illud hic sedem suam haberet, si in Dianae laudibus aliquid legeretur simile Catulliani:

Tu Lucina dolentibus
Iuno dicta puerperis

vel Horatiani:

Quae laborantes utero puellas
Ter vocata audis adimisque leto.

At metrum eiusmodi aliquid iam non admittebat. Observemus praeterea locutiones: 27 Dauniae decus Camenae, 35 Lesbium pedem, 36 pollicis ictum, 30 artem carminis nomenque poëtae, 44 docilis modorum; videbimus summam huius quoque prooemii laudem in eo ponere poëtam quod difficilia illa Graecorum metra Latine sit imitatus. Sed redeamus ad versus 1—28, quibus Apollinis imploratur

auxilium. De Niobe poenas sumpsit Apollo. (Non, hercle, hic habet quod glorietur deus: nihil enim unquam fecit crudelius immaniusve). Tityum vicit, Achilli letale intulit vulnus. Sed quid haec omnia ad urbem Romam eiusque ferias? Hoccine ignoras? Nihil tamen intellectu facilius. Explicabit poëta: „Nisi in tempore cecidisset Achilles, non superstes fuisset Troianae cladi Aeneas. Achilles enim ferro et igne vastasset omnia, pepercisset nemini, cum matre etiam puerum nondum natum interfecisset." An ergo illi qui in equo Troiano latuerunt quique ab illis in urbem sunt introducti Achille fuerunt clementiores? Achilles, ut opinor, a se impetrare non potuisset ut Priamum, quem olim hospitio excepisset, in sanguine filii mactaret. At potuit Pyrrhus filius. Denique ideone Aeneas superstes fuit quod non vi sed dolo urbs capta est? Id enim diserte declarat poëta his verbis:

Ille non inclusus equo Minervae
Sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
    Falleret aulam,
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentem
    Matris in alvo.

At quid attinet quo modo capta sit urbs? Post enim urbem captam miseri Troiae incolae caedi et interfici coepti sunt. At illud ipsum „Achillem cadere opus erat ut salvus esse posset Aeneas" quomodo enuntiavit poëta? Audiamus ipsum:

Ni tuis flexus Venerisque gratae
Vocibus divum pater annuisset

Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.

Quod tum demum veritati convenienter dictum esset si Iupiter, Veneris et Apollinis precibus motus, Achillem fulmine percussisset. At illum sagitta interemit Apollo, non rogatus sed ob caedem Troianorum Achilli iratus. Possum sic cetera persequi, sed iam haec sufficere videntur.

Ad aliud carmen transeo, quod et eodem fere tempore compositum est atque id de quo modo dicebam (est enim et ipsum libri quarti), et illi quod e L. I attulimus (c. 15) propter frequentem belli Troiani mentionem dici potest cognatissimum. Nusquam magis de sensu eorum quae diceret securus fuisse, dummodo metrum Graecis exemplis responderet, poëta videtur. Sic enim Lollium amicum (Libri quarti nonum est carmen) alloqui incipit: „Noli metuere, mi Lolli, ne carmina lyrica mea, quod ego genus primus Latio ostendi, in oblivionem abeant." Est ergo quod suspiceris iam antea saepius Lollii laudes ab Horatio carmine lyrico esse celebratas. At nusquam huiusce Lollii praeterea mentio fit nisi Epist. I, 20, 28, nihilque in eo versu laudis est: anni enim indicandi causa scriptum est

Collegam Lepidum quo dixit Lollius anno.

Sed utut est, illum metum ut amico demat hoc fere utitur argumento Horatius: „licet Homerus ceteris omnibus cuiusvis generis poëtis palmam praeripiat, tamen minime poëtarum lyricorum interiit fama: Pindari, Simonidis, Alcaei, Stesichori, Anacreontis, Sapphus." Profecto idoneum est hoc argumentum eoque magis laudandum quod egregiis versibus est exornatum:

Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae,

Nec siquid olim lusit Anacreon
Delevit aetas; spirat adhuc amor
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

Vides hactenus artissimo omnia cohaerere vinculo. Quid autem sequitur? Quatuor strophis continuis hanc defendit sententiam poëta: „Res quas Homerus narravit non sunt in suo genere antiquissimae, sed quae illas aetate antecedunt oblivionis nocte premuntur, quia vate caruerunt." Huic autem sententiae quis locus post priorem illam de lyricis poëtis non prae Homero contemnendis? Et cuiusmodi sunt argumenta quibus confirmatur? Dicam aperte: absurdissima et eiusmodi ut nullo negotio infirmari et perverti possint. Persequamur singula.

„Non prima adultera fuit Helena." At enim quae de ea narrat Homerus non eiusmodi sunt ut praesertim culpam eius et male factum in clara ponere luce velle videatur: de bello ob eam gesto narrat, de ipsa raro loquitur, neque tamquam de adultera sed tamquam dignissimo tanti certaminis pretio. Sed hoc mittamus. Nonne tota illa adulterae mentio inepte in hac enumeratione ponitur? Exemplis enim demonstraturus est poëta egregios viros qui ante Homerum vixerint posteris notos esse non potuisse quia laudes eorum a nullo poëta essent celebratae.

„Non Teucer" primus „tela Cydonio direxit arcu." Lubenter credo, sed quid tum? Ergone qui ante Teucrum egregii fuerunt sagittarii noti iam non sunt? Immo vero

Herculem et Eurytum aliquanto Teucro celebriores esse credo.

Continuo sequitur: „Non semel Ilios vexata". Dicere voluit poëta, ut opinor, expugnata, capta, sed metrum ei extorsit illud vexata. Ridicule Teucer, qui apud Homerum nil sine fratre potest, nunc totum bellum Troianum urbemque Troiam solus secum trahit. Et quid sibi istud „non semel Ilios vexata" vult? Primum a Neptuno ager Troianus aquis submersus est, deinde ab Hercule capta est urbs, postremo urbem iterum expugnarunt communes Graecorum copiae. Quis hoc ignorat? Nemo, ut opinor. Apparet ergo etiam multas res quae ante Agamemnonem evenerunt immortalitatem quandam esse assecutas.

Habemus igitur totum bellum Troianum, habemus Teucrum. Quinam praeter illum afferuntur tamquam praeclarae virtutis exempla? E Graecis Idomeneus cum Diomedis auriga Sthenelo (in libri I, c. 15 simul Diomedes nominatur cum Idomenei auriga Merione). Tribus illis Teucro, Idomeneo, Sthenelo opponitur e Troianis praeter Hectorem Deiphobus. Quae causa esse potest cur illi potissimum Graecorum heroes afferantur, qui in Iliade secundas agunt partes? Praeclarum ad hanc quaestionem responsum et Oedipode aliquo dignum apud recentem quendam Horatii inveni commentatorem. „Varietati" ait „Horatius consulit: nimis enim iam decantata sunt Achillis, Aiacis, Diomedis nomina; eodem consilio Hectori addit Deiphobum, qui tamen et apud Dictyem tamquam primarius vir memoratur, minime est, id quod Peerlkampius dicit, minorum gentium." Vides quam mirifice vir doctus, dum Peerlkampium refellere studet, sibi obloquatur. Illud tamen de Deiphobo verissimum, qui apud Homerum (XXII, 234) Hectori est πολὺ φίλτατος

γνωτῶν οὓς Ἑκάβη ἠδὲ Πρίαμος τέκε παῖδας.

Posthomerica autem poësis, qua interempto Paride Helenam uxorem duxisse fingitur, eum Troianorum primum facit: nemo ergo dignior qui simul cum Hectore nominetur. Atque hic quidem facile fuit metrum Alcaicum et id quod dicendum erat libenter recepit; ubi de Graecis agebatur non eos admittebat quos postulabat argumentum: rationem ergo habuit poëta non dignitatis sed nominum.

His iam ita expositis quae de aetate antehomerica dicta sunt una comprehendit stropha:

Vixere fortes ante Agamemnonem
Multi: sed omnes illacrimabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Quod elegantissime enuntiatum est; minime verum esse supra iam demonstravimus.

Apte illi adiungit sententiam communem

Paulum sepultae distat inertiae
Celata virtus

quam eleganti coniectura sanare conatus est Bentleius, inertiâ pro inertiae scribens; et elegantiore etiam Peerlkampius sepulti pro sepultae reponens hoc sensu: „Virtus hominis sepulti, si celata sit neque ad posterorum notitiam venerit, paulum distat ab inertia. Parum refert fuerisne homo fortis an iners, *κάτθαν᾿ ὁμῶς ὅ τ᾿ ἀεργος ἀνὴρ ὅ τε πολλὰ ἐοργώς*, nisi tuae laudes post mortem tuam a poëtis vulgentur. Dum vivis, tui aequales de te loquuntur, de inertibus silent. Inertes iam tum sepulti sunt. Sed quum et tu morieris, in eodem eris silentio in quo sunt inertes, quia vate cares, tua gloria per vatem ad nos non pervenit." Sed harum sive alterutra probatur sive neutra, quid poëta voluerit satis est perspicuum. Tum se denuo ad Lollium

convertit et: „ego" ait „ne tua virtus lateat in obscuro cavebo." Recte hactenus. Sequitur Lollii virtutum enumeratio frigidissima ineptissimaque, quam qui uno loco emendare conati sunt viri docti mihi operam perdidisse videntur. Primaria autem Lollii virtus est abstinentia, divitiarumque contemptus. Illam ergo lectoribus commendat poëta et ita longo carmini imponit finem. Poëmane facere hoc est an pannos pannis assuere?

Duo iam exempli causa attulimus carmina ex eo libro, quem ab Augusto rogatus tribus antea scriptis poëta addidit, quem ergo eo tempore composuit quum ceteris sibique ipsi *αὐτὸς ἑαυτοῦ δεινότατος* esse videbatur. Praemisimus disputationem de carmine quodam e primo libro, quod si certo sciremus — id quod viri docti nonnulli statuunt — primum aut inter prima ex hoc genere a poëta in lucem esse emissum, tota Horatii ars lyrica qualis ab initio ad finem fuerit sciremus. Exemplis enim docuissemus, quo malo laboraret Horatius, quum primum poësin lyricam tangere coepisset, illo ne post longam quidem variamque exercitationem liberum eum fuisse: semper metro eum serviisse, nunquam adeo omnes eius superasse difficultates ut quod vellet dicere apte, eleganter, perspicue dicere posset. Sed de tempore carminis I, 15 nihil constat: aliud ergo tractandum mihi sumam, de cuius aetate nulla esse possit dubitatio; quod ubi eiusdem vitii esse exemplum certissimum valdeque perspicuum demonstravero, postremo, ut tamquam cumulum huic addam disputationi, tertium libri quarti eodem percurram consilio. Quodsi cui nimis aperte nimisque confidenter locutus videbor, nolim me in arrogantiae vocet suspicionem; scribo enim timoris plenus, neque unquam quis sim obliviscor; sed brevitati et perspicuitati est consulendum, ergo interdum

demonstrandi et docendi verbis utor tamquam de re certa, non de eius suspicionibus qui ab aliis meliora doceri cupiat. Neque tamen suspiciones illae nuper mihi natae sunt; diu multumque eas mecum pensitavi, tandem aliquando post saepissime repetitam Horatii lectionem proferre in medium audeo. Sed ad propositum est transeundum.

II, 1. Scriptum esse hoc carmen, si iam post proelium Actiacum, certe haud multo postea, iure viri docti hoc praesertim demonstrant argumento, quod in eo agatur de „fraterno sanguine nondum expiato", quibus verbis Horatius usus non esset si iam aliquamdiu pacis defensorem, quietis securitatisque tutorem se praestitisset Augustus. Referendum ergo carmen ad annum 31 vel 30, i. e. pleraque alia aetate haud parum antecedit. Nemini ergo incredibile videri potest in eo multa deprehendi indicia e quibus appareat prima fere nunc in hac arte pericula fecisse poëtam, multaque ei excidisse quae aut parum essent apta, aut obscura, aut dubia. Recenseamus singula.

Pollionem partem quandam historiae Romanae scripturum sic alloquitur Horatius:

Motum ex Metello consule civicum
Bellique causas et vitia et modos
Ludumque Fortunae gravisque
Principum amicitias et arma

Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosae plenum opus aleae
Tractas et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.

Ex Metello consule. Admodum hic in tempore indicando infelix fuit poëta. Quotus enim quisque ex Horatii

aequalibus fastos consulares adeo in promptu habebat ut statim sciret de quo Metello hic esset sermo. Et si iam statim scirent omnes, quam parum poëtice dictum est motum ex Metello consule. Idem est ac si diceret: anno urbis 694. Nec solum pedestrem sermonem refert caretque ea elegantia quam quivis flagitat versus, sed etiam ineptum est. Requiritur aliquid eiusmodi quod statim lectori ante oculos ponat belli civilis initium, aliquid quod belli dederit ansam vel primum belli signum fuerit, velut: Rubicon traiectus; principum virorum Caesaris et Pompeii alienatio, nimia alteriusutrius potentia. Quidquid ex hoc genere dixisset poëta melius esset quam puerile istud ex Metello consule.

Vitia. Versum explet haec vox, sensu caret. Nullus enim ei locus est, ubi de bello civili agitur. Imperator qui bellum gerit cum barbaris interdum vitium aliquod committit: imprudenter hostes adoritur, proelii egregiam occasionem praetermittit, hostes pulsos iam et in fugam conversos e manibus elabi patitur, cetera huiuscemodi; eaque scriptor Romanus cum dolore quodam commemorat. Saepe quoque stultitia peccant hostes: Hannibal quum urbem capere posset ea facultate in tempore uti neglexit, otiosus desidebat Capuae, milites suos nimio corrumpi luxu sinebat. Ne ea quidem referre negliget Livius aliquis. At bellum civile totum triste est, miserabile, lacrimosum. Nihil in eo laetum est, nihil quod magis quam cetera omnia scribenti, legenti, reputanti moveat dolorem. De Caesaris autem erroribus, ut ad bellum civile de quo hic agitur transeam, otiosum sit dicere, qui adversarii copias fugarit, disperserit, profligarit. At sua culpa effecit Pompeius ut Caesar tam splendidam reportaret victoriam. Faciamus prorsus ita se rem habere: an ergo errores ab eo commissos vitia appellare potest historicus sub

Augusto scribens? Eiusmodi vocabulo si uteretur, fere hoc diceret: „quam doleo quod Pompeius tum non magis fuit cautus, diligens, strenuus: victoriam enim de Caesare reportare potuisset". An poëtam breviter illud bellum describentem istud decebat vocabulum? Minus etiam, ut opinor, quam historicum: hic enim eo utentem facere poterat aliquem e Pompeii partibus. Sed quod non decebat tamen dicere metro cogebatur.

Vs. 5. Arma nondum expiatis uncta cruoribus. Languida et nimis verbosa locutio. Dicendum fere erat: arma etiam fraterno sanguine madida, vel arma nondum expiata. Id posuit poëta quod plenum efficeret versum Alcaicum.

Vs. 6. Periculosae plenum opus aleae. Nonne his verbis ipsum bellum civile significatur? Vix dubitari potest; sed si ita est, etiam ignes suppositos cineri doloso ad idem bellum est referendum. Parum apta, hercle, imago! Ea enim nulla alia res indicari potest quam illa quae primo aspectu tuta videtur atque eiusmodi ut sine ullo periculo tangi tractarique possit, revera autem perniciem affert pestemque. Et est haud dubie omnium malorum causa bellum civile, sed cuinam, obsecro, mortalium videri unquam potuit non periculosa? An ergo hoc vult Horatius (quod suspicati sunt nonnulli) ipsi Pollioni periculosum esse illius belli historiam scribere; exstinctum enim bellum videri magis quam esse; metuendum esse ergo ne flamma eius aliquando in scriptoris exitium erumpat? Lepida ea esset sententia et venuste enuntiata. Sine imagine enim hoc diceret Horatius: „Periculum est, mi Pollio, ne imprudenti tibi aliquid excidat quod iram nonnullorum movere possit. Vivunt enim multi qui bello civili interfuerunt, vivit etiam in nonnullorum animis pristini odii aliquid: non adeo ex-

stinctum bellum est ut libere sententiam de eo dicere possis." Sed eiusmodi periculum si Horatius indicare voluisset, hanc addidisset admonitionem: „Noli illud tangere argumentum; quin potius tragoedias scribere perge: illae tibi molestiarum nil parere possunt." Nunc vero contrarium sequi videtur; videtur, aio, nam poëtae non contigit ut verba inveniret, quae simul metro apta et perspicua essent.

Vs. 9. Paulum severae Musa tragoediae desit theatris. Si ergo Pollio tragoediam paulisper omittit et interea historiam scribit, per illud tempus totane tragoedia vacat? Planene tum tragoediae Musa abest? Urbana et venusta ea nonnullis videtur locutio, mihi absurdissima. Idem et Peerlkampio visum, qui, ne poëta ineptiret, ea verba sic esse interpretanda suspicatus est ut sermo esset de Historiae Musa: bella enim civilia tragicam rem esse et Pollionem tumido usum esse scribendi genere, eodem quo Theopompum, de quo Plutarchus: *ὡς γράφει καὶ τραγῳδεῖ Θεόπομπος*. Acutissimi, hercle, viri suspicio, minime tamen, ut opinor, probabilis.

Ubi publicas res ordinaris. Non potest alius horum esse verborum sensus quam hic: ubi historiae Populi Romani partem ordine pertractaveris. At quis unquam, cui non metri difficultas bene loquendi facultatem ademisset, sic est locutus? (Alterum locum ubi ad istud verbum ordinandi confugere cogitur Horatius supra attuli.)

Vs. 13. Insigne maestis praesidium reis
Et consulenti Pollio curiae,
Cui laurus aeternos honores
Delmatico peperit triumpho.

Omnes hae Pollionis laudes recte et iure hic locum suum obtinerent si praecederet aliquid in hunc modum: „Dum

historiae scribendae operam dabis vacandum tibi erit ab iis muneribus quibus apud cives egregiam famam es consecutus." Quod licet a scribendi consilio revocantis esset magis quam adhortantis, tamen enumeratio, quae nunc sine ulla causa interiicitur, multo etiam ineptior videtur.

Vs. 17—24. Ergone tragoediam facturus est Pollio, vel carmen heroicum? Hoc credas propter versus 17—20:

Iam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures, iam litui strepunt,
Iam fulgor armorum fugaces
Terret equos equitumque vultus,

illud, licet in praecedentibus iterum iterumque significatum sit tragoediarum scribendarum laborem per aliquod tempus a Pollione interruptum iri, propter versus 21—24:

Audire magnos iam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos,
Et cuncta terrarum subacta
Praeter atrocem animum Catonis.

Sed fingamus a Pollione exspectare Horatium librum historicum ad commovendos animos aptissimum, in quo proelia aciesque tanto describantur artificio ut adesse sibi lector videatur et principes viri identidem πάνυ δραματικῶς tamquam in scenam introducantur, non gladio tantum sed etiam verbis pugnaturi. Sic prior tantum stropha (17—20) probabitur, altera vero (21—24) minime. Quid enim? *Audire magnos iam videor duces.* Quid facientes illos audire sibi Horatius videtur? Orationem, ut opinor, habentes qua milites vel adhortentur, vel laudent, vel consolentur. In medio enim versantur bello, quippe qui sint *non indecoro pulvere sordidi.* Quod et ipsum satis absurde dictum videtur.

Caesorum hostium cruor militi decori esse potest; pulvere oppletur non quivis viator solum sed etiam miles qui turpi fuga hostem evasit. Videtur autem istud pulvere de industria posuisse poëta ut vocabulum sanguine evitaret: ipse enim, ut opinor, egregie sensit quam absurdum esset primum dicere civilia arma nondum expiatis esse uncta cruoribus, deinde subito affirmare fraternum illum sanguinem illis qui profuderunt honori laudique fuisse. Igitur alteram absurditatis partem sustulit, totam tollere non potuit: quum enim de re tam tristi quam bellum civile est loquimur, laetis honoris, laudis, decoris vocabulis est abstinendum. Addit autem:

Et cuncta terrarum subacta
  Praeter atrocem animum Catonis.

Quo modo haec cum praecedentibus cohaerent? Vellem Horatius scripsisset quod coniecit Peerlkampius:

Sudare magnos iam video duces,

ita gravissimo liberaretur vitio poëta. Sed quin scripserit id quod nunc legimus quis dubitare audeat? Illud autem eiusmodi est ut quo magis de eo tecum deliberes, eo magis mireris poëtae excidere potuisse. Quid enim? Magnos duces non indecoro pulvere sordidos et cuncta terrarum subacta praeter atrocem animum Catonis, sibi simul audire iam videtur Horatius; haec ergo simul audiet lector, eodem tempore aio et simul: ambae enim res ita ab Horatio proponuntur, tam arto connexae vinculo, ut quin tempore, loco, genere coniunctissimae ab eo fingantur non possit dubitari. Quid ergo? Simul audimus duces (Caesarianarum, ut opinor, partium) orationes habentes et.... quid, quaeso? An e diversissimis accurrentes provinciis

nuntios qui Caesarem certiorem faciant totum orbem terrarum iam esse subactum? Sed quo illud praeter atrocem animum Catonis vertamus? An nuntiorum unus, quemadmodum in fabulis fit Euripideis, suprema Catonis verba referet et quanta se ille constantia percusserit narrabit? Vel sic tamen — et est ut vides explicatio sat longe arcessita — istud praeter atrocem animum Catonis contorte, obscure, ambigue dictum est pro: „Catonem, quum iam totus orbis terrarum subactus esset, tamen et verbis et morte invictum testantem animum".

25—28 Iuno et deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Iugurthae.

„Iugurtha" docti commentatores aiunt „de industria hic a poëta nominatur: noluit Carthagini dicere vel Hannibali, quoniam eo tempore Iugurthini belli memoria multo erat recentior apud Romanos quam Carthaginiensis". Nullam unquam vidi annotationem qua magis aperte dissimularetur id quod dicendum erat. An serio quisquam credere potest ullum unquam Romanum ullo tempore Carthaginis et Hannibalis esse oblitum? Vivebant, ut opinor, ea nomina quamdiu stetit imperium Romanum; et etiam plane indocti illa semper in ore habebant; sed facile fieri potuit ut mox unus et alter in literis parum versatus quis Iugurtha fuisset nesciret. Quin potius confiteamur, id quod obtegi doctis commentis nunquam poterit, ideo hic Iugurtham positum esse quia metrum Hannibalem et Carthaginem non admittebat. Sed tota ista Africae commemoratio quorsum hic iniicitur? Hoccine Africae solatium fuit pristinae cladis a Romanis acceptae quod sua terra Romano maderet sanguine? Nullaene

ergo ipsius in bello civili partes fuerunt? Nonne simul cum Romanis ingens Afrorum multitudo cecidit; nonne rex Iuba acerrime causam Pompeianam defendit?

Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulcris impia proelia
Testatur auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?

Qui gurges aut quae flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?
Quae caret ora cruore nostro?

De imperii Romani interitu sermonem esse putes. Quis enim alius esse potest versuum sanguinis cruorisque plenorum sensus, quum praesertim in illis etiam haec inveniantur verba Hesperiae sonitum ruinae? Quid post illud cuncta terrarum subacta ineptius excogitari potuit quam strophae tam lugubres et lacrimosae? Sed, quod ad sanguinem illum pertinet, ubinam historiae suae finem facturus est Pollio, vel potius facturum eum fingit Horatius? Satis perspicua res est. Tria enim in ipso carmine leguntur quae certa sunt chronologiae indicia: cuncta terrarum subacta, Africa et atrocem animum Catonis. Haec omnia ad Caesaris cum Pompeio eiusque legatis, amicis, sociis proelia pertinent. Ergo ubi Caesaris omnes adversarios profligatos ipsumque imperium firmum et stabile nactum narraverit nil amplius addet Pollio. At de sanguine Romano a Romanis profuso tot lamentatur versibus poëta: ergone Caesaris victoria et imperium tristissimae illi rei modum statuerunt? Haud opinor. Post enim Caesarem occisum denuo fraternus sanguis fluxit, vel potius tum demum fluere

coepit. Ita certe Horatio visum, qui, hoc carmine excepto, de Caesaris Pompeiique bello tacere solet, de proeliis inter Octavianum et Antonium eiusque socios tamquam de causis acerbissimae crudelitatis permultis locis queritur (cf. e. c. Ep. 16 scriptus a. 41, et 7, scriptus a. 33). Praeterea notandum, ut supra Iugurthae pro Carthagini, ita hic Dauniae pro Romanae metri causa esse positum.

Inepto carmine dignissima est ultima stropha

Sed ne relictis, Musa procax, iocis
Ceae retractes munera naeniae,
Mecum Dionaeo sub antro
Quaere modos leviore plectro.

Relictis iocis. Quid? usquamne professus est Horatius se nil scripturum quod non iocosi esset generis? Si fecisset tamen non dici posset hoc carmine scribendo propositi sui fuisse immemor. Non enim admodum triste vel lugubre eius est argumentum. Nam sic fere loquitur poëta: „Tu, Pollio, de bello civili librum scripturus es; difficilis, hercle, labor! Quot enim tibi proelia erunt narranda, quantae crudelitatis facienda mentio! Heu, ipsi cives mutuis ceciderunt vulneribus." Quae causa est cur nunc ad semetipsum se convertat Horatius seque adhortetur ut triste istud argumentum quam primum omittat? Hoc fere eum voluisse suspicor: „Tu, Pollio, de horrendo illo bello civili scripturus es; egone ut unquam eiusmodi tangam materiam! Absit omen. Leviora mihi carmina placent de amore, vino, epulis. Tibi bene succedat, precor, quod inchoasti, ego tecum de palma certare non conabor", sed metro coactum prave id enuntiasse. Nam, ut strophae sententiam paulisper omittamus, quam multa habet inculcata inania. Musa procax. Cur procax? An quod Horatii Musa procax esse solet? „Quia nunc

extra fines ei positos vagatur" viri docti aiunt. „Quia metro conveniebat" dicendum erat. Ceae retractes munera naeniae. Docte, hercle, dictum hoc est et ita ut vix quisquam aequalium quid sibi vellet poëta dicere potuerit. Meliores versus facere poterat Peerlkampius, qui coniecerit: Cea retractes vulnera naenia; sed ea coniectura ipsius Horatii, non indocti scribae errorem correxit. Dionaeo apte versus lacunam implet sed cum sententiae detrimento.

His addam nonnulla de carmine quodam libri quarti et sic toti capiti imponam finem. Est autem carmen quartum.

„Rhaeti" poëta ait „et Vindelici" (vel „Rhaeti Vindelici" vel „Vindelici sub Alpibus Rhaetis": parva enim vitia in hoc quidem carmine parum curanda censeo) „Drusum bellum gerentem viderunt iuvenis aquilae leonisve instar". Haec quidem sententia sanissima est, sed videamus quo modo imago exornetur. Pro ipso aquilae nomine poëta dicit: ministrum fulminis alitem, quibus verbis explicandi gratia hi adduntur versus:

Cui rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo

quos Peerlkampius cum altero sequentis strophae versu delendos censet atque ita e duabus strophis unam facit. At enim supra iam demonstravimus strophas „explicativas" Horatio non displicuisse. Compara mihi versus a Peerlkampio deletos cum his e libro I, 22:

Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix,

eiusdem esse poëtae agnosces. Poëta ergo planum facere volebat quam avem verbis ministrum fulminis alitem significaret: explicationem autem dedit, quam ineptissimam et ab hoc loco alienissimam esse Peerlkampio lubens assentior. Quae enim ratio intercedit inter aquilae fidem raptumque Ganymedis et spectatam in Druso fortitudinem? Aquila autem et leo nunc primum nidum relinquunt matremque, et sui faciunt periculum in currendo volandoque. At Drusus iuvenis quidem est sed tamen annum aetatis agit vigesimum tertium. Sed hoc quidem, quoniam minus grave est vitium quam cetera omnia, mittamus. Quo modo autem Drusus bellum gerit, quem cum aquila vel leone agnos capellasque laniante poëta comparat? Exspectes huiuscemodi aliquid: „hostes terribili eius impetu perculsi, immo fulminea horrendi adversarii vi obstupefacti sunt et prae metu vix se commovere possunt". Quid vero poëta? Barbaras gentes dicit consiliis iuvenis revictas didicisse quae esset bonae educationis utilitas. Ineptissima haec esse aliquatenus sensit Bentleius, qui pro revictae coniecit repressae. Sed hoc quidem est morituri reduviam curare. Nam maiorem quidem vim habet repressae quam revictae, sed intactum reliquit Bentleius vocabulum multo magis improbandum consiliis. Illo enim, licet multis modis in nostram aliamve linguam hodiernam verti possit, tamen semper et ubique quaedam mentis deliberantis sapientia indicatur. Multo igitur melius eo utaris ubi de duce aliquo natu maiore, quem usus belli prudentem fecit, loquaris, quam quum iuvenem ipso ardore hostes vincente laudare velis.

Barbari ergo a Druso victi didicere quantum valeret bona educatio. At, per deos immortales, quid pulchris imaginibus factum est quae tantis ambagibus tantoque ornatu in primis strophis sunt propositae? Quo terrarum evaserunt?

Aquilae leonisve iuvenis instar Claudius cum barbaris bellum gessit: hi enim ab eo oppressi quid educatio posset sunt experti. Quis unquam eo nomine leones aquilasve laudari audivit quod tantam liberis suis instruendis docendisque adhibeant operam?

Sed, utut est, ad educationem pervenimus, qua via vel potius quo saltu nunc non rogo. Hinc quomodo ad Drusum et Augustum apte transiri posset poëta quaesivit: tamquam vinculo ergo usus est hac observatione morali: „fortium parentum fortis esse proles solet, sed accedere debet bona educatio." Nimirum de educatione in hoc carmine prorsus sileri non poterat: pars enim laudis, qua Drusus ornatur, utcumque ad Augustum erat referenda. Sed totam illam observationem accuratius aspiciamus: quam prava eius sit enuntiatio statim apparebit:

Fortes creantur fortibus et bonis
Est in i u v e n c i s (!), est in equis patrum
  Virtus, neque imbellem feroces
    Progenerant aquilae columbam:

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant.
  Utcumque defecere mores,
    Dedecorant bene nata culpae.

Quid, quaeso, ultimi versus significant

  Utcunque defecere mores,
    Dedecorant bene nata culpae?

Quis alius sensus ab eo qui recte interpretatur inde peti potest quam hic: „Si Augustus homo nequam fuisset, ebrio-

sus, mulierosus, helluo, egregia Claudiorum indoles parum Druso profuisset: patris enim adoptivi similis factus esset"? Id autem non voluisse poëtam perspicuum est, ut opinor; sed aliud in mente habebat, aliud est elocutus.

Nunc observatio illa moralis a poëta illustratur, immo altera eius pars: de bonae enim educationis utilitate siletur, quam nobilis sit Drusi gens, quam egregiis ille sit ortus parentibus et proavis narratur. Argumento autem utitur poëta proelio apud Metaurum. De eo proelio quae dicuntur maiorem totius carminis partem explent, eamque partem multo praecedentibus praestare neque ego nego neque quemquam negaturum opinor. Insunt enim quaedam egregie dicta versusque omnium admiratione dignissimi. Neque tamen vitiis iisque admodum gravibus est immunis. Quod enim de versu 41

Qui primus alma risit adorea

observat Peerlkampius tam verum est, tam extra omnem dubitationem positum, ut vulgo hac quoque in re ei doctos commentatores obloqui mirari satis non possim. Ante proelium apud Metaurum alias clades acceperunt Carthaginienses, quibus illud tamquam cumulus accessit effecitque ut prorsus spem deponeret Hannibal. Recte ergo et historiae convenienter Hannibalem dicentem inducit Horatius:

Carthagini iam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis Hasdrubale interempto.

Sed quae de eo proelio praecedunt omnia sunt susque deque habita: „Post Carthaginiensium in Italiam adventum primus laetus affulsit dies quo ad Metaurum pugnatum est, inde

fortuna perpetuo Romanis fausta fuit neque novo ullo interrupta damno. „In ea autem fortunae constantia significanda parum felix poëta fuit. Haec enim dicit:

Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit et impio
Vastata Poenorum tumultu
Fana deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Hannibal:

Quis autem, nisi sententiarum nexu coactus, verba secundis usque laboribus Romana pubes crevit de perpetuis Romanorum victoriis accipienda suspicetur? Quis hic locus adiectivo perfidus? Exspectes enim aliquid in hanc sententiam: „Hannibal qui semper antea tam sibi fortunaeque suae confidebat". Quam inepte denique Hannibal de fortunae suae constantia tum demum dubitare coepisse dicitur quum iam fana deos habuere rectos, i. e. quum Romani securi iam et metu liberi omnia vastatae ab eo Italiae vestigia deleverant. Quid quod vocabula fana deos habuere rectos salva Latinitate non possunt significare id quod dicere voluisse poëtam liquido apparet. Fana enim rectos habentia deos bene opponuntur templis illis quae primo urbis Romae tempore fuerunt, quum

Iuppiter angusta vix totus stabat in aede.

Sunt ergo templa maiora et magnificentiora quam pro vetusta simplicitate, non templa deletorum templorum loco posita. Sed gravissimum est quod allatis versibus vehementer vis fit historiae: „Post Metaurum semper bene rem gesserunt Romani, tandem exclamavit Hannibal e. q. s." Nonne hic de proelio ad Metaurum id dicitur quod de proelio apud Nolam, quod octo annis ante fuit, dicendum erat? Hoc enim

die, ut ait Livius (XXIII, 16, quem locum affert Peerlkampius) „ingens res, ac nescio an maxima illo bello gesta sit. Non vinci enim ab Hannibale vincentibus difficilius fuit quam postea vincere". Rectissime ergo Nolanum proelium comparat Peerlkampius cum Briliae oppidi expugnatione, quam grata nostratium memoria celebrare solet tamquam ereptae e crudelissimorum tyrannorum dominatione patriae initium. Hic vero non de Nolano proelio verum de proelio ad Metaurum eiusmodi aliquid dicitur: „primus ille laetus Romanis dies fuit; multi alii sunt secuti, tandem dixit Hannibal: e. q. s." Si ergo Horatio auctore utaris, Metaurense proelium cum Briliae expugnatione compares: ea autem ut laeta res ita ominis instar fuit magis quam victoriae certam afferentis securitatem. Poëta ergo, si sibi saltem constare vellet, uti illo proelio poterat ad demonstrandum Claudios fuisse diis immortalibus dilectissimos; ad demonstrandum praeclaram eorum fuisse in bello operam non poterat. Sed parum utrum sibi constaret an ridicule obloqueretur curasse videtur. Qui enim modo dixerit proelium ad Metaurum felicitatis Romanae fuisse initium ergoque, nisi et aliae secutae essent victoriae, mediocrem tantummodo illam Hannibali futuram fuisse cladem, subito veritati historicae manus dat, Hannibalemque ad summam desperationem redactum inducit lamentantem:

Occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis Hasdrubale interempto.

Quid est aliud versus conflare de eorum sententia securum nisi hoc est? Quid attinet eiusmodi carmen emendare velle aliquot eiectis versibus? De versibus autem 2—4 et 6, quos damnat Peerlkampius, iam vidimus: illos neglecta

Peerlkampii sententia retinent hodierni editores; rectissime, ut opinor. Sed quid est cur ei haec verba

quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quaerere distuli,
Nec scire fas est omnia; sed

damnanti plerique assentiantur? Num hi tanto illis sunt absurdiores? Nonne et ipsi explicandi causa sunt additi? Significare enim voluit poëta Vindelicos securi esse armatos, et in ea re magnis ineptisque eum uti ambagibus· minime nego, sed et alibi utitur. Accedit quod illis deletis vinculum perit quo hic minime carere possumus. Subitus enim ille transitus, qui est in iis quae remanent

Videre Rhaeti bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici: diu
Lateque victrices catervae
Consiliis iuvenis revictae
Sensere e. q. s.

ab oratione et stilo Horatiano alienissimus esse videtur.

CAPUT TERTIUM.

„In eiusne ergo carminibus" ita iam non sine indignatione quadam interpellaturos opinor lectores nonnullos „tu tot tam gravia tibi deprehendere visus es vitia, eumne tu versificatorem potius quam poëtam appellandum censes, quem non solum sequentia hominum saecula ardenti coluerint favore, sed etiam aequales, optimi de poëtis iudices, tantopere sint admirati ut certatim tamquam flosculos ab eo sumerent quibus libros suos exornarent?" Non me tam inique de Horatio iudicare quam nunc etiam videri possim postea apparebit, sed etiamsi totam eius poësim condemnandam censerem, isto certe, quod ex aequalium iudicio petitur, argumento de sententia non depellerer. Quid quod nisi sedulo recentiorum de Horatio lucubrationes pervolvissem, haud unquam illud contra me allatum iri exspectavissem. Nam multum quidem in poëtis Latinis consumpseram temporis et partem eorum haud parvam tenebam memoria, nunquam tamen — ne quid dissimulem — apud ullum Augusteae aetatis poëtam versum inveneram quem ad Horatium tamquam ad auctorem referendum sentirem. Quodsi forte aliquis Ovidii potissimum

locus mihi Horatianum locum in mentem vocabat, illum eleganter, breviter, perspicue dixisse observabam quod hic inutili fuco et inani verbositate corrupisset magis quam ornavisset. Sciebam praeterea viros doctos, qui ante hoc saeculum vixissent, cum dolore quodam quaesivisse quid esset quod de Horatio aut prorsus tacere solerent aequales quique ei aetate suppares essent, aut, si forte mentionem eius iniicerent, inviti id facere et quam paucissimis verbis viderentur. Et nota mihi erat coniectura qua anno 1785 Meierotto illam solvere quaestionem conatus est: Horatium enim maiorem fuisse statuit quam qui ab aequalibus suo pretio aestimari posset. Quae coniectura licet mihi minime arrideret — neque enim mihi tanto carior erat Horatius quam Virgilius, Ovidius, Propertius, neque is sum qui illos solos admirer artifices quos futuri saeculi causa vivere vel vixisse fama est — tamen Meierottonis libellum in hac quaestione pro fundamento esse debere et olim censui et nunc etiam censeo. Non enim solum lectu iucundissimus est, Heynii discipulo dignissimus, sed etiam doctissimus plenusque rerum nunc etiam cognitu perquam utilium. Non undique corrasit minutias scriptor quibus lectorem obrueret suamque ostentaret doctrinam, non materiem collegit unde cuiusmodi posset aedificium fieri ipse nesciret — nondum enim illa scribendi ratio in honore tunc erat — sed ipse totum posuit: e paucis sed disertissimis locis aequalium de Horatio iudicium quale fuerit efficere, deinde cur tale fuerit coniectura assequi conatur. Atque in hac quidem parte mihi parum fuisse felix videtur; in illa, licet non plane rem eum acu tetigisse credam, tamen viam ab eo monstratam opinor a qua ne nunc quidem longe sit recedendum. Postquam enim sano sobrioque iudicio quidquid in rem facit pensitavit, hoc statuit: per centum fere annos tantum

afuisse ut Horatius lectorum manibus tereretur ut potius neglectus iaceret. Nunc fere contrarium viris doctis videtur: in quavis enim de Horatii commentatione, in quovis de literis Romanis libro aequales supparesque Horatio poëtas innumeris propemodum librorum suorum locis illum ante oculos habuisse legimus. Quae quamquam sententia a summis in nostra arte viris firmiter defendi solet, tamen Meierottonem multo propius a vero afuisse censeo atque declaro. Iure ergo a me lectores postulant ut hanc opinionem argumentis stabiliam, sed magnus eius rei est ambitus et longus difficilisque labor. In partes igitur aliquot materies dividenda mihi est; de singulis singulatim dicam, lectorum commodo quantum potero consulam. Atque initium faciam a Virgilio, quem iampridem viri docti qui hanc quaestionem illustrare conati sunt in partes vocarunt.

Primi Horatii editores sedulo Virgilii locos adduxerunt quibus Horatius illustrari posset; diligentia superavit priores omnes Bentleius, ad sententiam suam de versibus adulterinis stabiliendam illorum a Virgilio praebitam esse materiem saepe versu aliquo allato contendit Peerlkampius; postremo quidquid in censum venire posset accuratissime collegit Henricus Düntzer in Fleckeiseni Annalibus vol. XCIX, p. 313 sqq. Qui licet interdum nimius fuerit, tamen Horatium permulta Virgilio debere quis neget? Quis non viro docto qui illa omnia sub unum dederit conspectum ex animi sententia gratias agat? Eo autem non contenti alii duas insuper res excogitarunt in quibus omnes doctrinae acuminisque sui vires collocarent. Quas quamquam multis iam probarunt, mihi nihil unquam magis incredibile visum est. Cuiusmodi sint iam exponam. Inter Virgilii Georgicon libros omnes et primam Horatii primi libri satiram rationem quandam intercedere statuunt, ducti, ni fallor, hoc versu:

„O fortunati mercatores!" gravis annis
Miles ait.

quem Virgiliano

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas

tam similem esse declarant ut quin alter ad alterius imitationem factus sit dubitari nequeat. Quid ergo? Ab Horatione sumpsit ea vocabula Virgilius? Hoc quidem hac in re asseverare non audent viri docti, quamquam suadere videtur temporum ratio. Georgica enim ut primum a. u. 725 in lucem emissa, Horatii satiras inter annos 713 et 725 scriptas censent idonei de hac re iudices. Non audent autem? Immo nolunt. Tot enim in utroque poëmate esse locos παραλλήλους, ut alia ratione res explicanda sit, contendunt. Et facile credo non unum hunc locum doctarum dedisse ansam deliberationum: ille enim si solus e prima satira alicui Georgicon versui similis visus esset, vix quemquam opinor hac in re de ulla cognatione cogitaturum fuisse. Equidem certe miror illos qui cum Horatiano

O fortunati mercatores

compararunt Virgilianum

O fortunatos nimium — agricolas

non etiam Virgilii notum illud

Fortunati ambo!

attulisse. An non potuerunt duo eodem tempore poetae pro felix ponere fortunatus et voculam *o* praemittere nisi altero alterum imitante? Accedit quod utrobique fortunatus ipso sententiarum requiritur nexu, non felix. Non

enim ibi de corporis mentisve bona valetudine sermo est sed de vitae statu. Neque tamen opus est ceteros locos omnes, quibus viri docti sententiam suam defenderunt, recensere: ipsi nobis viae monstrarunt compendium. Nullum enim aiunt certius esse cognationis indicium quam quod Horatius vs. 114 dixerit:

> Ut cum carceribus missos rapit ungula currus
> Instat equis auriga.

Virgilius autem (I, 512 et 514)

> Ut cum carceribus sese effudere quadrigae
> Fertur equis auriga.

Hercle hoc si gravissimum est argumentum, quantilli sint pretii cetera omnia facile est intellectu. Nulla enim in literis Graecis Latinisque usitatior imago est quam illa de equis in arenam immissis, neque ulla imago aliis particulis quam illis ut cum annecti potest praecedentibus. Sed hoc mittamus. Cui rei documento esse censeant ingentem illam locorum παραλλήλων copiam, quorum dux et princeps est quem attulimus, videamus. Coniiciunt.... Horatium leni risu Georgica Virgilii perstrinxisse aliquot eorum versibus ita detorquendis ut tamen vera eius verba lectori in mentem venire possent. En debili fundamento audacem innixam coniecturam! Quis eiusmodi aliquid credat propter poëtarum in ablativis substantivorum carceres et equi consensum! Nam quid, obsecro, fuit cur quisquam Virgilii Georgica, praeclarum opus, vel lenissimo perstringeret risu? Scurrile id fuisset, ut opinor, ridiculum, ineptum. Atque eiusmodi aliquid semel ab Horatio, viro urbanissimo, commissum esse, quamvis inviti crederemus tamen, si revera certum aliquod eiusmodi παρῳδίας deprehendere signum possemus. Sed quis

tam hodierno colligendi conquirendique studio addictus est ut ex animi sententia declarare possit sibi satiram Horatianam legenti Virgilii Georgica in mentem venire? Novum profecto istud παρῳδίας genus, quam ne ille quidem agnoscere possit qui τὸ παρῳδούμενον memoria teneat! Quid quod ad incredibile istud probandum praeterea opus est coniectura aeque incredibili. Statuendum enim est non seorsum sed simul ambos satirarum libros in lucem esse editos, Horatioque, quum iam in eo esset ut eos publici iuris faceret, novum esse allatum Virgilii opus: statim eum tum novam satiram scripsisse quam libris suis tamquam prooemium praemitteret. Nihil enim, credo, potius ei fuit quam ut scurrilibus quibusdam de admirabili aequali, cui tot et tam magnas res deberet, iocis conflandis semet ipsum in civium suorum adduceret contemptionem. Ergone hoc quoque nobis credendum, Virgilium adversarii ineptiis respondisse, tamque obscure respondisse ut nemo aequalium posterorumve illud sentire consilium posset? Nihildum compertum est neque tamen quietis nobis esse licet. Agnoscunt enim viri docti nullum certum „talionis" ut aiunt apud Virgilium exstare signum; metuo ergo ne etiam eiusmodi talionis signis conquirendis diligentiae industriaeque suae documentum dare studeant illorum discipuli. Quaerant censeo; nos interea ab Horatii satiris abesse „vestigia ruris" persuasissimum nobis habeamus.

Ad alterum nostrae aetatis de Horatio inventum transeo. Tantam enim inter Virgilii eclogam quartam et Horatii epodon XVI intercedere similitudinem, ut quin alter poëta alterius verba nonnulla de industria in suum transtulerit carmen dubitari nequeat, communis iam virorum doctorum videtur esse opinio. Ecloga autem illa A. U. 714 scripta editaque est, epodos autem A. U. 713. Ergone alienis se exornavit pennis Virgilius. „Noli credere" nonnulli aiunt. „Com-

mendare civibus Horatium iuvenem poëtam et vixdum cuiquam notum Virgilius volebat, ergo sententias illius quasdam suis versibus inserebat, immutatas paululum et politas." De qua coniectura quid censeam non possum melius exponere quam utroque carmine raptim percurrendo. Est autem Horatii epodos haud mediocri laude dignus, et plerisque eius epodis mirum quantum praestat. In quo primum hanc agnoscimus virtutem, quae in quovis carmine permagni facienda est, quod veros animi affectus versibus suis exornarit poëta. De longo enim et infinito bello civili ita lamentatur, ita queritur, ut vere tristem afflictumque eum esse e quovis versu audias. Quod iusto longius est carmen nimisque rhetorico fuco ornatum, libenter iuveni poëtae ignoscimus: modum tenere nescit; quotusquisque seniorum est qui sciat? Non tamen tam de sua laude sollicitus videtur quam de patriae salute. Admirationem vero legentis hoc moveri carmine quis contendere possit? Ingenuam adolescentis amamus indolem, quem tanto afficiat dolore calamitas publica: nihil tamen ille fert quod vehementer animos nostros percellat. At in Virgilii ecloga praeclara sunt omnia, nihil est quod non summa dignum videatur admiratione. Vivunt in ea omnia spirantque. Exsultans ob pacem compositam poëta suo ipse gaudio laetisque, quae in ipsius mente nunc cum maxime nascuntur, cogitationibus egregie utitur ad exornandum carmen gratulatorium, quod ad amicum Pollionem mittit laetissimum et ipsum: filio enim nato optima quaeque ei praesagit animus. Quid autem his carminibus commune sit rogare possit admirabundus qui de illis nunquam audiverit: alterum enim plenum est gaudii, alterum e tristissima fluxit mente. Nempe Virgilius reditum aurei saeculi vaticinatur, Horatius carmini suo inserit beatorum insularum descriptionem: hi autem loci tam inter se similes semper visi sunt

ut de fortuito consensu ne cogitare quidem voluerint viri docti. Hoc tamen quaeso tecum, Lector, reputes, satis inexpectatum esse in carmine Horatiano ab extremis miseriis ad summam beatitudinem transitum: piget nempe poëtam taedetque harum terrarum, quas hominum culpa malis atque doloribus impleverit; subito inde mentem avertit, meliorem sortem laetioremque sedem destinatam esse piis credere lectores iubet et semet ipsum cogit; non enim sponte e miseriis quas aspicis plenae perfectaeque beatitudinis cogitatio nasci solet; atque sic eius carmen e duabus partibus inter se diversissimis nulloque vinculo iunctis constat. Virgiliana vero de Saturni regno denuo inchoaturo vaticinatio ultro se poëtae obtulit, qui amici felicitatem cum bono publico iunctam laetissimis celebraret versibus. Insperatae pacis lux tandem aliquando affulsit populo Romano; eodem tempore Pollioni praestantissimo civium et poëtae coniunctissimo filius nascitur; quid mirum utriusque cogitationes in summas nunc evolare coeli plagas; quid autem praeclarius, quid magis optimo poëta dignum esse potuit quam renovare pristini saeculi, quo bonis abundasse, malis caruisse mortales crederentur, memoriam, eamque felicitatem crescente puero qui modo natus est sensim redituram praedicere? Haec enim prima est loci Virgiliani virtus, quod non continua serie enumerantur bona quae aspecturus est Pollionis filius: restabunt enim primum quaedam signa hodiernae miseriae; haec sensim evanescent, nova semper accedent bona, sic ipse magis suam sentiet felicitatem. Deinde quid mirum multa communia habere Virgilii Horatiique locos? Totum enim hoc inventum poëticum communis locus est, sed alius alio modo eum exornat poëta, idem argumentum tractarunt Virgilius, Horatius, Ovidius et quis non; sed quam facile est tres hic diversissimos agnoscere poëtas! Ut

de Ovidio taceam — alienus enim hic a proposito — quot quantisque rebus praeter eam quam iam attigi Horatio praestat Virgilius. Communia fere haec habent:

Hor.: Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
Refertque tenta grex amicus ubera.

δὶς ταὐτὸν ἡμῖν εἶπεν, et ingrate παρέλκει amicus; ipsa brevitate disertus est Virgilius

Ipsae lacte domum referent distenta capellae
Ubera.

Hor.: Mella cava manant ex ilice.

Non potuit hoc negligere Virgilius: in praestantissimis enim deorum donis ab antiquis semper mel numeratur et fere ambrosiae nectarisve instar habetur. Dedit ergo pleno versu:

Et durae quercus sudabunt roscida mella.

Horatio autem quomodo versum expleret quaerenti invito, ut opinor, alter se obtulit versus; nam satis languidum, ne sensu cassum dicam, est istud

montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.

Hor.: Reddit ubi cererem tellus inarata quotannis
Et imputata floret usque vinea.

Sentisne, lector, quam pedestre sit, quam parum poëticum istud quotannis? Sentisne, aio, nam ni sentis convincere te ne conabor quidem. Eximie vero Virgilius:

Molli paulatim flavescet campus arista
Incultisque rubens pendebit sentibus uva.

Unum etiam addam quod ei qui utrumque poëtam cognoscere vult minime praetermittendum videtur. Horatianae insulae utilibus rebus abundant, habent quod edant beati, quod bibant, et placide dormire possunt: quies enim habitat et securitas. At nihil ibi est quod naribus, quod oculis blandiatur; absunt varii colores, absunt suaves odores. Non, hercle, ea neglexit Virgilius: prae ceteris commemoravit laudavitque immortalibus hisce versibus:

> At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu
> Errantes hederas passim cum bacchare tellus
> Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.

et:

> Assyrium vulgo nascetur amomum,

et:

> Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.

Nihil vero praestantius quam hoc:

> Nec varios discet mentiri lana colores,
> Ipse sed in pratis aries iam suave rubenti
> Murice, iam croceo mutabit vellera luto;
> Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.

Vidimus ergo quo modo Horatium commendarit Virgilius, si commendavit. Quae ille omisit praeclare hic dixit, quibus ille versum sine ullo sententiae emolumento explevit hic omisit, quae apud illum frigent languentque apud hunc coloris luminisque plena sunt. Profecto sic commendari *πολεμίοις καὶ ἐχθροῖς γένοιτο*!

An ergo surrepsit Horatio Virgilius flosculos quibus ipse suum exornaret carmen? Parum, hercle, credibile est divitem ad pauperem venisse furatum, minusque tibi hoc credibile videbitur si totum genus poëseos, cuius duo haec carmina sunt, consideraveris. Tam enim qui Saturni regnum reditu-

rum vaticinatur quam qui beatorum insulas describit ruris laudat amoenitatem. Ruris ergo amatores sunt et Virgilius et Horatius, sed haud levis inter eos hac quoque in re est differentia.

Praediolo suo delectatur Horatius et lepidis venustulisque versibus laudare illud solet, quietem enim ei praebet, legendi studendique facultatem, placidos somnos; nocent eius valetudini infirmae urbani clamores concursusque, crassus aer: inde ergo rus profugit ubi puro coelo, limpida ac salubri aqua recreatur, ubi versibus faciendis operam dare et Graecorum scripta philosophica, quae quidem non nimis obscura intricatave sint, pervolvere potest, non canum latratu, servorum et opificum vociferatione, rotarum strepitu turbatus. Nihil tamen magis metuit quam ne in ea laude nimius videatur; ergo postquam vitae rusticae bona commodaque multis celebravit versibus, subito in risum iocumque rem vertit seque lectores ludibrio habuisse simulat: quaecunque enim hactenus dixerit non sua esse verba sed feneratoris Alfii significat, quem taedium urbanae, desiderium rusticae vitae subito ceperit subitoque reliquerit: qui enim iam in eo sit ut pecunia e fenoribus collecta praedium emat quo primo quoque evolet tempore, parum illum semet ipsum cognovisse, mox enim nullo monente sensisse sibi lucello quod forum praebeat nihil esse carius. Poëta autem qui quae versibus exornat toto, ut aiunt, pectore amet non tam ad iocum ludibriumque propensus esse solet; est ergo venustissimus ille epodos satyrae quam carminis lyrici multo similior. Virgilius vero quae de rure cantat pectus testantur sinceri plenum amoris. Ut versus faciat non laudis studium eum impellit, non peritus videri vult Graecorum imitator qui difficilem aliquem laborem feliciter superaverit. De labore ne cogitat quidem: „Ipsae" ait „me incitant sublevantque Musae

Quarum sacra fero ingenti percussus amore."

Non ideo rus amat quod careat incommodis quorum plena est urbs, sed divitiae quibus abundat mentem eius implent. Totus ergo in naturae contemplatione defixus est, quae illa offert spectacula admirationem eius movent. Vitae ergo rusticae amor quo flagrat Virgilius aeterni cuiusdam ignis similis est, non flammae e stipulis collectae, in ipsius mente natus est, ipsius nutritur cogitationibus. Ipse fatetur se maluisse doctum fieri, qui in intimas naturae latebras penetraret et inde earum rerum notitiam protraheret quas dii abscondunt, quam poëtam qui externam tantummodo spectet naturae speciem. Audiamus ipsum; nihil unquam praeclarius dictum est quam hoc (II, 475—489):

Me vero primum dulces ante omnia Musae,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant, caelique vias et sidera monstrent,
Defectus solis varios, lunaeque labores.
Unde tremor terris, qua vi maria alta tumescant
Obiicibus ruptis rursusque in se ipsa residant,
Quid tantum Oceano properent se tinguere soles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
Sin has ne possim naturae accedere partes,
Frigidus obstiterit circum praecordia sanguis,
Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes:
Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi campi
Spercheosque, et virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta! o qui me gelidis in vallibus Haemi
Sistat, et ingenti ramorum protegat umbra!

Profecto non communis hominum haec est via qua ad poësim pervenire solent; non omnes tanto ardore rem quam

amant penitus cognoscere student priusquam ad versus faciendos transeant. Sed qui ea ambulat errare non potest; is quid velit probe novit; ita poëta qui factus est iis rebus quibus alios commoveri cupit ceteris omnibus commovetur magis. Quod si quis Latinarum literarum nescius roget possitne et ea quae sentiat eleganter, graviter, apte enuntiare Virgilius, recitemus ei eximium locum quo rusticorum fortuna praedicatur; ne Lucretius quidem quidquam habet quod illi praestat. Et quod nonnulli aiunt veteres amoenitatem tantum naturae amasse et agris hortisque bene cultis delectatos esse magis quam densis silvarum umbris, arduis montibus, obscuris saltibus, quamquam haud prorsus iniuria ab illis contenditur, tamen non ab omni parte verum esse hi Virgilii versus testimonio esse possunt (II, 437 sqq.):

Et iuvat undantem buxo spectare Cytorum
Naryciaeque picis lucos, iuvat arva videre
Non rastris, hominum non ulli obnoxia curae.

Denique, ne longus sim, quis iam credat eiusmodi poëtam, quum ruris laudes cantaret, quidquam ab Horatio sumpsisse?

CAPUT QUARTUM.

Quod modo dicebam Meierottoni quale fuerit aequalium de Horatio iudicium statuenti, quamquam haud longe a vero afuisse videretur, tamen non plane me assentiri, id huiuscemodi est. Consulto ab aequalibus supparibusque Horatium negligi, de industria eiusdem aetatis viros literatos de eo silere contendit, aut si iam silere non possint quam brevissime defungi neque quidquam nomini eius addere quod amorem admirationemve testetur. Atque ita se rem habere neque nego neque affirmo; admodum enim debile est istud quod dicitur e silentio argumentum. In medio ergo rem relinquendam censeo, sed ita ut, nolo enim quid sentiam reticere, cum Meierottone facere multo malim quam cum nostrae aetatis viris doctis, qui magnis doctrinae ambagibus Horatium brevi tempore civium suorum assecutum esse favorem demonstrare conati sunt. Mirum videri possit multis, sed argumenta et indicia quae illi collegerunt numquam perlego quin de obstinato silentio, contemptu, odio suspicer aliquid. Neque difficile est suspicio illa quo modo oriatur narrare. Unus enim vir doctus, de literis latinis egregie meritus, cautus praeterea homo et circumspectus — Martinum

Hertzium dico — incredibili diligentia indefessoque labore quaestionem hanc pertractavit; nihil ille neglexit, nihil quod ab aliis erat allatum sine severa censura probavit, nisi quod ad quaestionis partem quandam, non parvam illam, iam ab aliis tam egregie responsum censet ut nihil mutandum, nihil addendum sit. Audiamus ergo quae nova ille protulerit vel nota iam antea denuo examinarit; quid accurate re deliberata statuerit et quo iure videamus, postremo de illa parte quam nulli obnoxiam censet dubitationi quid iudicandum sit quaeramus.

Ovidii notissimi versiculi sunt:

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.

Tenuis illa Meierottoni laus videtur neque mihi magnifica: in mentem enim venit alius loci (A. A. III, 333 sqq.), ubi multi quidem nominantur poëtae, de Horatio autem siletur, quamquam, si revera magni eum faceret Ovidius, omittere non poterat:

Et teneri possis carmen legisse Properti,
Sive aliquid Galli, sive, Tibulle, tuum:
Dictaque Varroni fulvis insignia villis
Vellera germanae, Phrixe, querenda tuae:
Et profugum Aenean, altae primordia Romae,
Quo nullum Latio clarius exstat opus.

Quod autem doctus quidam vir excogitavit, versibus 269—272 Libri II:

Quin etiam turdoque licet missaque columba
Te memorem dominae testificere tuae.
Turpiter his emitur spes mortis et orba senectus.
A, pereant, per quos munera crimen habent

iocosam Horatii de heredipetis reprehendi satiram (II, 5), id tamquam falsissimum Hertzius refutavit.

Multo maior laus est qua poëtam exornat Petronius (118), qui Horatii curiosam felicitatem una cum Homero Virgilioque nominat.

Pertinet autem ea laus ad formam praesertim versuum, sermonem, verborum delectum.

Quintilianus (X, 1, 96) postquam Horatium satiricum summis extulit laudibus et iambos eius leviter attigit haec addit: „Lyricorum idem Horatius fere solus legi dignus. Nam et insurgit aliquando et plenus est iucunditatis, et gratiis et variis figuris et verbis felicissime audax."

Floruit autem Petronius sub Nerone, Quintilianus circa a. 35 p. C. natus est: illorum ergo aetas ab Horatii satis est remota.

Caecilium Epirotam, libertum Attici, Horatium discipulis suis enarrasse Hertzius contendit. Admodum dubia res est. Haec enim de eo sunt Suetonii verba: „Primus dicitur Latine ex tempore disputasse, primusque Virgilium et alios poëtas novos praelegere coepisse."

De Valerio Probo pro certo constat. Is enim Horatium recensuit teste Suetonio in Anecd. Paris. (apud Reiff. p. 137—141): „His (sc. notis) solis in annotationibus Ennii Lucilii et historicorum usi sunt Vargunteius Ennius Aeliusque et postremo Probus qui illas in Virgilio et Horatio et Lucretio apposuit ut Homero Aristarchus." Vixit autem eruditissimus ille grammaticus eodem fere tempore quo Quintilianus et Propertius, sat diu ergo post Horatium.

Velleius Paterculus aetate Horatio multo propior (II, 36) Catullum, Virgilium, Tibullum, Ovidium nominat, de Horatio tacet. De industria eum tacere contenderem si constaret e. cap. 102 eiusdem libri apparere Horatium Vel-

leio tam notum fuisse ut fere memoria eum teneret. Sed quis id affirmaverit hoc argumento quod in illo capite nomina Censorini Lolliique, ad quos Horatius carmina IV, 8 et 9 scripsit, inveniantur? Oblata enim facultate viros illos nominat Velleius, neque aliam ob causam eos coniunctim commemorat quam quod eodem tempore in eadem regione diem obierunt supremum. Quid quod ea de illis narrat ut, nisi Horatii prorsus fuisset immemor, silentio eum praeterire non potuisset. Forte enim illi viri et apud Horatium eadem pagina commemorantur et magnis laudibus extollitur uterque sed multo maioribus Lollius: is enim ibi tamquam perfecti hominis imago habetur in quo nulla non splendeat virtus. Quid autem Velleius? Censorinum dicit fuisse virum demerendis hominibus genitum, Lollii contra notat perfida et plena subdoli ac versuti animi consilia.

Transeo nunc ad testimonium cuius ego mentionem facere non auderem nisi infinita virorum doctorum me cogeret industria; magis enim ludicrum est quam pro huius quaestionis gravitate. Inspicere enim lectorem πάνυ σεμνῶς iubent

Corpus Inscriptionum Latinarum
Vol. IV N°. 3135 et 1237.

Quid autem ibi invenimus? Puerulus quidam Pompeianus in domus cuiusdam pariete scribillavit vocabula Romulus in coelo; in alius domus pariete duo versus Virgiliani leguntur sed tam misere corrupti ut eos afferre pigeat. Docent ergo viri docti in Inscriptionibus Pompeianis Virgilium quidem et Ennium etiam citari, non vero Horatium.

Catonis Distichorum Libro II praemittitur praefatio in qua Virgilius, Macer, Lucanus, Ovidius nominantur, non additur Horatius. Sed ne si additus quidem esset ista prae-

fatio, quae diu post Horatium scripta est, in censum venire posset. Neque argumenti vim habent Iuvenalis, qui plus quinquaginta annis post Horatii mortem natus est, versus VII, 225 sqq., ubi in ludo literario adesse dicuntur Horatii Virgiliique codices vel imagines.

Contra apud Senecam rhetorem, Horatii fere aequalem, licet permultos nominet poëtas, nusquam Horatii nomen occurrit.

Fautores suos ipse Horatius enumerat Sat. I, 10, 81 sqq. In quibus primarios obtinent locos Augustus, Maecenas, Asinius Pollio. Ab illis ergo Horatium lectitatum, illis probatum esse testatur... quis? Ipse Horatius. Ubi? In satira libri primi, ergo quum nihildum lyrici generis in lucem ediderat. Sed de Augusto et aliud est testimonium: notissimum illud Suetonii, cuius haec sunt verba: „Post sermones vero quosdam sibi lectos nullam sui mentionem habitam ita est questus: irasci me tibi scito, quod non in plerisque eiusmodi scriptis mecum potissimum loquaris; an vereris ne apud posteros infame tibi sit quod videaris familiaris nobis esse." In quibus negligendum minime videtur istud post sermones: lyricam ergo Horatii poësin, in qua sola hactenus mea versata est disputatio, Augusto magnopere placuisse ne ex epistola quidem illa apparet; certe ipsum Augustum id alicubi scribendo significasse non constat.

Maecenatem vero et Pollionem ab Horatio sumpsisse aliquid nonnulli viri docti contenderunt, quos rectissime refellit Hertzius. Dicitur autem ab illis Maecenas praeeunte Horatio singulari numero vocis Quiris usus esse, Pollio sententiam Horatianam

Verbaque provisam rem non invita sequentur

sic immutasse: „Male, hercle, eveniat verbis nisi rem sequun-

tur". Sed neque sententia illa e libro de Arte Poëtica sumpta ad nostram quaestionem pertinet, et iudice Ruhnkenio verba Horatiana ex Asinianis sunt expressa, non Asiniana ex Horatianis.

Livius historicus Horatio viginti annos superstes fuit: nulla tamen adhuc certa signa reperta sunt e quibus appareat Horatium notum ei fuisse. Desinant ergo tandem aliquando quaerere viri docti. Nam solent quidem afferri aliquot imitationis exempla, sed aliud alio est incertius. Singula recenseamus.

Livius VI, 19, 2 sententia utitur: „Ut suis ipse oneratus viribus ruat", et Horatii hic versus est (Epod. XVI):

Suis et ipsa Roma viribus ruit.

Apud Livium (XXXI, 18, 7) vocabula vias leti leguntur, apud Horatium (Od. I, 28, 5): via leti. Livius (XXXIV, 4, 3) Catonem in oratione de lege Oppia dicentem facit: „ne illae magis nos ceperint quam nos illas", et apud Horatium (Ep. II, 1, 156) decantata illa legitur sententia:

Graecia capta ferum victorem cepit et artes
Intulit agresti Latio.

Nullam hos locos παραλλήλους habere persuadendi vim et ego censeo et egregie demonstrat Hertzius. Quo magis eum miror de versu Ovidiano (Fast III, 101 sq.):

Nondum tradideras victas victoribus artes
Graecia

haec affirmare: „Hic Ovidius omnibus consentientibus Horatium ante oculos habuit", non omnibus illis suam opponere auctoritatem: est enim profecto πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. Nam verborum quibus apud Livium Cato utitur haud dubie eadem vis est atque versuum Horatianorum ex epist. II, 1; locus

Horatianus Ovidianusque specie inter se similes sunt, revera minime; communia habent vocabula quaedam, praeterea nihil. Apud Ovidium enim Graecorum artes in Italiam translatae cum praeda quadam conferuntur, atque est ea comparatio haud longe petita: cuivis enim sponte sese offert. Horatiana tamen sententia acumen quoddam habet et ἀπροσδόκητόν τι, neque ullus locus ex hoc Horatiano expressus esse iure dici potest, quamvis ei primo aspectu cognatus videatur, qui careat illo: victa victorem vicit. In eo enim sunt omnia.

Tibullum, quamvis fuerit Horatio coniunctus (cf. Od. I, 33, Epist. I, 4), tamen ullum eius versum ante oculos habuisse demonstrari non potest. Quae afferuntur argumenta nullius esse pretii Meierotto olim contendit et assentitur ei Hertzius. Anno autem 1870 Baehrensius in lucem edidit libellum cui titulus „Tibullische Blätter". Quae ille contra Meierottonem attulerit, iis se de sententia non esse abductum Hertzius declarat. Lubenter credo.

Gratius Ovidii amicus (e Pont. IV, 16, 34) vs. 347 de Orco loquitur, qui

Nigris orbem circumvolat alis.

Conferri potest Horatianum (Sat. II, 1, 58):

Mors atris circumvolat alis.

Sed imaginem illam ab Horatio sumpsisse Gratium minime certum est, iudice Hertzio.

Apud Horatium (III, 23, 20) pauperi dii placandi esse dicuntur

Farre pio et saliente mica.

Lygdamus (IV, 10) hunc habet versum:

Farre pio placant ac saliente sale.

Eam autem sententiam vix aliis potuisse enuntiari vocabulis prudenter admonet Hertzius.

In Nuce pseudo-Ovidiana vs. 87 haec leguntur:

Felix secreto quae natast arbor in agro
Et soli domino ferre tributa potest.
Non hominum strepitus audit, non illa rotarum,
Non a vicina pulverulenta viast.

Sumpta haec esse ex Horatio (Epist. I, 17, 7, sq.):

Si te pulvis strepitusque rotarum
Si laedit caupona,

multis viris doctis videntur, Hertzio minime. Verissime enim ille observat rem ipsam esse simplicissimam, verba non prorsus eadem; postremo in toto carmine, quod 182 est versuum, nullum praeterea inveniri Horatianae imitationis signum.

Postea tamen idem Hertzius tamquam ex Horatiano (IV, 13, 2):

Vis formosa videri

sumptum hunc affert Nucis versum:

Nunc uterum vitiat quae vult formosa videri.

Qua in re egregii viri miror inconstantiam.

E Phaedro saepe tamquam Horatianae exempla imitationis haec afferuntur: „Naris emunctae senex" (quod confertur cum Hor. Sat. I, 4, 8: „Emunctae naris, durus componere versus"); „dulce lucrum" (quod confertur cum Hor. Epist. I, 18, 102 „Honos an dulce lucellum"); sed illud esse ex sermone quotidiano, hoc omnium fere scriptorum poëtarumque Latinorum, neque plus duobus hisce esse tribuen-

dum locis quam verbo n u d a r e apud Phaed. prol. 47 et Hor. Sat. II, 5, 47 eodem fere sensu posito, iure annotat Hertzius. Cur ergo eidem Phaedrianum (III, 10, 17):

Stuproque turpi pollui famam domus

ex Horatiano (IV, 5, 21):

Nullis polluitur casta domus stupris,

expressum esse probabile videatur minime intelligo.

Neque M a n i l i u s quidquam ab Horatio sumpsit, neque, quod in hac causa multo maioris videtur momenti, P i n d a r u s T h e b a n u s. Is enim ex alienis pannis admodum venustulos consarcinavit versiculos quibus Iliadem in Latinam redigeret epitomen. Aut ergo Horatius parum ei innotuit (vixisse autem videtur imperante etiam gente Iulia) aut parum placuit.

In P r i a p e o 73, 3 legitur i n u t i l e l i g n u m, sed quis hoc ex Horatio (Sat. I, 8, 1):

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum

desumptum esse pro certo contendat? Lignum enim e quo dei rustici fit imago i n u t i l e appellare cuiusvis est; nam e s t r e v e r a inutile. Si instrumento rustico aptum fuisset, non animi causa ex eo Priapum fecisset horti dominus.

C u r t i u s haud dubie, iudice Hertzio, quum scriberet (III, 5, 8):

Hi (adulatores) tum coelum illi (i. e. Alexandro) aperiebant, Herculemque et Patrem Liberum et cum Polluce Castorem novo numini cessuros iactabant

ante oculos habuit Horatianum (II, 1, 5):

Romulus et Liber pater et cum Castore Pollux.

Cur, quaeso. An propter nomina illorum qui, antequam ad deos reciperentur, in terris mortalium instar vixerunt? At si speciem Horatianae imitationis tamquam grave crimen vitare voluisset Curtius, tamen non poterat alios nominare neque eosdem alio nomine. An quod pro Castor et Pollux alter habet cum Polluce Castor, alter cum Castore Pollux? Nam quae apud Curtium mox (§ 11) sequuntur:

> Ne Herculem quidem et Patrem Liberum prius dicatos deos quam vicissent secum viventium invidiam,

eorum argumentum a versu Horatiano quem citavimus plane est alienum.

Vidimus ergo quae hucusque attulimus (et sunt ni fallor omnia quae Hertzii industria collegit, sanum iudicium probavit) quam sint pauca, quam incerta, qnam levia. Hoc unum constat suos sibi habuisse amicos familiaresque Horatium, illosque interdum inter pocula eius laudasse carmina, satiras etiam epistola ab Augusto esse probatas. Sed quis haec unquam negavit? Quis praeterea nescit iubente Augusto carmen saeculare compositum et quartum librum carminum additum ab Horatio? Sed principis de arte poëtica iudicium nescio an haud magni sit faciendum. A viris autem literatis, scriptoribus, poëtis Horatio aequalibus supparibusve consulto, sive propter invidiam, sive quod eum contemnerent, de eo sileri haud affirmaverim. Vetus aliquis scriptor quo consilio aliquid dicat sciri potest, quo consilio omittat aliquid nemo unquam dixerit. Mihi ergo si eorum, quae hucusque disputavi, summa quaedam esset conficienda, his verbis sententiam meam comprehenderem: Sat diu post mortem in ore hominum doctorum esse coepit Horatius, sive, ut locutione magis etiam nostrae aetatis hominibus perspicua utar „popu-

laritatem" quandam nactus est. Atque haec sententia haud leviter confirmatur iis quae Fronto, vir multarum literarum, ad Marcum Aurelium scripsit (p. 23 Nab.):

> Plane multum mihi facetiarum contulit istic Oratius Flaccus memorabilis poëta mihique propter Maecenatem ac maecenatianos hortos meos non alienus.

Non enim haec eius verba sunt qui de homine iam celeberrimo loquitur. Nam quod Hertzius huic disputationum suarum parti addit: „Ex iis quae hucusque proposuimus, id sane elucet, Horatii carmina ante aetatem Neronianam non neglecta esse," id, ut virum praedoctum decebat, caute quidem et circumspecte dictum est, sed ne illud quidem eum scripturum fuisse opinor nisi iis quae ipse conquisivit alia argumenta accessissent quae multo viderentur graviora. Credo enim egregium virum alienis quibusdam praesertim ductum esse lucubrationibus. Quae illae sint iam dicam: Propertium enim et Ovidium permulta Horatio debere ingenti labore duo viri docti demonstrare conati sunt et Hertzium habent assentientem. Rectene an non iam videamus; de utroque autem poëta et utroque viro docto seorsum disputabo.

CAPUT QUINTUM.

Propertio ergo elegias suas scribenti frequenter ante oculos et in mente fuisse Horatii varii generis carmina multi viri occasione oblata docuerunt, et ita se rem habere Hertzius quoque pro certo statuit, illius, credo, qui primus argumenta collegit permotus auctoritate. Nam si ipse locos qui ad eam sententiam defendendam allati sunt denuo examinasset, ut est vir sani sobriique iudicii, aut in risum erupisset aut graviter esset indignatus totam philologorum domum sic unius implicari potuisse erroribus. Hoc enim, quamvis mihi diffidere soleam, declarare et edicere non dubito Propertium amores suos cantantem de Horatio nunquam cogitasse, nullius esse pretii argumenta quibus contrarium probari videatur, locis, qui ex utroque poëta saepe inter se componantur ne levissimam quidem esse similitudinem cognationisve umbram. Videamus singula.

Hoc erat in primis quod me gaudere iubebas?

His verbis elegiam III, 19 orditur Propertius, qua puellam alloquitur, quae postquam per breve tempus sua gaudia uni servavit poëtae, iam alias quaerere videatur conditiones. Est

ergo istud hoc erat cum dolore et indignatione rogantis, recteque, ut solent, veteres Batavorum philologi hos e Virgilio comparandi causa apponunt versus:

Aen. II, 654:

Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignes
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utque
Ascanium patremque meum iuxtaque Creusam
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam.

IV, 675:

Hoc illud, germana, fuit, me fraude petebas?

Afferri etiam possit quod apud Ovidium (Met. XI, 694) Halcyone lamentatur, ubi in somno de mariti naufragio et morte accepit nuntium:

Hoc erat, hoc, animo quod divinante timebam
Et ne me fugiens ventos sequerere rogabam.

Et, hercle, minime mirum est Latine scribentem aliquem in hac re pronominis hic neutrum ponere genus et addere verbi esse imperfectum. Expressum vero Propertii esse versum ex Horatiano

Hoc erat in votis

qui contendit ridicule ineptit. Illic enim prorsus alia est vocabuli erat significatio (Propertianum erat Graece vertendum est ἦν ἄρα, Horatianum vero ἀεὶ ἦν); nullam ergo aliam comparationis ansam hi versus praebent quam quod in altero est in votis, in altero in primis. At ipsum illud in primis quid significet pro certo non constat. Mihi quidem eandem vim habere videtur quam prae ceteris, sed si quis dicat esse: primo (amoris nostri) tempore,

refellere eum non possim. Horatiano in votis quam dissimillimum esse quis non videt?

IV, 2, 17 Propertius hoc dicit:

> Nam neque pyramidum sumptus ad sidera ducti
> Nec Iovis Elei caelum imitata domus
> Nec Mausolei dives fortuna sepulchri
> Mortis ab extrema conditione vacant.
> Aut illis flamma aut imber subducet honores,
> Annorum aut ictu pondera victa ruent.
> At non ingenio quaesitum nomen ab aevo
> Excidet: ingenio stat sine morte decus.

Sedulo adscribunt commentatores Horatianum:

> Exegi monumentum aere perennius,

tamquam fontem ex quo hic quoque hauserit Propertius. Ergone poëtae Latino non licet vocabuli pyramis uti genitivo plurali, quin in suspicionem incurrat plagii si eadem forma et alibi inveniatur? An non potuit tota illa vox pyramis Propertio, non admonente Horatio, nota esse? Sed iam unum illud vocabulum missum faciamus, totos locos inter se comparemus, ita apparebit non potuisse facile duas alias res excogitari quae magis inter se differrent. Quid enim? Hoc fere dicit Propertius: „Neque pyramides neque ulla alia monumenta, quamvis sint magno labore e solidissima materie aedificata, aeterna sunt et immortalia. Sed ea gloria quod te celebrarunt poëtae nulla die delebitur. Neque in universum de poëtis hoc dicit sed de una illorum specie. Praemittit enim lepidissimos hosce versiculos, in quibus eorum quos citavi inest argumentum in breve contractum:

Fortunata meo si qua es celebrata libello!
Carmina erunt formae tot monimenta tuae.

Sic amorum poëtae loqui licet, neque quisquam eum propter hoc dictum derideat. Est enim, ut ita dicam, aptissima quaedam et venustissima arrogantia, qua non tam se extollit poëta quam ipsam poësin, formosisque puellulis blanditur magis quam sibi aliisque poëtis qui illas carmine celebrarunt. Horatius vero suae laudi gloriaeque monumentum aere perennius exegisse sibi videtur. Cur? Quia difficilia illa Graecorum metra Latinis versibus imitatus sit. Sine more modoque declamantis istud est. Denique versibus Propertianis acumen quoddam inest: cum leni quodam risu tam magnificis de sua arte versibus utitur. Neque solet, ut opinor, is qui lepidissime iocatur imitandum sibi proponere illum qui inanem verborum strepitum ediderit neque quidquam praeterea.

IV, 8, 17:

Est quibus Eleae concurrit palma quadrigae.

Propertius ait, et Horatius:

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat.

„Ab hoc ille suum sumpsit" viri docti clamant. An ergo ludi Olympici tam ignota res sunt ut duo poëtae eorum mentionem facere non possint quin statim constet eum qui postea scripserit natu maiorem esse imitatum? At duo hi loci ubi ludi Olympici nominantur inter se sunt quam diversissimi. Propertius enim a Maecenate rogatus ut magnum aliquod et magnificum conscribat carmen, heroicum puto lyricumve, eas enumerat res quibus apud Graecos summi viri, praestantissimi artifices, homines praedivites, sint delec-

tati et immortalem assecuti famam. „Sed alia aliis placent" ait, „mihi humilia atque modesta magis quam excelsa illa et magnifica arrident". Neque hoc sic simpliciter dicit, sed egregiis versibus ad ipsum provocat Maecenatem: „te tuis exemplis superare studeo: tu si voluisses per Caesarem ad summum gloriae, laudis, honoris pervenisses fastigium. Non vis sed

Parcis et in tenues humilem te colligis umbras:
Velorum plenos subtrahis ipse sinus.

Eadem ratione ego bella heroum non attingo, de amore cano carmina levia, humi repentia, quae si amantibus placuerint gaudebo." Vides quam sint in toto hoc sententiarum decursu lepida, faceta, venusta omnia. Nihil huiuscemodi in Horatii carmine est: ille enim, tamquam si satiram scriberet, quam varia sint hominum studia, quam variis modis laudem tamen omnes quaerant vel lucrum exponit. Primarium enim huius carminis argumentum non potest non lectori satiram eiusdem poëtae primam in mentem vocare. Tandem post longam enumerationem haec addit: „Ita nunc ego lyricus vocari poëta cupio, ad hanc ego laudem totis nitor viribus". Recte ergo Horatianum locum Propertiano opponas ad demonstrandum quam sit horum poëtarum natura diversa, quam nihil commune habeant: eadem enim vocabula, quibus alter usus est, si etiam ab altero adhibentur, contrarium significare videntur [1]).

---

1) Propertiani carminis hoc est exordium:

Maecenas, eques Etrusco de sanguine regum.

Quo non usos esse viros doctos ad demonstrandum saepe Propertio scribenti versus alicuius Horatiani in mentem venisse impense laetor. Intellexerunt enim, ut opinor, quum semel fuerit origine regia et Etrusca Maecenas, non potuisse aequales poëtas, qui honorifice eum appellare vellent, ea omittere vocabula quae apud utrumque legimus.

I puer atque aliqua citus haec propone columna
Et dominum Esquiliis scribe habitare tuum.

His verbis (IV, 23, 23 sq.) servum in forum mittit Propertius amisso libello pleno de Cynthia versiculorum. Hoc enim damno graviter afflictus a viatoribus petit ut, si in illum incidant, domino eum reddere velint et magnum reddituro proponit praemium. Id vero scripsisse poëtam viri docti censent memorem Horatiani:

I puer atque meo citus haec subscribe libello.

Equidem, hercle, minime miror in urbe, ubi fere nemo civium tam pauper esset quin unum famulum haberet, ubi dominus famulum suum fere nunquam alio vocabulo quam illo p u e r alloqui soleret, ubi denique eundi verbum imperativum haberet *i*, sexcenties quotidie istud i p u e r dictum esse; et si omnes libri a Romanis scripti ad nos pervenissent, haud difficile esset aliquot milia colligere locorum ubi ea verba legerentur; sed difficile esset inter illos duos reperire ubi diversum haberent sensum. Quod hic tamen accidit. Qui enim aliquid amisit eiusque recuperandi gratia populum certiorem facit quis dominus sit, ubi habitet, quod sit futurum praemium ei qui referat, is revera puerum in forum mittit qui ea omnia vel voce magna clamet vel in pariete columnave aterrimis scribat literis. Horatianum autem dictum acerbitatem quandam habet et contemptum haud levem. Saepe enim hodierni quoque homines, si adversario alicui maledicere volunt, non illum ipsum alloqui se simulant sed alium quendam ad eum famuli instar mittere qui nuntiet pauca haud bona verba. Finge alicui e philologorum numero amicum recitare doctam aliquam commentationem plenam abstrusae cuiusdam sapientiae et eo scriptam sermone ut tibi per noctem in aliquo errare labyrintho videaris, quid

magis solitum est quam finita recitatione sic illum amicum alloqui: „I et meis verbis scriptori dic illum, quamvis sibi sapiens videatur, ineptissimum esse mortalium"? [1]).

V, 6, 65 sq. Ob victoriam Actiensem exsultat Propertius „Omnia" ait „nobis e voto cesserunt, Cleopatrae unum tantum contigit quod non iusso die mortua est:

Di melius! quantus mulier foret una triumphus
Ductus erat per quas ante Iugurtha vias."

Illud ego Di melius ita explico ut cogitando supplendus sit alicuius verbi coniunctivus in plusquamperfecto. Est igitur fere „quam dolendum est", sed habet ea locutio solito maiorem vim et acerbitatem. Horatius autem (Epod. IX, 23 sq.) de Augusto e proelio iam iam redituro haec laetabundus exclamat:

Io Triumphe, nec Iugurthino parem
Bello reportasti ducem.

Sed quis, quod duo poëtae, magnam illam suo tempore de Aegypto i. e. de Africa reportatam victoriam versibus extollentes, simul memoriam hostis renovant, qui ex iisdem terris Romam ad triumphum deportatus est, ante multos quidem annos, sed tamen ita ut nomen eius nondum in oblivionem abierit, quis hoc, quaeso, argumento esse credat alterum ab altero aliquid esse mutuatum? Quodsi hic recte de Carthagine subacta iniici potuisset mentio, iure suspicari aliquis posset non temere esse quod ab utroque illa multo maior multoque notior victoria silentio praeterea-

1) Horatiano similius quam Propertiano est quod apud Lygdamum (Tib. III, 6, 66) legitur in carmine quo Bacchi celebrantur laudes:

Tu, puer, i, liquidum fortius adde merum.

tur; sed quoniam neque Hannibal neque quisquam alius e Carthaginiensibus illi par per triumphum ductus est, nullum Iugurtha potiorem habebant poëtae Romani quem huiuscemodi locis nominarent. An ab Horatio Romanae historiae elementa Propertium didicisse viri docti censent? Confer praeterea IV, 4, 15 sq.:

> Victor cum victis pariter miscebitur umbris:
> Consule cum Mario, capte Iugurtha, sedes

videbis quam ista Iugurthae mentione delectetur Propertius.

V, 6, 79. „Nunc est bibendum" Propertius exclamat, „victa iam terribili illa Cleopatra hilares sunt celebrandae epulae. In illis alius aliam cantet ab Augusto reportatam victoriam:

> Hic referat sero confessum foedere Parthum:
> Reddat signa Remi, mox dabit ipse sua."

Admodum obscura haec sunt poëtae verba et mendi suspecta. Explicatio eorum, si non plena, tamen aliqua peti potest ab iis quae apud Dionem Cassium leguntur (LIV, 8). Is enim de legatis ab ultimo Oriente ad Augustum Sami morantem profectis et alia narrat et haec:

ἐν τούτῳ ὁ Φραάτης, φοβηθεὶς μὴ καὶ ἐπιστρατεύσῃ οἱ, ὅτι μηδέπω τῶν συγκειμένων ἐπεποιήκει τι, τά τε σημεῖα αὐτῷ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, πλὴν ὀλίγων — ἀπέπεμψε. καὶ αὐτοὺς ἐκεῖνος, ὡς καὶ πολέμῳ τινὶ τὸν Πάρθον νενικηκώς, ἔλαβε κτέ.

Sin corruptum locum censet aliquis, quidni ambabus manibus arripiat praeclaram Heinsii coniecturam

> Hic referat Seres, confessum et foedera Parthum.

sed etiamsi illud c o n f e s s u m f o e d e r e P a r t h u m (quod probe intelligi nequit) in textu remaneat, haec Horatii verba (III, 8, 22):

Cantaber sera domitus catena

non explicandi solum causa afferre sed etiam affirmare Propertio illa exempli instar fuisse ea extrema, siquid video, est perversitas.

I, 6, 11. „Rogas me, Tulle," Propertius ait „quidni tecum iter facere velim? Puella mea de mea profectione tam lamentatur ut istud consilium plane iam abiecerim.

His ego non horam possum durare querelis.

Hoccine ab Horatiano

Idem eadem possunt horam durare probando

sumpsit Propertius? Aiunt viri docti. Ergone ab Horatio Propertius didicit „cum accusativo temporis construi posse durandi verbum", ut discipuli in ludo literario loquuntur?

Denique conferas pulchrum e pulchro de Quinto Ennio libro locum (p. 266), ubi Lucianus Mueller adversarium graviter reprehendit, qui patrem poësis Latinae duos hosce versus facientem

Constitere amnes perennes, arbores vento vacant

et:

Constitit, credo, Scamander, arbores vento vagant

semet ipsum descripsisse insimularit eo argumento quod utrobique legantur vocabula a r b o r e s v e n t o: multo magis reprehensione dignum illum concedes qui ea imitationis Horatianae exempla e Propertio attulerit, quae modo examinavi. Libri autem, ubi loci illi *παράλληλοι* sunt propositi, secundam tantum editionem inspicere potui, recentissimae i. e. tertiae copia mihi non fuit. In illa si nova eiusdemmodi exempla accesserunt illa cognoscere animus non est.

CAPUT SEXTUM.

Nam quae, obsecro, causa esse potuit cur Horatium imitaretur Propertius? Ipse enim, solus, sine ope aliena versus faciebat Propertius, vel potius tamquam uberrimos fluctus e pleno fundebat pectore. Imago illa apis Matinae per plurimum laborem thyma legentis in neminem minus quam in illum convenit. Sponte ei nascuntur carmina simulque secum ferunt vocabula aptissima. Ita si quid sexcenties ab aliis poëtis dictum est, qui ut quam optime dicerent omnem adhibuerunt diligentiam, si idem dicit Propertius nescio quomodo novum fit. Dabo luculentum exemplum. Quanto Crassi clades dolore et pudore affecerit populum Romanum, quam laetati sint cives, quum „Parthi Armeniam vindicanti Augusto" (verba sunt Suetonii) „cesserunt et signa militaria quae Marco Crasso et Marco Antonio ademerant reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt, denique pluribus quondam de regno certantibus non nisi ab ipso electum comprobaverunt", novimus: permultos enim de ea re scriptorum poëtarumque locos legimus, sed gaudium illud dolo-

remve vix sentimus. Sin autem in versus incidimus quales hi sunt Propertii:

> Gaude, Crasse, tuas siquid sapis inter arenas:
> Ire per Euphraten ad tua busta licet,

nos, nos inquam, qui tot saeculis post vivimus, graviter commovemur.

Praeterea quam perversum est, quum veterum vetere lingua scriptos libros legimus, propter aliquot vocabulorum consensum statim imitationem odorari. Ipsi illi qui suis civibus, suis aequalibus scribunt, si de industria voces quasdam ab aliis sumunt, metuere solent ne lectores illud consilium non agnoscant; operarium ergo illas signo quodam notare iubent. Sed saepe tamen ita peccamus philologi: qui enim pueris docendis victum quaeramus, haud facile ludimagistrum exuimus. Saepe discipulos nostros sic interrogamus: „Nostine et alium locum, ubi vocabulum de quo nunc cum maxime agimus reperiatur?" Si discipulus est puer humanioribus studiis natus recitat versiculum, et gaudemus; iure, nihil enim discentibus est utilius quam versus quam plurimos memoria tenere. Sin autem illius rationis vel minimam partem in lucubrationes nostras philologicas introducimus, *κειτουκείτου* illius similes sumus, neque unquam quidquam scribere poterimus quod adultis doctisque pariter et utile sit et lectu iucundum. Nam tum demum iure coniicimus poëtam alium ante oculos habuisse poëtam, quum id quod dicit propter sententiae non tam consensum quam diversitatem statim nobis in mentem alius poetae vocat locum aliquem. Diversitatem aio; nam difficillimum profecto est statuere utrum poëta aliquod dictum ex alieno in suum transtulerit carmen necne; sed facile agnoscimus poëtam

suam sententiam alienae opponentem. Sic quum apud Propertium legimus (IV, 4, 23—38):

Atque ubi iam Venerem gravis interceperit aetas,
  Sparserit et nigras alba senecta comas,
Tum mihi naturae libeat perdiscere mores,
  Quis deus hanc mundi temperet arte domum,
Qua venit exoriens, qua deficit, unde coactis
  Cornibus in plenum menstrua luna redit,
Unde salo superant venti, quid flamine captet
  Eurus, et in nubes unde perennis aqua,
Sit ventura dies, mundi quae subruat arces,
  Purpureus pluvias cur bibit arcus aquas,
Aut cur Perrhaebi tremuere cacumina Pindi,
  Solis et atratis luxerit orbis equis,
Cur serus versare boves et plaustra Bootes,
  Pleiadum spisso cur coit igne chorus,
Curve suos fines altum non exeat aequor
  Plenus et in partes quatuor annus eat,

haud inepte suspicemur eum praeclaros illos versus Virgilii (Georg. II, 475 sqq.):

Me vero primum dulces ante omnia Musae
Quarum sacra fero ingenti percussus amore
Accipiant, caelique vias et sidera monstrent,
Defectus solis varios lunaeque labores:
Unde tremor terris, qua vi maria alta tumescant
Obiicibus ruptis rursusque in se ipsa residant,
Quid tantum Oceano properent se tinguere soles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
Sin has ne possim naturae accedere partes
Frigidus obstiterit circum praecordia sanguis,

Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes:
Flumina amem silvasque inglorius.

cum leni risu et iocantem sic immutasse et vertisse ut in ipsum convenirent. Haud inepta ea sit suspitio, sed suspitio est, nihil constat. Qui enim in tempore horum Propertii meminit versuum (III, 1, 7 sq.):

Aetas prima canat Veneres, extrema tumultus.
Bella canam, quando scripta puella meast;

sentit quam sit credibile nihil aliud voluisse poëtam quam hoc: ad novum ego argumentum me numquam perventurum scio, sed in amoribus canendis persistam donec ingrata venerit senectus, quae et amorem aufert et canendi artem. Nam omnino non is est Propertius qui alios poëtas respiciat vel poëticam facultatem e multorum librorum lectione quaerat. Argumento sit II, 3, 37. Agit enim ibi poëta de bello Troiano ob unam feminam orto. Quis non alius poëta illud argumentum tractans flosculum sumpsisset ab Homerico:

οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐυκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοιῇδ᾽ ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν?

Non opus eo fuit Propertio: ipse novum aliquid invenit, lepidum, inexpectatum, vel potius proprius amor ei subministravit. Hoc enim dicit:

Nunc, Pari, tu sapiens et tu, Menelae, fuisti,
Tu quia poscebas, tu quia lentus eras.

De amore cantat Propertius ceteris omnibus poëtis scriptoribusque neglectis: perennem enim ipse in pectore habet fontem, unde limpidas semper hauriat aquas non alienis fucatas coloribus. Audiamus quae de sua ipse arte dicat

Semel tantum de honore poëtis debito deque invida turba loquitur (IV, 1, 21 sq.):

At mihi quod vivo detraxerit invida turba,
  Post obitum duplici fenore reddet Honos.

Sed imprudenti ei excidisse illi versus videntur; mirifice enim certant cum iis qui mox (55) sequuntur:

Fortunata, meo siqua es celebrata libello!
  Carmina erunt formae tot monimenta tuae,

e quibus verum Propertium cognoscimus. Illi enim in argumento sunt omnia; quod si in ipsius poëtae mente natum est, de illo cantat, iudicium hominum nil curat. Eiusmodi poëta de arte poëtica doctrinam tradit, quae unice vera est, omnium populorum omniumque aetatum (II, 1, 3 sqq.):

Non haec Calliope, non haec mihi cantat Apollo,
  Ingenium nobis ipsa puella facit.
Sive lyrae carmen digitis percussit eburnis
  Miramur, faciles ut premat arte manus:
Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos,
  Gaudet laudatis ire superba comis.
Sive illam Cois fulgentem incedere coccis,
  Hoc totum e Coa veste volumen erit:
Seu cum poscentes somnum declinat ocellos,
  Invenio causas mille poëta novas:
Seu nuda erepto mecum luctatur amictu,
  Tum vero longas condimus Iliadas:
Seu quidquid fecit sivest quodcunque locuta
  Maxima de nihilo nascitur historia.

Cuius primarium est egregium illud ingenium nobis ipsa puella facit. Confer nunc cum illo versus Tibul-

lianos, qui eandem fere continent sententiam venuste enunciatam (II, 4, 19 sq.):

Ad dominam faciles aditus per carmina quaero:
Ite procul, Musae, si nihil ista valent,

concedes tamen Propertianorum versuum pleniorem, ut ita dicam, gravioremque esse sonum, qui magis respondeat intimis cogitationibus.

Hoc est cur cantet Propertius: ipse amat, ipse amorem quendam verum et ardentem sentit in medullis, ergo illos demum poësin suam vere probare posse credit qui eodem sensu commoveantur. Hoc dicit versibus III, 32, 81 sq.:

Non tamen haec ulli venient ingrata legenti,
Sive in amore rudis, sive peritus erit

et IV, 8, 45 sq.:

Haec urant pueros, haec urant scripta puellas,
Meque deum clament, et mihi sacra ferant.

Ea causa est cur IV, 23 declaret ceteris libellum suum, quem amisit, nullius esse pretii sed maximi sibi Cynthiaeque.

„Hoc" ait (III, 4, 7) „ago ut nostro stupefiat Cynthia versu, nil aliud". Seque id quod unice cupierit assecutum esse laetus gratusque testatur (III, 22, 5 sq.):

Nam mea cum recitat, dicit se odisse beatos:
Carmina tam sancte nulla puella colit.

Verus artifex, verus poëta semet ipsum novit, quid possit quid non possit sentit neque unquam obliviscitur, vel potius, cum in arte nihil sit cui plane sit impar, quid egregie possit, quid nihilo melius quam ceteri omnes, experto si

constat. Atque in ea poësis parte cui ipsa eum natura creavit tabernacula vitae ponit. Saepe haec de poëtis dicta sunt ab aliis; quis unquam tam venuste, tam lepide dixit quam Propertius? „De viris bello claris" ait „canere volebam, et de egregiis victoriis quas olim Romani reportarunt (IV, 2, 5 sq.):

> Parvaque tam magnis admoram fontibus ora
> Unde pater sitiens Ennius ante bibit.

Ipse me Phoebus ab incepto revocabat et aliis prudentibus consiliis et hoc:

> Alter remus aquas, alter tibi radat arenas:
> Tutus eris: medio maxima turba marist."

Ergo a deo admonitus, ubi paucis versiculis, iisque pulcherrimis, egregia Augusti de republica merita laudavit, ipsi eiusque militibus ducibusque optima quaeque a diis precatur, de se ne videatur tam praeclara facta tenui carmine celebrare tentavisse haec addit (IV, 3, 22):

> Me sat erit Sacra plaudere posse Via.

En poëtae verecundiam non simulatam sed veram, en monumentum parvum et humile sed magnificentissima laude perennius.

Ab eiusmodi poëta discant alii, iuvenes praesertim, ne aliunde quaerant carminis materiam a natura sua alienam: pectus enim est quod non solum disertum facit sed et poëtam. Expertus hoc novit Propertius, expertus amicum adolescentem, quem modo sagitta percussit Cupido, sic admonet (I, 9, 15 sq.):

> Quid si non esset facilis tibi copia? nunc tu
> Insanus medio flumine quaeris aquam.

„Quod spiro et placeo, si placeo tuumst" ita ad Melpomenen declamat Horatius in montis cacumine sedentem cum sororibus,

αἷς οὐδὲ τρὶς λέγοντες ἐξικνούμεθα.

Propertio eiusmodi asseveratione opus non est, nam ipsa pro eo loquuntur carmina. Propertianis autem carminibus materiam praebet non dea quaedam immortalis, a conspectu hominum remotissima, sed de vulgo meretricularum puellula, quae ceteris omnibus quum nil nisi scortillum videretur haud illepidum neque invenustum, ab ipso amore colebatur ardentissimo et, quod minime negligendum, fidissimo firmissimoque. Nam sit poëta eroticus petulans, lascivus, protervus, tum demum poëtae nomine dignus est si in amore sibi constat. Qui enim modo hanc cantat modo illam, nullam vere amat sed identidem de omnibus exercitationes scribit poëticas, quas expolire quidem potest donec niteant splendeantque, quominus sint frigidae prohibere non potest: non enim simulati illi ignes calorem habent. Confer mihi poëtas illos, quorum magnus est numerus, qui verbosis ventosisque versiculis universi feminarum generis laudes celebrant, et divinum illum Francorum vatem, qui et iuvenis et senex octogenarius unam cecinit, illam quam iustis nuptiis duxerat uxorem, carminibus quae quia vitae plena sunt aeternitati nata videntur: sic quid inter veram sinceramque poësin et adulterinam simulatamque intersit agnosces. Et Cynthia illa Propertii vivebat, immo vivit: loquentem eam ridentemque audimus, lacrimantem videmus. Ergo quidquid de ea vel ad eam loquitur poëta corpus habet nervosque. Alii dicant idem, non est idem; qui locus est communis omnium poëtarum, simulatque Propertius eum ad se suosque amores convertit, illius fit proprius. Lepide, ut hoc utar, Tibullus aemulo haec imprecatur (I, 9, 55 sq.):

Et cum furtivo iuvenem lassaverit usu,
  Tecum interposita languida veste cubet,

et eiusmodi aliquid apud multos obvium est poëtas, velut apud Horatium:

Manum puella savio opponat tuo
  Extrema et in sponda cubet.

Propertius autem hoc habet:

Quod si pertendens animo vestita cubaris,
  Scissa veste meas experiere manus.

Non aliunde i. e. ex aliorum libris hoc sumpsit, sed e mediis, ut ita dicam, rebus.

Amoris constantia ne Ovidio quidem cedit Propertius: illam ergo et in aliis laudat. Fidelem Postumi et Aeliae Gallae amorem extollit (IV, 11); cordi ei sunt Gallus eiusque puella (I, 10 et 13). Ianuam, quae olim Tarpeiae pudicitiae testis fuit, ob praesentis dominae levitatem querentem facit I, 16, quod carmen vix Catulliano 67 inferius est. Firmi fidique amoris plena est pulcherrima Arethusae ad Lycoten epistola (V, 3), sed prae ceteris illa virtus exornatur epicedio illo Corneliae (V, 11), quod iure elegiarum reginam dixit Valckenaerius.

Et suam quoque Cynthiam constantissimo amore est amplexus Propertius. Confitetur quidem (III, 15, 1) multas sibi alias placuisse, sed verius est quod alibi (IV, 14, 5 sqq.) iuratus declarat:

Illa rudes animos per noctes conscia primas
  Imbuit, heu nullis capta Lycinna datis.
Tertius haud multo minus est cum ducitur annus:
  Vix memini nobis verba coïsse decem.

Cuncta tuus sepelivit amor, nec femina post te
Ulla dedit collo dulcia vincla meo.

Et admonet me prior ille locus recentioris multo carminis, quod hic praeterire non possum. Anno nostri saeculi 64 carmen quoddam Goethii e tenebris protractum est, in quibus latebat antea; titulum habet „das Tagebuch" estque eiusmodi ut censores severiores quam prudentiores graviter reprehendere possint; sed qui solam vim poëticam in carmine spectat, illi non potest non egregium videri. Ansam illius faciendi sibi hos dedisse Tibullianos versus ipse poëta declarat (I, 5, 39 sq.):

Saepe aliam tenui, sed iam quum gaudia adirem
Admonuit dominae deseruitque Venus,

illos enim suis versibus praemittit. Est autem, ut dicebam, egregium carmen plenumque ardoris, ergo licet in fronte Tibullianos habeat versus, multo magis Propertium quam Tibullum lectori in mentem vocat. Neque mirum id est: illius enim ignes Germanum poëtam inflammarunt: ipse hoc epistola, quam 28 Nov. 1798 ad Knebelium misit, ut pro Propertii carminibus ab illo in Germanicum sermonem conversis gratias ageret, his testatur verbis:

„Ich habe den grössten Theil der Elegiën wieder gelesen, und sie haben eine Erschütterung in meiner Natur hervorgebracht, wie es Werke dieser Art zu thun pflegen, eine Lust etwas Aehnliches hervorzubringen, und die ich vermeiden musste, weil ich gegenwärtig freilich ganz andere Dinge vorhabe."

(Schillers und Goethes Briefe; Berlin, 1870, p. 335).

Prae Cynthia divitias contemnit poëta (I, 14, 15 sq.):

Nam quis divitiis adverso gaudet Amore?
Nulla mihi tristi praemia sint Venere.

„Nihil me ab illa abstrahere poterit." Hoc et alibi saepe clamat et III, 19, 19 sq.:

Tu mea compones et dices „Ossa, Properti,
Haec tua sunt: eheu tu mihi certus eras."

Ne Caesarem quidem severasque eius leges timet (II, 7, 3 sqq.):

Quamvis diducere amantes
Non queat invitos Iuppiter ipse duos.
At magnus Caesar, sed magnus Caesar in armis:
Devictae gentes nil in amore valent.

Ipsam mortem non metuit; hoc solum veretur ne puellae suae duritia sibi mortis causa fiat et sepulcro suo hic sit incidendus titulus (II, 1, 78):

Huic misero fatum dura puella fuit.

Quod mors non potest, multo minus efficere eius comes valebit: in somno enim eum perturbat periculorum cogitatio, quibus se itinere maritimo faciendo exposuit Cynthia. Sed nemo unquam quidquam de hoc argumento excogitavit quod maiore esset dignum admiratione quam praeclara illa ab Amoris pennis sumpta imago (III, 3, 13 sqq.):

In me tela manent, manet et puerilis imago:
Sed certe pennas perdidit ille suas;
Evolat heu nostro quoniam de pectore nusquam
Assiduusque meo sanguine bella gerit.

Tamen, quamvis egregius ille locus sit, melius etiam fidelem constantemque poëtae testantur amorem anxiae eius ob laborantem Cynthiam curae. De quibus eximii hi versus sunt:

III, 24, 1 sq.

Iuppiter affectae tandem miserere puellae:
Tam formosa tuum mortua crimen erit.

III, 25, 7 sq.

Si non unius, quaeso, miserere duorum,
Vivam, si vivet: si cadet illa, cadam.

III, 26, 3 sq.

Sunt apud infernos tot milia formosarum:
Pulchra sit in superis, si licet, una locis.

Et esse tanto dignam amore Cynthiam lectori firmiter persuadet poëta. Quis enim de eximia illius forma dubitet, de qua legerit pulchrum carmen I, 2, quo illi nullo esse ornatu opus demonstrat, quocum conferas (III, 11, 7 sq.):

De me, me certe poteris formosa videri;
Mi formosa sat es, si modo saepe venis.

Neque inaniter poëtam declamare his versibus (II, 2, 13 sq.):

Cedite iam, divae, quas pastor viderat olim
Idaeis tunicas ponere verticibus,

propter cetera omnia lubenter credimus. Sed quis unquam quidquam se ex hoc genere legisse affirmet, quod carmini illi de Cynthia dormiente praestet, e quo haec affero (I, 3, 27 sqq.):

Et quotiens raro duxti suspiria motu,
Obstupui vano credulus auspicio,
Ne qua tibi insolitos portarent visa timores,
Neve quis invitam cogeret esse suam.

Non tamen prorsus incommodis ille caret amor rebusque adversis; immo multa poëtae perferenda sunt quae animum eius dolore afficiant. Amantium lites quae sint nemo Propertio melius didicit docetve; „aut" ait (IV, 7, 33 sq.):

„Aut tecum aut pro te mihi cum rivalibus arma
Semper erunt: in te pax mihi nulla placet."

Quin etiam tot in amore poëta conflictatur miseriis doloribusque, ut uno nomine levi reprehensione digna eius poësis videri possit: nimis lacrimosa eius sunt carmina, nimisque frequens est in iis mortis cogitatio. Plenum illius est carmen I, 19, plenumque II, 8*b*; recte enim novi carminis initium editores hos fecerunt versus:

Sic igitur prima moriere aetate, Properti?
Sed morere, interitu gaudeat illa tuo.

Saepe de titulo suo sepulcrali poëta loquitur, III, 5, 35 sq.:

Et duo sint versus, „qui nunc iacet horrida pulvis;
Unius hic quondam servus amoris erat."

III, 19, 19 sq.

Tu mea compones et dices „ossa, Properti,
Haec tua sunt: eheu tu mihi certus eras."

Et dolores suos communes esse amantium lepide sic docet (III, 23, 11 sq.):

Solus amans novit, quando periturus et a qua
Morte, neque hic Boreae flabra neque arma timet.

Dura enim Cynthia est. „Peccaram" ait (IV, 15, 9 sq.):

„Peccaram semel, et totum sum pulsus in annum:
In me mansuetas non habet illa manus."

Cf. III, 9, 11 sq.:

Quem modo felicem invidia admirante ferebant,
Nunc decimo admittor vix ego quoque die.

Sed et III, 13, 21 sqq.:

Septima iam plenae deducitur orbita lunae,
Cum de me et de te compita nulla tacent:
Interea nobis non nunquam ianua mollis,
Non nunquam lecti copia facta tui.

Semper paratos habet praetextus et effugia. Prae ceteris autem poëta Isidis illa exsecrari sacra solet tamquam magnam doloris causam, deque illis lepidissime et alibi lamentatur et III, 31, 1:

Tristia iam redeunt iterum sollemnia nobis:
Cynthia iam noctes est operata decem, e. q. s.

Et omnino est quaedam simulata puellularum pietas, amantibus molestissima. Ruri ergo suam Cynthiam esse mavult poëta quam in urbe: „Illic" enim ait (III, 12, 10 sq.):

Illic te nulli poterunt corrumpere ludi
Fanaque peccatis plurima causa tuis.

Isidis autem solemnia mulierculis Romanis gratissima sed amantibus invisissima fuisse et alii praeter Propertium testantur poëtae et Tibullus I, 3, 23 sq.:

Quid tua nunc Isis mihi, Delia, quid mihi prosunt
Aera tua toties illa repulsa manu?

E Tibulli vero cum Propertio comparatione et communem illum apud illius aetatis poëtas fuisse locum de puellularum nimia pietate cognoscere potes et a Propertio ita esse ad-

hibitum, ita exornatum, ut ab eo inventus videatur. Colorem enim quendam ei praebet novum, ardoremque ceteris omnibus incognitum.

Poëtam, qui sine ea vivere neque vult neque potest, saepe Cynthia effugit. Desertus ergo ille lamentatur (I, 12, 13 sq.):

Nunc primum longas solus cognoscere noctes
  Cogor et ipse meis auribus esse gravis.

Longas diuturnasque cogitat illa peregrinationes, hic gemit queriturque (I, 8):

Tune igitur demens, nec te mea cura moratur?
  An tibi sum gelida vilior Illyria,
Et tibi iam tanti, quicunquest, iste videtur,
  Ut sine me vento quolibet ire velis.

Sed quanto exsultat gaudio ubi Cynthia precibus victa de proposito destitit. Novum enim carmen sic exorditur (I, 8*b*):

Hic erit! hic iurata manet! rumpantur iniqui!
  Vicimus: assiduas non tulit illa preces.

Sed quamvis remotas Cynthia visere cupiat regiones, nullus in orbe locus Baiis amoenis magis execrabilis poëtae videtur. Ibi morantem Cynthiam obtestatur (I, 11, 27 sqq.):

Tu modo quam primum corruptas desere Baias:
  Multis ista dabant littora discidium,
Littora, quae fuerant castis inimica puellis.
  A pereant Baiae, crimen amoris, aquae!

Quid quod ipsum poëtam peregrinari cogit Cynthia. Urbem enim ille fugit ut longe a patria solatium quaerat et oblivionem: tantopere miserum afflixit Cynthiae duritia. Sed in

mari tempestate vexatus semet ipsum accusat (I, 17, 1 sq.):

Et merito, quoniam potui fugisse puellam!
Nunc ego desertas alloquor alcyones.

Solus per silvas errat ne aspectus rerum, quae sibi in mentem vocent puellam, a qua crudeliter sit repulsus, dolorem suum semper renovet. Sed quid possunt solitudo et silentium! Quam assidua animo eius inhaereat cura

Vos eritis testes, siquos habet arbor amores,
Fagus et Arcadio pinus amata deo.
A quoties teneras resonant mea verba sub umbras,
Scribitur et vestris Cynthia corticibus!
(I, 18, 19 sqq.).

Doctas denique profecturus est Athenas: illa enim urbs abundat rebus quae poëtae mentem, si non sanare, tamen aliquo mulcere possint solatio. Sed quam exigua spe novum tentet remedium his testatur versibus (IV, 21, 34 sq.):

Seu moriar, fato, non turpi fractus amore,
Atque erit illa mihi mortis honesta dies.

Et omnino invisa res poëtis Romanis sunt peregrinationes: urbem Romam amant, ibi revera sibi vivere videntur, illa relicta semet ipsos quaerunt. Quod semel observasse haud inutile videtur. Nuper enim Theodorus Mommsenus oratione quadam (habita illa est Berolini 27 Jan. 1889) quae loci Horatiani III, 6, 57 sqq. vera esset vis egregie exposuit; argumentis enim magno acumine magnaque doctrina collatis demonstravit iam Augustum de sede imperii Romam in Orientem, sive Troiam, sive in aliam urbem, transferenda cogitasse. Nunc demum quid sibi illa Iunonis velit vaticinatio intelligimus. Simulque vir egregius a Wilamowitzio

admonitus novam attulit lucem praestantissimae Camilli apud Livium orationi. Sed nocent interdum magnorum virorum splendidissima inventa. Est enim quoddam male sedulorum genus, qui, ut et ipsi suum ostendant acumen, ad recentissimam quamque coniecturam nihil non exigant atque ita utilissimas observationes ridiculas reddant. Metus ergo est ne mox ab illis undique protrahantur versus sententiaeque quae cum illo Augusti consilio aliquo modo cohaerere videantur. Quapropter illos admoneo apud eroticos certe Augusteae aetatis poëtas communem illum esse locum de urbis Romae et Italiae laudibus. Omnes enim aeque peregrinationes oderunt. Sed quod de aliis locis communibus iam dixi idem et hic usu venit: si uno eorum Propertius utitur, ille communis esse desinit. Pulcherrimi profecto versus sunt, quibus Tibullus quam sibi malesani videantur, qui divitiarum quaerendarum causa per orbem terrarum currant, dum puellam omnibus divitiis potiorem domi habeant, significat (I, 1, 51 sq.):

O quantumst auri potius pereatque smaragdi,
  Quam fleat ob nostras ulla puella vias,

et venustissima est epistola, quam ad amatorem mittit Sulpicia (Tib. IV, 9):

Scis iter ex animo sublatum triste puellae?
  Natali Romae iam licet esse tuo.
Omnibus ille dies nobis genialis agatur,
  Qui nec opinanti nunc tibi forte venit.

Sed quanto his praestant quae iam e Propertio de hoc argumento attulimus: illa non legimus sed audimus, illa vera esse non credimus sed sentimus: cum Propertio enim vivimus tamquam cum aequalium nostratiumque aliquo.

Ergo, ut ad Mommseni redeam orationem: facile fieri potest ut mox aliquis exsistat qui Propertii quoque de urbis Romae dignitate et sanctitate (IV, 22) locum ad dissuadendam Augusti sententiam scriptum suspicetur, haud enim absurda ea foret suspicio sed tamen falsissima.

Neque dura solum est Cynthia sed et levis. Metuere se ne aliquando fiat „fama urbis" saepe declarat poëta, minaturque ei (II, 5, 27 sqq.):

> Scribam igitur, quod non unquam tua deleat aetas,
> ‚Cynthia forma potens, Cynthia verba levis'.

Quam constans et fidelis est poëta, tam illa est varia et mutabilis. Hinc ei exprobrat III, 19, 1 sqq.:

> Hoc erat in primis quod me gaudere iubebas?
> Tam te formosam non pudet esse levem!
> Una aut altera nox nondumst in amore peracta,
> Et dicor lecto iam gravis esse tuo.

Unam ille Cynthiam amat, haec vero multorum est virorum, dignaque quae cum Laïde, Thaïde, Phryne comparetur (II, 6). Hoc est cur lacrimans exclamet poëta (II, 8, 5 sq.):

> Possum ego in alterius positam spectare lacerto?
> Nec mea dicetur, quae modo dicta meast?

Hinc acerbissima accusatio (II, 9, 19 sq.):

> At tu non una potuisti nocte vacare,
> Impia non unum sola manere diem.

Nam quod praeter poëtam et alii eam ament cupiantque viri, illis parata est excusatio. „Adeo" enim

> „Formosam raro non sibi quisque petit."
> (III, 32, 4).

Est hic versiculus e iocosissima illa ad Lynceum amicum epistola, quem severa literarum et philosophiae studia non satis contra Cynthiam eiusque patroni Cupidinis defenderint arma. Vix quidquam me illa suavius legere memini; hoc dico et propter ceteros epistolae lepores et praesertim his ductus versibus (15 sqq.):

Te socium vitae, te corporis esse licebit,
  Te dominum admitto rebus, amice, meis:
Lecto te solum, lecto te deprecor uno:
  Rivalem possum non ego ferre Iovem,

salsissimaque admonitione (41 sqq.):

Desine et Aeschyleo componere verba cothurno
  Desine, et ad molles membra resolve choros.
Incipe iam angusto versus incudere torno,
  Inque tuos ignes, dure poëta, veni.

Sed quamvis sit levis Cynthia, quamvis saepe peccet, tamen est ζηλοτύπος: illud eius vitium iocosissima narratione poëta describit. Narrat enim se frequentibus Cynthiae iniuriis exacerbatum alibi solatium quaesivisse, seque duabus magnae in urbe famae mulierculis invitatis hilare apparasse convivium, quo curas animi pelleret. Non tamen illo se pristinam recuperare potuisse laetitiam, sed plenam sibi fuisse mentem instantis alicuius periculi. Tum subito potantibus convivis, cantantibus, saltantibus — nihil enim intentatum relinquebant feminae ut poëtam tristibus eriperent cogitationibus — furiae instar irrupisse Cynthiam, mensas, pocula, lucernas evertisse, in pellices involasse, tibicinem, nanum

(nam et illi aderant), ministrum fugasse, ipsi poëtae duras imposuisse conditiones. Legitur illa narratio V, 8 et incipit a vs. 27, nam quae praecedunt cum illa non cohaerent et paulo sunt obscuriora.

Neque solum semper et ubique poëtam speculatur custoditque Cynthia, sed, quod multo gravius ille dolet, aurem praebet calumniis, eiusque calumniis, qui in poëtae spreti pulsique locum ipse succedere studeat. Talis ille Panthus fuit, qui literis ad eam datis turpissima quaeque in Propertium finxit. Illum ergo refutare et convincere conatur poëta lepidissima elegia III, 14. „Non amore tui captus" ait „ille de me mentitur, non te cupit, sed inanem de te gloriam: se a te petitum iam nunc iactat; quod si semel te illi dederis, statim te deseret: fictus enim ille amator uxorem" (amasium si ista uxoris voce significari mecum credideris, nova accesserit elegiae et non inepta acerbitas) „habet; Medeae te manet sors, prae Creusa ista tu contemneris et foras eiecta plorabis; sin mecum in gratiam redibis,

Nos quocunque loco, nos omni tempore tecum
Sive aegra pariter, sive valente sumus."

Nil sibi in miserum amatorem non licere credens impudenter eum decipit et frustratur; ne periurium quidem timet, novit enim promittenti, affirmanti, iuranti sibi illum quamvis saepe derisum non credere non posse. Ipse hoc testatur his versiculis I, 15, 33 sqq.:

Nam mihi ne viles isti videantur ocelli,
Per quos saepe mihi credita perfidiast!
Hos tu iurabas, siquid mentita fuisses,
Ut tibi suppositis exciderent manibus.

Quod autem omnes habent mulierculae, ne illo quidem

immunis est vitio Cynthia: avara est. Lepidissime ergo παρὰ προσδοκίαν de ea sic iocatur poëta:

Cynthia nec sequitur fasces nec curat honores,
Semper amatorum ponderat illa sinus.

De communi illo mulierum morbo multis lamentatur versibus IV, 12, et in memoriam redit pristini temporis, quum sub Saturno mundus erat; at omnes poëtae latini, ais, isto flosculo carmina sua exornarunt. Ita est, sed nescio an ceteris omnibus melius Propertius. Habet enim hic locus (25 sqq.):

Felix agrestum quondam pacata iuventus,
Divitiae quorum messis et arbor erant.
Illis munus erat decussa Cydonia ramo,
Et dare puniceis plena canistra rubis,
Nunc violas tondere manu, nunc mixta referre
Lilia virgineos lucida per calathos,
Et portare suis vestitas frondibus uvas
Aut variam plumae versicoloris avem.
His tum blanditiis furtiva per antra puellae
Oscula silvicolis empta dedere viris,

ἐνέργειαν quandam, quam frustra apud alios poëtas, qui de aureo saeculo cecinerunt, quaeras: illi declamare videntur et tamquam inviti ornamentum illud, quod omittere non possint, adhibere; huic vera moestitia sponte cogitationem de feliciore offert saeculo.

Nullus fere unquam fuit poëta, qui non identidem aurum execraretur et divitiarum potentiam; Romanis autem poëtis quam fuerit in deliciis ille locus nemo melius demonstrat quam Tibullus, in cuius carminibus, quae pauca supersunt,

ter vel quater ille legitur. II, 3, 49 sq. sic lamentatur:

> Heu heu divitibus video gaudere puellas:
> Iam veniant praedae, si Venus optat opes.

Venustuli haud dubie sunt versiculi, non tamen eiusmodi ut graviter iis commoveatur lector. Eiusdem iam attulimus versus II, 4, 19 sq.:

> Ad dominam faciles aditus per carmina quaero:
> Ite procul, Musae, si nihil ista valent.

Cognosce nunc quae sequuntur:

> A, mihi per caedem et facinus sunt dona paranda,
> Ne iaceam clausam flebilis ante domum:
> Aut rapiam suspensa sacris insignia fanis:
> Sed Venus ante alios est violanda mihi.
> Ipsa malum facinus suadet dominamque rapacem
> Dat mihi: sacrilegas sentiat illa manus.
> O pereat, quicunque legit viridesque smaragdos
> Et niveam Tyrio murice tingit ovem.
> Hinc dat avaritiae causas et Coa puellis
> Vestis et e rubro lucida concha mari.
> Haec fecere malas: hinc clavim ianua sensit
> Et coepit custos liminis esse canis.
> Sed pretium si grande feras, custodia victast,
> Nec prohibent claves, et canis ipse tacet.

Iocatur poëta et lepidissime iocatur; non tamen eius qui revera doleat esse opinor dolore suo tamquam ridendi materia uti.

Ille autem quem Lygdamum esse aiunt viri docti sub Tibulli persona latentem de eodem argumento haec habet (Tib. III, 1, 7 sq.):

Carmine formosae, pretio capiuntur avarae:
Gaudeat, ut dignast, versibus illa meis.

Elegans componere proverbium voluisse videtur, non intimas pectoris promere cogitationes. Propertii vero dolorem et ipsi sentimus, ubi (V, 5, 53 sq. et 56 sq.) plenus indignationis suam puellam haec a lena didicisse fingit:

Aurum spectato, non quae manus afferat aurum.
Versibus auditis quid nisi verba feres?
Qui versus, Coae dederit nec munera vestis,
Istius tibi sit surda sine aere lyra.

Apte ergo ille suaeque naturae convenienter de amici Paeti, qui domo profectus ut mercatura rem faceret, naufragio periit, conquerens in auri sacram famem invehitur, quae quantas afferret mortalibus miserias ipse saepe est expertus. Praeclara quidem tota est, quam de hoc argumento scripsit, elegia, sed hi versus ceteris omnibus praestare videntur:

43 Quod si contentus patrio bove verteret agros,
Verbaque duxisset pondus habere mea,
Viveret ante suos dulcis conviva Penates,
Pauper, at in terra, nil ubi flare potest.

Tandem aliquando puellae iniurias diutius ferre non potest; accessit enim doloris causa prioribus omnibus gravior (III, 10, 17 sqq.):

Cum sene non puduit talem dormire puellam,
Et canae toties oscula ferre comae;
At tu etiam iuvenem odisti me, perfida, cum sis
Ipsa anus haud longa curva futura die.

Nunc suum ipse agnoscit errorem, nunc se fallaci specie deceptum iure poenas dare fatetur. Precatur ergo (IV, 24, 19 sq.):

Mens bona, siqua dea's, tua me in sacraria dono,
Exciderunt surdo tot mea vota Iovi.

Nunc se nullis iam Cynthiae posse molliri lacrimis declarat (IV, 25):

Nil moveor lacrimis: ista sum captus ab arte,
Semper ab insidiis, Cynthia, flere soles.

Nunc ipsi tristissima quaeque imprecatur. Hic quoque communis eroticorum locus dici potest: identidem enim omnes exsecrantur puellas duras, perfidas, mendaces; sed confer mihi Horatii ex hoc genere epodos cum hisce Propertii versibus (IV, 25, 11 sqq.):

At te celatis aetas gravis urgeat annis,
Et veniat formae ruga sinistra tuae.
Vellere tum cupias albos a stirpe capillos,
A, speculo rugas increpitante tibi,
Exclusa inque vicem fastus patiare superbos,
Et quae fecisti facta queraris anus,

quid sit vere iratum esse, quid iram simulare senties.

Iam odit illam quam per quinque annos fidissimo ardentissimoque amore est prosecutus, multo tamen vehementius detestatur omnium malorum causam, lenam; in illam carmen V, 5 scribit; quodcunque excogitari potest maledictum in eam evomit; sed quamvis sit elegia contumeliosa, tamen

quam diversa est ab inani illo verborum strepitu quo Canidiam aggreditur Horatius. Veram iram, verum odium, verum contemptum quisque Propertii spirat versus, sed prae ceteris ultimi (75 sqq.):

Sit tumulus lenae curto vetus amphora collo:
Urgeat hunc supra vis, caprifice, tua.
Quisquis amas, scabris hoc bustum caedito saxis,
Mixtaque cum saxis addite verba mala.

Non tamen hic Propertii et Cynthiae amoris finis: qui vere unquam amavit perpetuo odisse non potest. Quae sedat et componit omnia mors etiam tristem odiique plenam poëtae mentem placavit. Mortua enim ei Cynthia e sepulchro surrexisse, seque per somnum adiisse videtur: audit eam semet ipsam defendentem, gravissimum perfidiae crimen a se removentem; sed quid cetera persequor? Quae enim illius sit carminis (V, 7) praestantia nemo unquam satis digne demonstrabit.

Multos ergo magnosque dolores Cynthiae amor poëtae affert: quot vero et quanta gaudia! Quam egregiis illa versibus celebrantur! Paucos afferam: sic e brevi conspectu quantus ille fuerit artifex cognosci poterit. Suo enim exemplo docet in vita hominum sic inter se mixtas esse secundas adversasque res ut sine his illae esse non possint. Bona, si nunquam malis interrumperentur, si continua eorum esset series, vix sentirentur. Nullam rem suo pretio aestimamus, nisi ubi eam amisimus; recuperatam demum vere totoque pectore amamus; sic quae semel tristitiae causa fuit postea mentem implet gaudio.

Saepe de puellae suae levitate queritur poëta, saepe illam graviter ei exprobrat. Sed pace composita in hanc eam pec-

care partem mavult quam in alteram. Quae enim antea ei visa levis sit, nunc facilis videtur. Nunc viros ne nimis sint severi obtestatur, „nam" ait (III, 30, 47 sq.):

„Qui quaerit Latias veteres durasque Sabinas,
Hic posuit nostra nuper in urbe pedem."

Nunc sui temporis laudat mores versibus quos, quia in editionibus non recte distinguuntur, hic apponam ita ut mihi legendi videntur (III, 30, 43 sqq.):

O nimium nostro felicem tempore Romam!
Si contra mores una puella facit,
Haec eadem ante illam impune et Lesbia fecit
Quae sequitur, certest invidiosa minus.

(Post secundum enim versum hoc exspectas: „statim adest alia quae eam imitetur", sed iocosissime *παρὰ προσδοκίαν* sic poëta pergit: „iamdudum alia eodem modo peccavit").

Quam esset *ζηλοτύπος* Cynthia modo vidimus; at ex hoc quoque vitio quanta poëtae nascitur laetitia! Secum enim eum retinet, et amicis longa suadentibus itinera hic cum legitima excusatione domi et in dilectissima urbe manere potest. „Non" ait „ego mare metuo tempestatesque, sed (I, 6, 5 sqq.):

Sed me complexae remorantur verba puellae,
Mutatoque graves saepe colore preces.
Illa mihi totis argutat noctibus ignes
Et queritur nullos esse relicta deos,
Illa meam mihi iam se denegat, illa minatur,
Quae solet ingrato tristis amica viro.
His ego non horam possum durare querelis:
A pereat, siquis lentus amare potest!

An mihi sit tanti doctas cognoscere Athenas
  Atque Asiae veteres cernere divitias,
Ut mihi deducta faciat convitia puppi
  Cynthia et insanis ora notet manibus,
Osculaque opposito dicat sibi debita vento
  Et nihil infido durius esse viro?

Paenultimum quem attuli versum quam lepide explicet Burmannus vide in Santenii annotatione.

Dura est Cynthia, sed nisi fuisset non tam ob unam sibi concessam noctem exsultare potuisset poëta. Nunc mihi elegias 6 et 7 libri III legat quamvis severus et morosus censor: manus dare cogetur efficacissimae summi artificis scientiae.

Quum avara esse soleat Cynthia, quanto agnoscit poëta gaudio sua ab illa carmina divitiis anteponi (III, 22, 5 sq.):

Nam mea cum recitat, dicit se odisse beatos:
  Carmina tam sancte nulla puella colit.

Qui puellam quam sibi fidelissimam crediderat cum alio deprehendit, iure dolet, queritur, lamentatur. Eodem iure semet ipsum accusat Propertius et Cynthiam, quam toties levitatis accusarit, laudibus effert: mane enim suspicionis plenus ad eam ubi venit, caste et pudice solam cubantem invenit; dignissimumque se hac amicae reprehensione cum dolore agnoscit (III, 27, 31 sqq.):

„Quo tu matutinus" ait „speculator amicae?
  Me similem vestris moribus esse putas?
Non ego tam facilis: sat erit mihi cognitus unus,
  Vel tu vel siquis verior esse potest."

Iure tum se exclusum fatetur.

Saepe peccat Cynthia, sed peccasse eam poenitet. Tum

ipsa poenitentia eximii fit poëtae gaudii causa. Lege mihi praeclaram illam Lygdami servi interrogationem (IV, 5): nihil in literis Latinis exstare praestantius affirmarem, nisi haberemus epistolam illam, quam ad puellam die eius natali misit Propertius (IV, 9): aurum est illud purum putum, vel si quid auro pretiosius.

Ut ergo tandem huius disputationis summam conficiam: Propertii de Cynthia elegiae ex ipsa vita sumptae sunt: non dico omnia sic ut ille describit gesta esse, non nego multa ab ipso esse afficta poëta; minime vero infitior aliquot illum flosculis pridem inventis sua exornasse carmina; sed tamen in illis spirant omnia vivuntque. Quodsi quis roget quae causa sit cur Horatii non solum nullum a Propertio citetur vocabulum, sed etiam ipsum nomen de industria taceri videatur (casu enim factum esse ut eo loco, ubi tot enumerantur poëtae (III, 32), silentio praetereatur Horatius vix tibi persuadeas), nihil aliud respondere possim quam hoc: tam ipsa natura et indole inter se Propertius et Horatius diversi sunt, ut illi hunc vix poëtam visum esse haud sit incredibile. Nam quae esset Propertii poësis erotica iam vidimus, Horatii vero... sed priusquam ad illam transeamus paucae etiam de Propertio interiiciendae sunt observatiunculae.

CAPUT SEPTIMUM.

Praestantissimum fuisse poëtam Propertium et alii dixerunt multi et ego pro virili parte ita demonstrare conatus sum ut res tamquam ante oculos posita esset: pulcherrimos enim quosdam eius locos elegi et ita inter se composui ut uno conspectu cognosci posset ipsa indole naturaque illum factum esse poëtam; singularem autem accessisse peritiam veras animi cogitationes ita enuntiandi ut et alii, qui quidem non prorsus essent poëtico sensu destituti, graviter illis commoveri possent. Nunc tamen pulchrarum literarum amantibus molestiarum plus praebet quam voluptatis: tam enim corruptus mutilatusque ad nos pervenit ut vix viginti eius perlegere deinceps versus possimus quin in aliquo haereamus scopulo, quem evitare quidem possumus non removere. Disiecti tantum nobis poëtae restant membra quae ipsi utcunque colligamus componamusque. Atque ita se rem habere ideo vel maxime doleo quod mihi persuasissimum est exstare medicinam, qua si Aesculapius aliquis utatur, ipse nobis restitui possit poëta. Editores enim omnes aut contempserunt aut neglexerunt prudentissima verba, quae, commemoratis aliquot coniecturis, quibus viri docti locum

quendam corruptum sanare tentarunt, addit Burmannus:

> „Ex his eligant Propertii cultores periti quod poëtae ingenio maxime accommodatum videatur."

Neque tamen viros doctos, qui nunc Propertio dant operam, condemno: non, enim, hercle, is sum cui de alienis laboribus severe iudicare liceat libeatve; et est quaedam editorum ratio minime inepta, qui lectoribus manuscriptorum lectionem quam accuratissime repraesentare studeant, neque ullam admittant emendationem quae non tam certa sit et explorata ut nulla remaneat dubitandi causa. Sed quod nemodum illa Burmanni admonitione tamquam fundamento usus e materia Propertiana, si non ipsum Propertium, tamen aliquem poëtam Propertii quam simillimum reficere conatus est, hoc et doleo et miror. Nam innumeri quidem Propertii loci ita traditi sunt ut aut nulla ratione intelligi possint, aut eiusmodi requirant explicationem, qua sermoni Latino vis fiat, sed vix ullus eorum est quin de eo exstet aliqua coniectura, incerta quidem sed lepida, elegans, venusta. Veterum vero Batavorum philologorum ea fuit praestantia ut saepissime tres eorum quatuorve suo quisque modo eundem versum corrigere conati sint coniecturis inter quas difficilis sit optio, ita omnes nescio quid Propertiani habent, ita omnes documento sunt earum auctores praestantissimos fuisse de poësi Latina iudices, poëtica facultate vix ipsi Propertio vel Ovidio inferiores. Illae tamen fere omnes in spissi Santeniani voluminis latent tenebris, una alteraque earum tamquam satis evidens in aliquem textum est recepta, plures in annotationes criticas sunt relegatae, ceterae ne cognosci quidem possunt nisi ab eo qui veterem illam editionem pervolvendi laborem non reformidet. Quid ergo mihi in votis sit rogas. Exstiturum tandem aliquando virum latine perdoctum,

ipsum poëtam Latinum peritum, sani iudicii, elegantem, denique virum qualis Lucianus Mueller est, qui priscorum praesertim illorum virorum ope Propertium nobis exhibeat, tersum, maculis liberum, perspicuum: talis enim editor, quoties in vulgata lectione acquiesci non potest, ex illa suspicionum farragine semper id eliget quod optimum et sit et ipsi videatur. Sic versus nobis praebebit e quibus Propertius vere cognosci possit, non quod ad literam sic ab illo scriptum fuisse praestari ullo modo possit — nusquam adest ea *πειθανάγκη* — sed sententiam habebimus, quae et vicinis versibus egregie conveniat et revera e Propertii mente fluxisse videatur. Eiusmodi autem versus multo digniores sunt qui legantur quam infinita mendorum, quibus codices scatent, copia. Illa tamen incredibili diligentia et sedulitate undique colligunt viri docti, de venustissimis Scaligeri, Heinsii, Burmanni coniecturis altum saepe est silentium. Sed haec precari quidem possum, illis qui aliter censent probare non possum. Non tamen prorsus ineptam meam esse sententiam demonstrare conabor: paucas enim quasdam proponam veterum coniecturas, quas iniuria aut negligi, aut tantummodo in annotationibus commemorari et mihi pro certo constet et argumentis idoneis probari posse videatur.

I, 8*b*, 43. Aliquamdiu vehementer metuit ne Cynthia sua cum divite quodam rivali longinquas navi petat regiones. Sed inanem illum fuisse metum postea cognovit: neque enim poëtae preces aspernata est et locupletis illius divitias prae fidelis amatoris carminibus contemnere se declaravit. Quanto ergo exsultat gaudio Propertius, quam gloriatur; regibus atque tyrannis sibi divitior et potentior videtur. „Nunc mihi" exclamat

Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis:
  Sive dies seu nox venerit, illa meast.

Plantis i. e. pedibus sidera tangere ebrius sibi videri potest vel in somnio aeger, sed qui elato est animo, cui insperata contigit laetitia gloriave, is coelum tangere dicitur vel vertice vel manibus digitisque. Cur ergo vetustam coniecturam palmis, quam probavit etiam Heinsius, omnes nunc editores spernant, vel qua ratione vulgatam defendant me non intelligere fateor. Nam argumenta quibus veteres philologi Heinsium refellere sibi videbantur minimi sunt pretii. Inter quos Brouckhusius ad nostrum locum versum Catulli affert (LXVI, 69 de Coma Berenices):

Sed quamquam me nocte premunt vestigia divum

et addit: „qui locus vel solus tueri poterat τὸ plantis quod legitur in omnibus membranis, neque ullo modo audiendi sunt qui palmis substituunt."

Scioppius in Priapea p. 93: „Illud plantis contingere sidera Lipsio et Scaligero Latio interdicendum videtur, at ego Tribunus intercedo et vim fieri veto. Felicem se praedicat Propertius quod Cynthia potitus sit, q. d. iam deus mihi factus videor et in coelum relatus, ubi, ait Catullus, nocte premunt stellas vestigia divum. Plantis contingit terram qui ambulat."

Ritterhusius ad Guntheri versum

Ardua sidereum pulsabat vertice coelum

affert Horatianum: Sublimi feriam sidera vertice, Ausonii: Illum ego si cernam tum tangam vertice coelum, Symmach. I, 46: Digito supera convexa, quod aiunt, tangere. Putes virum doctum Heinsii causam defendere; haec enim addit: „Graeci quoque usi sunt hoc proverbio: Aristaen. I, 10, 1: καὶ τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο ἐδόκει τῇ κεφαλῇ ψαύειν τοῦ οὐρανοῦ. Propertius quoque dicit ad eandem faciem: Contingere sidera

plantis, ubi tamen doctissimi viri palmis substituunt." Sed parum sibi constat, statim enim rem alio vertit et: „quos" ait „refutat Scioppius meus Libr. I, Veris. c. 6." Scioppius autem in Verisimilibus idem habet quod in annotatione ad Priapea.

Vides Ritterhusium nullo adhibito argumento Heinsianam condemnare sententiam, Scioppium et Brouckhusium uno versu Catulliano niti:

Sed quamquam me nocte premunt vestigia divum,

in quo nihil est praesidii. Premere et calcare (et his similia verba) pedibus sive plantis quid sit perspicuum est, sed inter illa et contingere interest aliquid, ut opinor. Contingere enim et attingere recte demum ii dicuntur qui quod longe remotum est petiverunt, qui ergo bracchia, crura, collum extenderunt, et qui ingenti exsultat gaudio is sibi volitare videtnr et sidera tangere sive vertice, sive manibus, sed capite, ut opinor, in coelum non in terram converso. Quem autem alii etiam attulerunt Statii versum (I, 2, 212):

Ire polo nitidosque errare per axes | visus,

is multo etiam a nostro loco alienior est.

I, 9, 29. Deridet poëta amicum qui se nullo tangi posse amore iactaverit: venit enim Amor et misero struit insidias. „Nunc" ait „pristina depone studia et Mimnermi instar carmina compone amatoria; numquam enim te Amor vacuum esse patietur; neque ea tibi confidentiae causa est quod parata tibi sit puella: tum enim quum tu illa potitus esse tibi videberis illa revera te potita erit. Neve credas tum tibi Amorem fore facilem quum prae tua puella ceteras omnes contempseris neglexerisque. Is enim Amor est

Qui non ante patet, donec manus attigit ossa.
Quisquis es, assiduas a fuge blanditias."

Cuiusnam manus, obsecro? Amorisne? Sed quis unquam Cupidinem audivit manibus viscera hominum laniare donec ad ipsa ossa digiti eius perveniant? Sed sagittis suis mortales petit neque contentus est priusquam earum una non visceribus solum sed et ossibus inhaereat. Quam pulchra ergo est Modii coniectura malus, qua recepta egregia nascitur sententia (non enim praeterea Burmanni atterit opus esse opinor). Venuste enim adiectivum malus interponitur, quam structuram eleganter Latine scribentibus in deliciis esse multis probari exemplis potest. Unum proponam, quod, licet in nulla editione legatur, egregie rem illustrat. Apud Phaedrum II, 4 aquilam de instanti periculo sic admonet felis:

Pernicies, ait,
Tibi paratur, forsan et misero mihi.
Nam fodere terram quod vides quotidie
Aprum insidiosum, quercum vult evertere.

Iure sic locus hic ab editoribus exhibetur, nam coniecturam Bentleianam insidiosus, quod acute observavit Harius, metrum respuit h. e. metro coactus Phaedrus ad structuram parum elegantem confugit. Nam si prosa oratione eius fabulae essent scriptae, omnino Bentleio obtemperandum erat; elegantissime enim composita esset sententia: Aprum quod vides quotidie terram fodere, insidiosus quercum evertere vult. Quam apte porro Amori epitheton malus praebetur; quam lepidum denique Modii coniectura nanciscimur dictum pro inepta sensuque cassa lectione: manus attigit ossa.

In eadem elegia (19 sqq.) sic amicum quam terribiles sint Amoris vires his versibus docet:

Tunc magis Armenias cupies accedere tigres
Et magis infernae vincula nosse rotae
Quam pueri toties arcum sentire medullis
Et nihil iratae posse negare tuae.

Sufficit, ut opinor, semel Amoris esse percussum sagitta praesertim si illa per ossa medullas attigit: ubi semel sic scopum percussit, laetus abire solet Amor et successu gloriatur, non iterum iterumque eundem petit. Quidni ergo grati accipiamus pulcherrimam Dousae emendationem totis quae lepidissimum efficit distichon:

Quam pueri totis arcum sentire medullis
Et nihil iratae posse negare tuae.

Qui enim semel sic totis medullis Cupidinis accepit telum is in posterum nihil negare iam puellae suae poterit, sed semper, quotiescunque aliquid illa rogabit, concedere erit paratus.

III, 7, 41 sqq. „Nihil est felicius gratiusve" poëta ait „quam vitam cum puella dilectissima consumere,

Qualem si cuncti cuperent decurrere vitam
Et pressi multo membra iacere mero,
Non ferrum crudele neque esset bellica navis
Nec nostra Actiacum verteret ossa mare."

Mare naufragorum ossa provolvit, in litus eiicit ibique alluit, sed nullus hic vertendi verbo locus est: versare enim pro volvere dici potest, vertere aut omnino non potest aut languidum frigidumque videtur. Egregium vero est quod reposuit Scaliger verreret. De

vertendi et verrendi verbis confusis vide doctam Burmanni annotationem.

Lib. IV el. 21 his incipit versibus:

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas,
Ut me longa gravi solvat amore via.
Crescit enim assidue spectanti cura puellae:
Ipse alimenta sibi maxima praebet amor.

Sic vulgo leguntur. Baehrensius pro spectanti edidit spectando atque illud e prava emendatione natum censet: in codice enim N esse spectandi, quod quum intelligi non posset coniecisse aliquem spectanti. Certe lectione a Baehrensio probata sana structura efficitur, sed neque minus probabile et multo elegantius est quod coniecit Burmannus spectanti cura puellam. Sic demum vere latine et Ovidiana Propertianaque ratione vocabula disponuntur, et solent poëtae vocabulum cura (sive in plurali curae) absolute pro amore doloribusque quos ille affert ponere, non addito genitivo quo quae femina ametur significatur. Pauca dabo ex Ovidio exempla.

Met. III, 396. De Echo: Extenuant vigiles corpus miserabile curae.

VI, 491. Semel aspecta Philomela Tereus

Aestuat; et repetens faciem motusque manusque
Qualia vult fingit quae nondum vidit et ignes
Ipse suos nutrit, cura removente soporem.

VIII, 81. Nox dicitur: „Curarum maxima nutrix": crescit ergo nocte cura, ut est apud Propertium.

XI, 426. Cognito longum iter facturum coniugem et alia Halcyone lamentatur et haec:

> At, puto, per terras iter est, tantumque dolebo,
> Non etiam metuam, curaeque timore carebunt.
> Aequora me terrent e. q. s.

ubi curae non id significat quod primo aspectu videtur sed: absentis mariti carissimi desiderium.

In eadem elegia vs. 12 sq.

> Nunc agite, o socii, propellite in aequora navem,
> Remorumque pares ducite sorte vices.

Satis obscurum istud remorum pares vices videtur, et πάνυ ἀσυμμέτρως tria haec verba componuntur cum simplici sorte. Metuendum praeterea ne quis illa legens de aliqua sorte quae ex urna ducitur cogitet. Quam perspicua vero omnia fiunt Heinsii coniectura:

> Remorumque pari ducite sorte vices,

quam eleganter hoc dictum est, quam apte lepideque omnia sunt disposita tamquam tesserulae. Hoc quid sit dubitare nemo potest: simplicissimo enim ornatu remorum vices positum est pro alternos remos, et pari sorte pro aequabiliter.

Et omnino veteres illi Batavi licet ductus apicesque litterarum interdum parum curarint et de illa probabilitate diplomatica ne somniarint quidem, semper suo subtilique iudicio quid sententia postularet statuebant, poëtas suos in succum et sanguinem verterant, ergo quam bene illorum naturae et sermoni responderet semper penitus sentiebant, elegantiae vero et venustati vim [illegible] [illegible] exemplo utar uno Propertii loco, cui illorum [illegible] et [illegible] poëtica magis praeferunt quam [illegible] [illegible] [illegible] et accurata sapientia [illegible] quandam philosophiam et [illegible]

studiis deditum ideoque nil in se Amoris valere sagittas saepe gloriatum, ubi tandem illius parere imperiis coactus est, lepidissimis iocis perstringit Propertius et: „Quid" it (III, 32, 27 sqq.):

Quid tua Socraticis tibi nunc sapientia libris
Proderit aut rerum dicere posse vias?
Aut quid.... tibi prosunt carmina lecta?
Nil iuvat in magno vester amore senex.

Si literis etiam aliquid dare temporis vis, erotica compone carmina, huic soli iam aptus es generi". Eo loco ubi ego lacunam reliqui in codicibus sunt Erethei, Crethei aliaque ἀδιανόητα quibus sanandis permulti operam dederunt viri docti. Profecto egregius est criticus Lucianus Mueller, in poëtis latinis siquis alius versatus, acutus, sagax, semelque in nomine proprio eruendo tam felix fuit ut iure admirationem eius moveat emendatio. Legebatur nempe apud Varronem VI, 82: „Spectare dictum ab specio antiquo, quo etiam Ennius usus est:

Vos epulo postquam spexit"

in quo loco ridicule sudarunt viri docti, quorum unus populos coniecit. Egregie vero Lucianus Mueller, usus loco apud Festum: „Spicit, Ennius l. XVI quos ubi rex... ulo spexit de cotibus celsis" restituit versum Ennianum:

Quos ubi rex Epulo spexit de cotibus celsis

agitur enim de bello Istrico, et regi Istrorum nomen est Epulo teste Livio XLI, 11. Minime tamen praestantissimi critici auctoritate moveor ut etiam loco Propertiano eius probem lectionem: „Aut quid epe Chii". Primum enim, ut iam illud epe (ἔπη) probes, tamen epe et carmina

simul ferri non possunt. Deinde non facile credo quemquam amicorum suorum sic esse allocutum Propertium: „Quid tibi nunc prodest quod Homerum legisti?" Quotus enim quisque hominum paulo cultiorum Homerum n o n legerat, neque eiusmodi Ilias et Odyssea sunt ut vel is qui memoria eas teneat sibi supra vulgus sapere videatur, seque illis rebus quibus ceteri omnes commoveantur tangi non posse arbitretur. Multo tamen minus placet Baehrensii coniectura „Aut quid nunc Tei", ea enim ut ridicule sibi obloquatur Propertius efficit. Quid enim? Ita iocatur Propertius: „Vis etiam vacare literis; quid ergo

insanus medio flumine quaeris aquas?

De amore cane, si non aliorum at tuo, digna ea materies." Sed praecedere debet, ut opinor, aliqua exercitatio. Bonum ergo factum si iam Anacreontem novit: nemo enim illo melius quid sit carmina erotica facere docet. Praesertim Propertii amico p r o d e s s e potuit si, quod fingere in promptu est, in philosophiae ille studio florem aetatis consumpserat. Poterat enim Anacreontem imitari querendo

τὴν μὲν ἐμὴν κόμην
— λευκὴ γάρ — καταμέμφεται
πρὸς δ' ἄλλον τινὰ χάσκει.

Scaligeri vero inventum pulcherrimum est: coniecit enim L u c r e t i, quod tamen nemo recepit; deterruit, ut opinor, omnes l a t i n u m Lucretii nomen interiectum tot Graecis. Sed debile istud argumentum contra praeclaram emendationem videtur. Quid enim, obsecro, obstabat quominus ceteros Graecos, unum Latinum nominaret Propertius? Quae lex vetabat? Opus hic erat poëta qui reconditum aliquod argumentum docte et ex artis legibus tractasset, quem pauci

ergo recte possent intelligere, cuius nomine frequenter abuterentur qui docti videri vellent. Nonne ea in Lucretio erant omnia, nonne Augusteae aetatis poëtis senex ille videbatur? Nullus poëta, ut opinor, excogitari poterat cuius hic tam apte tamque venuste fieret mentio; periculumque erat ne Graecum nominando obscurus fieret Propertius. Adde quod et ceteris omnibus priorum saeculorum viris doctis et Hemsterhusio admirabilis et verissima visa est emendatio, et cur Epicuro Latino suus hic locus sit ex utilissima cognosce Burmanni annotatione.

Et quoniam semel in re versor critica, de paucissimis locis meas suspiciones doctiorum permittam iudicio.

I, 8, 9. Cynthiae iter maritimum facturae et alia imprecatur et haec:

O utinam hibernae duplicentur tempora brumae,
Et sit iners tardis navita Virgiliis
Nec tibi Tyrrena solvatur funis arena,
Neve inimica meas elevet aura preces,
Atque ego non videam tales subsidere ventos
Cum tibi provectas auferet unda rates,
Et me defixum vacua patiatur in ora
Crudelem infesta saepe vocare manu.

Sensu cassa ea esse nemo non videt; multi ergo multa tentarunt. Nonnullis autem versuum placuit haec transpositio:

Et me defixum vacua patiatur in ora
Crudelem infesta saepe vocare manu,
Atque ego non videam tales subsidere ventos
Cum tibi provectas auferet unda rates,

qua quid lucremur non video, nihilo enim minus obscuri

nunc versus sunt Atque — rates. Veram monstravit, ut opinor, viam Burmannus legendo:

Aut ego tum videam faciles subsidere ventos.

Ea autem recepta emendatione et servato pristino versuum ordine, levissima etiam accedere debet correctio; pro patiatur enim legendum est patiantur. Sic omnia egregie procedunt et pulcherrima exsistit sententia: „o utinam, quum iam e portu exiit navis qua veheris, et in alto mari est (hoc enim significat „cum tibi provectas auferet unda rates"), subito venti, precibus meis faciles, subsidant mihique ita praebeant facultatem tibi crudelitatem tuam exprobrandi." Quod autem provectas rates dicit Propertius, aut metri causa pro singulari utitur plurali, aut ille Cynthiae amator, Propertii rivalis, homo fuit nobilis cum classe in provinciam profecturus.

II, 4, 17 sq. Quae Amoris sint vires his docet versibus poëta:

Non hic herba valet, non hic nocturna Cytaeis,
Non Perimedeae gramina cocta manus.

Non admodum eleganter vocabula gramina cocta cum genitivo iunguntur, multoque praestare opinor Perimedeae gramina cocta manu, ut manu sit dativus, quemadmodum et I, 11, 12:

Alternae facilis cedere lympha manu,

ad quem locum vide Burmanni annotationem.

I, 17, 15 sq. Quod puellae iniuriis exacerbatus Roma abierit et aliis verbis conqueritur poëta et hisce:

Nonne fuit melius dominae pervincere mores?
Quamvis dura tamen rara puella fuit.

Pro rara Heinsius legendum censuit cara, quam ego coniecturam omnino probandam censeo, licet iam aequales Heinsio sint oblocuti. Quid enim contra eam et olim attulerunt viri docti et nunc afferunt? „Saepe in inscriptionibus" aiunt „legitur feminae rarissimae". Quid mirum si quis dicere vult aliquam feminam ceteris omnibus praestare virtute, castitate, illam raram vel rarissimam appellari? Omnibus enim eam exemplo fuisse neque facile aliam ei parem inventum iri ea voce significatur. Quid quod eodem sensu et a Propertio haud semel idem ponitur adiectivum. Sic (V, 11, 52) Claudia dicitur:

turritae rara ministra deae.

In Clodia enim antiquam castitatem admirabantur aequales posterique, ipsis diis immortalibus fuit gratissima, ergo miraculum exhibuit: zona enim (vel crinibus, ut aiunt nonnulli) navem in qua vehebatur Magna mater, in vadis haerentem traxit. Nonne eiusmodi femina revera rara est? Et eodem modo de Cynthia prae suis carminibus nil non contemnente exclamat (I, 8, 41 sq.):

Sunt igitur Musae, neque amanti tardus Apollo,
Quis ego fretus amo: Cynthia rara meast.

Rectissime, ut opinor. Quam paucae enim mulierculae adeo in deliciis habent poësin? Sed omnibus his locis de „absoluta", ut eo utar vocabulo, feminae virtute sermo est, at nostro loco de „relativa" agitur. Hoc enim dicit poëta: quamvis multa magnaque in Cynthia deprehendam vitia, tamen eam non amare non possum, sed semper cara mihi est. Prorsus eodem modo apud Lygdamum (Tib. III, 1, 5) legitur:

Dicite Pierides quonam donetur honore
Seu mea, seu fallor, cara Neaera tamen

et III, 6, 55 sq.:

Perfida nec merito nobis inimica merenti,
Perfida, sed quamvis perfida, cara tamen.

Ubi si quis pro cara scribere vellet rara, exploderent eum omnes. Eo ergo sententia mea redit ut censeam Heinsium alterum locum (I, 17, 16) rectissime emendasse, sed errasse quod alterum (I, 8, 42) non reliquerit intactum.

CAPUT OCTAVUM.

Horatii quae sit poësis erotica videamus: ipse nobis rem plane explicabit. „Petti" ait (Epod. 11) „tres anni transierunt ex quo Inachiam deperibam; ecce iterum!" At mihi immensum illud videtur spatium. Quid enim? Tres illi anni tam placide effluxerunt ut interea versiculos facere posset quod nunc non potest. Quod genus versiculorum? rogas. Difficile dictu: admodum enim probabile est multos interiisse „versiculos" quos identidem adolescens Horatius ad amicos mittebat. Sed hoc iam constat per tres illos annos non occupatam eius mentem fuisse illis rebus, quae nunc eum a quovis retinent negotio. Quis unquam poëta amore vacuus fuit? At fuit Horatius idque per tres annos. Esto: „Nunc" ait „amor obstat quominus ullam aliam rem tractem." Audio. At nunc eum pudet durae servitutis quam sub Inachia passus est, pudet inconstantiae pristinae levitatisque. Amoris sui pudere aliquem, ubi ille praeterierit consentaneum est: quis non sibi ridiculus fuisse videtur postquam puellam caritate qua eam est amplexus indignissimam fuisse expertus est? Sin vero in pristini locum novus successit amor, nullus iam pudori locus est;

vel potius ita dicam: iuvenis qui vero quodam flagrat amore de illo tantis ambagibus philosophari non potest. Sed pergamus. „Tam plenus amoris sum" ait poëta „ut versus facere non possim". Mira res, sed affirmanti credendum. „Illi amori non poterunt amicorum admonitiones adhortationesque imponere finem". Hoc magis credibile. „Nihil me hoc liberare amore poterit nisi novus quidam ardor". Explicit carmen ad Pettium. Quid ergo illius fuit argumentum? Rogavit Pettius Horatium ut novum carmen scriberet. Respondet poëta carmine mittendo quo declarat se neque nunc carmina scribere neque unquam posthac scripturum. Quid est de amore nugari, quum ipse ab amore remotissimus sis, nisi hoc est? Et quo prudentissimum illud

ποιητὴν δ' ἄρα
ἔρως διδάσκει κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν

abiit, quod quam egregie et verbis et exemplo suo explicuerit Propertius modo vidimus? Non carmen istud est sed versiculi utcunque conflati ab eo, qui dummodo iusti explerentur pedes de versuum suorum sensu fuerit securissimus. Versibus autem 15—18:

Quodsi meis inaestuet praecordiis
Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomenta vulnus nil malum levantia
Desinet imparibus certare summotus pudor

temporum iniuria nocuisse videtur. Istius modi enim aliquod *ἀδιανόητον* ne quum pessime quidem scriberet Horatium scripsisse credo.

Notissima illa sententia ποιητὴν—τὸ πρίν Horatio vix innotuisse videtur. Idem enim illud „prae amore versus facere

non possum" quod modo observavimus mox alio Epodo (14) recurrit. Ibi enim haec ad Maecenatem scribit Horatius: „Rogas me quidni ad te perfectum iam plenumque iamborum mittam librum: Cupido obstitit. Amore enim nunc ardeo non minus quam olim Anacreon Teius. Quid hoc sit nosti; ipse enim miser ureris". At Anacreon persaepe, ut ipse ais „cava testudine flevit amorem non elaboratum ad pedem". Illum ergo imitatus esses: non severe promissum a te exegisset Maecenas, neque se damnum accepisse putaret si pro Archilocheis convitiis aliquid ei Anacreontei generis dedisses, praesertim si illud plenum esset illius ignis quo te ipse dicis ardere. At poëtam revera arsisse quum ista scriberet quis credat? Ipse enim confitetur:

Me libertina, nec uno
Contenta Phryne macerat.

Ergo Phryne perfida quidem fuit sed „quamvis perfida cara tamen". Haud mirum tibi accidere quod de se et alii declarant et Propertius. At Phrynae opponit Maecenatis puellam, ipsumque sic alloquitur: „Gaude sorte tua". Ergo tam fidelis illa fuit quam Phryne fuit perfida? Nihil huiuscemodi Horatius nos docet; dicit tantummodo:

Non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion.

Iam hoc satis ineptum, ut opinor, amoris ignem cum igne urbem exurente comparare, non propter vim et vehementiam sed propter pulchritudinem. Non, hercle, Aeneae Priamoque patriae suae flamma pulchra visa est. Sed in ea tamen acquiescamus imagine. Quid ergo? Felix est Maecenas si eius sors cum Horatii comparatur. Cur? Quia tam pulchram

Maecenas amat puellam. Ergo neque pulchra Phryne et perfidiae exemplum. Quem, obsecro, turpis puella e vulgo scortorum tam vinctum ligatumque tenet ut se colligere et ad se redire non possit? ,Horatium tenuit' ais. Non credo: pectus disertum, poëtam amor facit; de amore versiculos sine sensu conflat nemo nisi omnis amor procul abest.

Sic ergo amorem suum Horatius describebat quum triginta annos natus esset. Quomodo quinquagenarium descripsisse putemus? Videamus quid carmine IV, 1 dicat et accurate illud aspiciamus. Hoc enim id fere aetatis quum esset scripsit, seque tum denuo Veneris vim expertum esse declarat. Cuiusmodi ergo ab eo exspectemus carmen? Opinor hoc fere: de novo amore iocatur et sic secum loquitur: „Olim puellis vixi idoneus. Quam pulchra illa aetas fuit, quam felix ipse fui sub imperio Cinarae, Lyces, Phrynes. Etiam nunc nil mihi iucundius visu est quam iuvenum puellarumque mutui tenerique amores. Nam licet aetate iam sim satis provectus, tamen haud ineptus mihi formarum videor iudex. Quam ludicrum esset quamque iocosum si ipse denuo nova arderem flamma! Sed absint ineptiae! Iam enim senex fio: fuit illud tempus et irreparabile effugit. Verum per deos immortales, quid hoc est? Quid mihi dum loquor lacrimae cadunt et vox haeret... e. q. s." Sed rem convertit Horatius: Quod enim tantummodo in fine ponendum erat etiam in initio ponit, sic illud

Sed cur, heu, Ligurine cur e. q. s.

multo fit languidius quam oportebat. Adde quod primi versus ridicule sibi inter se obloquuntur: „denuone arma moves Venus? at ego iam durus sum tuis imperiis: Paulum Maximum aggredere, dignus ille est quem petas, iuvenis enim est et, quod strophae explendae causa additur, peritus est

causarum patronus et bonarum artium plenus." Quomodo ergo poëta, si revera iam is est qui Veneris vim sentire non possit, tamen eam rursus bella movere sentit? Sed et hinc omnis amoris sensus procul exulat. Quomodo vere amanti argumentum tractandum fuisset vidimus; nunc haec sola cogitatio poëtam occupatum tenuisse videtur: „Nonne novo carminum volumini etiam aliquid de amore addendum est? Turpe sit poëtae lyrico de illo tacere, ergo de Paulo Maximo canamus, nam quod ad me ipsum pertinet quid amor sit nescio. At hoc si de me fatebor ridebunt me lectores, deque mea lyrici poëtae fama actum erit. Quid agam? Pulchrum Ligurinum huc traham vinctum".

Ne ergo nimis severi in poëtam simus eique spurcos, taetros, abominandos amores exprobremus: qui enim semet ipsum accuset simul nobis praebet argumenta quibus nullam in eo fuisse culpam pro certo constet. Alterum quod est de Ligurino carmen (X) aspiciamus. Pulchrum illum a se amari puerum affirmat poëta, sed frustra; crudelem enim eum esse et se suasque aspernari preces. Ergo ei minatur et instantis eum admonet periculi. „Nunc" ait „tu superbis, mox te spernent alii." At nihil hic puer habet quod metuat; ubi enim praeterierit tempus quo turpes istas flammas movet, multo pulchrior aderit adolescentiae aetas; is enim Ligurinus est

quo calet iuventus
Nunc omnis et mox virgines tepebunt.

Quo hoc laboraret carmen vitio egregie sensit qui imitatus est Ausonius; e puero enim puellam fecit et sic lepidissimum hoc potuit facere epigramma (XIII):

Sprevisti, obrepsit non intellecta senectus
Nec revocare potes qui periere dies.

Nunc piget et quereris, quod non aut ista voluntas
  Tunc fuit aut non est nunc ea forma tibi.
Da tamen amplexus, oblitaque gaudia iunge:
  Da, fruar, et si non quod volo, quod volui.

De se suisque amoribus quid sentirent lectores parum curasse Horatium dummodo carmen numeros veniret ad aptos ex his de Ligurino carminibus satis iam apparet, sed nescio an melius etiam idem doceat carmen ceteroquin satis venustum quod nunc afferam. Est IV, 11. Invitat poëta Phyllidem ut secum Maecenatis diem celebret natalem, versiculis nitidissimis, in quibus nil reprehendendum videtur praeter vocabula

Ex hac
Luce Maecenas meus affluentes
  Ordinat annos

de quibus supra iam vidimus. Venustum, aio, carmen est et aptissimum hilares splendidasque paranti epulas: vivunt in eo spirantque omnia.... praeter amorem, qui magnam occupat carminis partem: is solus mortuus est frigidusque. Quis enim vere amans sic loquitur: „Agedum Phyllis, pulchrum istum nobilemque iam mitte Telephum; is te aspernatur, iure, ut mihi videtur; me ergo contenta esto"? Mihi certe ista legenti in mentem venit Antisthenis, qui apud Xenophontem (Conv. IV, 38) de se gloriatur:

ἢν δέ ποτε καὶ ἀφροδισιάσαι τὸ σῶμά μου δεηθῇ, οὕτω μοι τὸ παρὸν ἀρκεῖ ὥστε αἷς ἂν προσέλθω ὑπερασπάζονταί με διὰ τὸ μηδένα ἄλλον αὐταῖς ἐθέλειν προσιέναι.

Horum ergo mihi verborum in mentem venit simulque.... secundae primi libri satirae Horatianae. Illam enim qui scripsit non is est qui veros honestosque amores pulchris depingat coloribus. Sed ad Phyllidem redeamus. „Age iam

meorum finis amorum" πάνυ παθητικῶς exclamat poëta; sed quid sequitur? Ipse flammas restinguit quas movisse videtur. „Disce modos amanda voce quae reddas, minuuntur atrae carmine curae". Iam fac carmen, quod etiam discendum est Phyllidi, efficere posse ut Telephi obliviscatur; num simul efficiet ut poëtam amare incipiat? An amore nihil opus est? Ita poëtae videtur. Qui ergo in carmine amatorio ante omnia ardorem quendam requirunt, mecum liberum istud et Romanum Catulli ad Ipsitillam carmen longe hibernis hisce praeponent frigoribus.

Eodem tempore quo IV, 11 scriptum videtur c. I, 19, revera decem fere annis ante scriptum est. Nam in eo quoque se

Finitis animum reddere amoribus

cogi dicit et de renascente amore magnifice quidem declamat poëta, nihil tamen affert quo lector commoveri possit.

Horatium autem de amoribus suis narrantem absurda quaedam, inter se certantia, et vero amori adversa fronte repugnantia dicere quid miremur? Ipse enim sponte declarat se integrum et amore vacuum esse, et tam saepe declarat ut ea re fere gloriari videatur. Ecce exemplum.

I, 6. „Agrippa" ait „res tuae terra marique gestae a Vario scribentur; ego si aliquid eiusmodi tentarem famae tuae obstarem magis quam prodessem: tam magna et praeclara argumenta ego ne tangere quidem audeo,

Nos convivia, nos proelia virginum
Sectis in iuvenes unguibus acrium
Cantamus vacui, sive quid urimur
Non praeter solitum leves."

At ne si alienos quidem tractas amores ardoris aliquid

nocet; si vero eiusmodi es ut in amore quoque ante omnia modum tenere studeas (huc enim spectat istud non praeter solitum leves) de tuis amoribus tacere satius est.

II, 4. Venustissimum hoc carmen est quo amicum admonet ne sibi ancillae amorem pudori habeat: iocosissime illam cum puellis quas heroes amarunt comparat, lepidissimeque amicum flammas suas dissimulantem ludibrio habet magnificentissima quaeque de puellulae illius nobili genere suspicando. Sed quae de se ipse addit ineptum efficiunt carminis finem:

Bracchia et vultum teretesque suras
Integer laudo; fuge suspicari
Cuius octavum trepidavit aetas
  Claudere lustrum.

Primum vir quadragenarius non est, ut opinor, decrepitus senex; qui eam laudat puellam cuius vultu, forma, risu prorsus non tangatur, non laudat sed declamat.

Aliam ipsius poëtae videamus confessionem (III, 19). Amicum iuvenem qui prae historicis disquisitionibus cetera omnia negligit contemnitque ad hilares invitat epulas. Ipsa invitatio (1—8) egregia est lepidaque; reliqua omnia insulsa sunt, frigida, sensu cassa. Minime vero placent quae de suo ipse amore declarat poëta: „Telephum" ait „Rhode amat petitque,

Me lentus Glycerae torret amor meae".

In se ergo dictum credat Propertianum illud

Ah, pereat, lentus si quis amare potest.

Omnino venustas puellas aut non curasse videtur Hora-

tius aut parum. Alioquin enim servum, quem operam dare iubet ut convivium, quod propter felicem Caesaris reditum celebraturus est, quam splendidissimum sit hilarissimumque, alloqui sic non potuisset (III, 14, 21 sqq.):

Dic et argutae properet Neaerae
Murreum nodo cohibente crinem;
Si per invisum mora ianitorem
  Fiet, abito.

Hoc est, ni fallor: „Huc et Neaeram lepidissimam voca puellam, sed si venire aut non vult aut non audet, instare noli. Nam equidem utrum illa adsit an non plane non curo." Quid ergo mentionem eius iniicis, poëta? Tacere de ea quae tam parum tibi cordi sit satius fuit. Quid enim nos, quos ad epulas tuas invitas, pristinum tuum ardorem curamus, si nunc tam lentus es? At deerant carmini duae etiam strophae, illae ergo verbis e re amatoria sumptis utcumque erant consarcinandae. Atque illa quum scribebat quadragesimum aetatis annum agebat Horatius.

At antea, dixeris, amabat. Credo, sed non ita ut poëtam eroticum decet. Exilem enim ei amor cantandi praebuit materiem. Propertii et Cynthiae amores quam pleni fuerint vicissitudinum vidimus, eamque ob causam digni erant de quibus poëta caneret. At Horatius in amore semper infelix fuisse videtur. Plerumque enim de suis ignibus non cantat sed lamentatur.

I, 23. Chloë poëtam fugit vitatque hinnuleo similis.

III, 10. Porrectus iacet ante Lyces ianuam poëta; illa tamen preces eius aspernatur, quamvis mugiant venti et (rara in Italia res) glacie omnia sint adstricta. At aliis illam esse tam duram tamque crudelem viris vix est credibile. Nupta enim est marito non severo ex antiqua Romanorum

disciplina, sed homini levi atque infido, qui iustam uxorem prae pellice negligit illamque ergo peccare tantum non cogit.

III, 11. E variis pannis hoc consutum carmen est: laudes enim Mercurii cum Danaidum poenis coniunguntur. Quomodo? quaeris. Dicam quamvis incredibilis res sit. Mercurium alloquitur Horatius et quae eius egregie facta a poëtis tradita sunt omnia ordine enumerat. Hac in re quinque consumptis strophis deum satis iam laudatum precatur ut Lyden, pulchram puellam sed ‚obstinatam' mollire conetur. Audio, est enim Mercurius deorum nuntius, et sunt in deorum tutela poëtae; poëtae ergo ad puellam perferat verba. Sed quo ei in allocutione ad Lyden utendum erit argumento? Accurate mandata deo homo dat: narrabit Mercurius de Danai filiabus quae maritos occiderunt, praesertim tamen de una illarum quae patris imperii immemor cum suo periculo salutem marito attulit. Quid haec omnia ad Lyden? An Hypermnestrae eam exemplum adhortabitur ut et ipsa tam bene de marito mereatur? At est etiam „cruda marito" et hoc imprimis agendum est ut amantium precibus aurem praebeat. An ceterarum Danaidum poenae illam a scelere revocabunt? At nihil commisit vel commissura puellula est quare cum scelestis illis comparetur mulieribus. Vides iam, ut opinor, quam tenui vel potius nullo filo Lyde cetero sit annexa carmini, neque admodum de ea sollicitum fuisse poëtam qui eam tanta doctrinae mythologicae mole obrueret. Multis autem viris doctis praeeunte Peerlkampio nimis absurdum hoc carmen visum est quam ut sic ab Horatio scriptum crederent. Alii ergo tentarunt alia. Elegantissime Lehrsius versus 17—20 et 25—28 expulit et pro manent (vs. 29) legit luunt, quo facto sat laudabile nascitur carmen, cuius hoc fere est argumentum: „Mercuri! lyra tua permulcere et mollire Lyden tenta, quae nunc

obstinato animo et ceteros viros et me fugit; difficilis ille est labor, sed tua ars nihil non potest: tu silvas ferasque ad te trahis, tibi Cerberus cessit, te canente Ixion Tityosque riserunt et urnis vacarunt Belides." Eo ubi perventum est poëta Pindari instar, exordii plane immemor, in una carminis parte exornanda diu immoratur, et semel iniecta Danaidum mentione multis versibus unam illarum, sororibus longe praestantem, celebrat.

Sic certe carminis absurditas sublata erit, strophae de Lyde, quas admodum pulchras esse minime nego, bene cum praecedentibus cohaerebunt. Sed neque illam delendi rationem probo, et vel sic totum carmen eius rei de qua dicebam exemplum est. Sperni enim se a Lyde verbis queritur poëta, revera non curat.

II, 8. Lepidissimo carmine Barinen (vel quodcunque tandem puellae nomen est), a qua toties sit deceptus, perstringit et „dente" ait „si nigro fieres vel uno turpior ungui, crederem" sc. fabulas quae de periurii poenis circumferuntur veras esse. „Nunc scio amantium periuria diis curae non esse, nam tu simulatque peierasti multo pulchrior exis." Saepe ergo eins perfidiam expertus est, certe expertum se dicit.

Ex eodem genere est Epod. XV. Eo enim Neaerae iocosa gravitate in memoriam revocat noctem qua per omnes deos deosque promisit „fore hunc amorem mutuum. At quam turpiter" ait „me iureiurando tuo decepisti; alium enim mihi praefers. Sed noli nimium formae tuae confidere, nam tandem aliquando aderit tempus, quo non diutius feram a s s i d u a s te potiori dare n o c t e s, tum me desiderabis nec revocare poteris." Hinc se ad aemulum convertit et „cave" inquit „nam quae nunc me prae tuis divitiis tuaque doctrina contemnit mox alios tibi praeferet; tum tu dolebis, ego ridebo." Suave carmen est, num veri amoris quidquam

insit dubito. Quis enim verus amator, ubi iam pro certo constat puellam assiduas potiori dare noctes, etiam precibus et querimoniis quidquam se effecturum sperat. Aemuli autem divitiae, forma, lepores metuenda sunt, in eius doctrina et arcanae philosophiae scientia periculi est nihil.

Qui in amore tam sit infelix, eum credibile est ferre vix posse alios a puellis suis amari; aliorum enim felicitas ipsum miseri sui durique fati admonet. Ergo quoties a Lydia Telephum laudari audit acerbissimo afficitur dolore. Et est ille rivalis puer protervus, amans rixarum, ferus, ipse lentis maceratur ignibus. (I, 13, 8).

Neque tamen semper felicioribus invidet, saepe illorum qui sibi fortunatissimi videntur eum miseret; expertus enim novit quam dura eos maneat sors. Hinc lepidissimo carmine Pyrrham sic alloquitur (I, 5): olim ego te deperibam, Pyrrha: quem miserum nunc tibi devinxisti? Nunc ille laetatur, sed quam mox lamentabitur lacrimabitque perfidia tua cognita. Omnino omnes miseri sunt quibus

Intentata nites, me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris deo.

Lepidissimum est, ut aiebam, carmen et venustulis vocabulis elegantissime compositum, sed num revera unquam Pyrrham amarit poëta iure dubitamus.

Durae crudelesque adversus poëtam et aliae omnes puellulae et Glycera fuisse videtur. Veneris ergo auxilium implorat eamque precatur ut se cum Cupidine, Nymphis, Iuventate, Mercurio in Glycerae domum transferat (I, 30). Tot ergo diis deabusque ad unam poëtae conciliandam mulierem opus est. Totum hoc carmen Horatio abiudicat Peerl-

kampius, cui assentirer si incredibile mihi videretur Horatium eroticum tractantem argumentum verba nominaque sine sensu accumulasse.

Virum qui puellas semper perfidas, crudeles, duras expertus sit, cui amor laetitiae nihil, miseriarum multum attulerit, maturiorem factum diris imprecationibus et acerbis convitiis iocisque omnes persequi feminas non est mirandum. Multus ergo in hoc genere est Horatius, sed vero eum odio veroque contemptu moveri haud facile mihi persuadebitur. Convitiandi enim, imprecandi, deridendi iam duodetriginta annos natus initium fecit. Tum enim acerbissimos illos in Canidiam scripsit epodos V et XVII. Quarum altero Canidiam describit inferorum diis foedissima ferentem sacra. Quo carmine si nihil aliud quam nocturnum aliquod facinus taetrum atque horrendum aterrimis depingere voluisset coloribus, summa laude dignum esset. Egregie enim ad eam rem delecta sunt verba. Sed illud poësis picturaeque genus nostra demum invenit aetas. Parata ergo est coniectura hoc sibi poëtam proposuisse ut Canidiam, quam puellam frustra amasset, vetulam iam factam tamquam magam et veneficam derideret. Sed qua aetate ergo poëta erat quum primum eam amare coepit? Ad eandem Canidiam scriptus est Ep. 17, quo se palinodiam canere simulat et victum dare manus eius scientiae. Sed et alibi semper m a g a appellatur Canidia, etiam ubi nullum est deridendi iocandive consilium; in ore igitur fuit aequalibus omnibus artesque eius vulgo erant notae. Non ergo illud magae nomen finxit Horatius, non eo convitio puellam olim dilectam perstrinxit, sed quod supra de epodis maledictorum plenis dixi idem et de duobus hisce valet: semet ipsum in Archilocheo genere exercere volebat Horatius; opus ergo erat argumento, et quod primum se obtulit eo usus est.

Epodis autem de Canidia simillimum est C. I, 25 quo in Lydiam senescentem iam invehitur. Est autem carmen omnis decoris omnisque honestatis expers. Hoc certum est neminem de femina, quam revera olim amarit, quamvis sit ab illa spretus deceptusque, tam foeda tamque absurda blaterare posse quam quae stropha quarta leguntur.

De Epodis 4 et 12 satius fortasse erat ne verbum quidem perdere; hoc tamen observare volo istiusmodi versus scribi non posse ab eo qui vero odio vel indignatione moveatur. Nam qui certum hominem certamve feminam carminibus persequitur operam tamen dat ut verbis suis aliquod acumen insit, non sic temere maledicta et convitia evomit.

Idem est argumentum carminis III, 15, sed oratio multo moderatior. Abest tamen et hinc omnis veritas. Deridet poëta vetulam quae puellas imitari et aemulari conatur. Omnia autem ficta esse, nihil ex ipsa vita sumptum ipse liquido demonstrat: versus enim explet vocabulis alienissimis et aperte sibi obloquitur.

Non si quid Pholoen satis,
Et te Chlori decet:

recte hoc dictum est et eleganter etiam si cum Peerlkampio post Pholoen orationem incidimus. Quae sequuntur omnia sunt susque deque habita:

filia rectius
Expugnat iuvenum domos
Pulso Thyias uti concita tympano.

Quis unquam aliquid eiusmodi in filia ferri, nedum laudari, audivit? Sequitur:

Illam cogit amor Nothi
Lascivae similem ludere capreae.

Ridicule haec cum proxime praecedentibus certant; non enim eiusdem est impudenter iuvenum domos expugnare et lascivae similem ludere capreae. Recte ea adhibetur imago de filia vixdum matura et igitur „tangi metuente”. Sequitur:

Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non citharae decent.

Audio: vetulae est domi sedere et lanam facere, puellae psallere et cantare.

Nec flos purpureus rosae

Hoc quoque recte: est enim puellarum istud ornamentum. Nondum plena stropha est. Quid addit poëta? Quid putas?

Nec poti vetulam faece tenus cadi.

At opponit inter se quae puellam deceant, quae anum. Puellamne ergo decet tam immanis temulentia?

Ab hoc carmine ad IV, 13 facilis est transitus: in eo autem aperte declarat poëta eam quam nunc ludibrio habeat olim sibi fuisse dilectissimam. Sic enim eam alloquitur:

Quid habes illius, illius
Quae spirabat amores,
Quae me surpuerat mihi.

Hoccine credis, Lector? Non ego. Ipsa natura vetat illam, quam olim amaris, tam duris crudelibusque lacerare convitiis. Quid quod, si puella cana, edentula, rugosa facta est, non iuvenis mansit pristinus eius amator. Et quem unquam puellae contemptio eo abripuit vecordiae ut illi *μανίαν* tristissimamque mentis insaniam imprecaretur? Sic enim primi accipiendi versus sunt ut totum illud

fis anus et tamen
Vis formosa videri
Ludisque et bibis impudens
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas

olim poëtae in votis fuisse significetur. Nemo enim, opinor, ardentissimis precibus hoc a deo flagitat ut puella quaedam dilectissima anus fiat: sponte enim venit senectus tam amatori quam puellae. Sed vel sic simulatum amorem produnt omnia: Propertio excluso talia in mentem venire non poterant.

Addo his etiam brevem de carmine I, 16 disputationem. Est autem carmen obscurissimum atque eiusmodi ut ipsum poëtam quid vellet ignorasse admodum sit probabile. E versibus

me quoque pectoris
Tentavit in dulci iuventa
Fervor et in celeres iambos
Misit furentem

iure efficias puellam quoque „matre pulchriorem", quam poëta alloquitur, tenera etiam aetate esse puellam quae, Horatio quacunque tandem de causa irata, contumeliosa in eum scribat carmina; nam quod nonnulli dicunt commentatores coniunctionem quoque grammatice quidem pronomini adhaerere, sed quod ad sententiam attineat cum pronomine ego quod in verbo quaero lateat esse iungendum, illis Horatius ne latine quidem scribere potuisse videtur. Sed quae, obsecro, nunc primae strophae sententia est? Recte aliquis dicere potest: „Carmina tua contumeliosa, quae iam fecisti, in ignem iniice vel in mare", sed postquam dixisti: „Quocunque tandem modo iambos criminosos facere

desine" nullus iam mari ignive locus est. Et vel sic pones ita accipiendum est ut imperativi vim habeat, quod vix credibile. Si vero, quod dicit Porphyrio (iniuria, ut Luciano Müller videtur) eadem haec est puella atque Tyndaris, de qua in sequenti carmine agitur, revera versus fecit. De Tyndaride enim legimus (18 sqq.):

fide Teia
Dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.

Ergone sic fortasse prima erit explicanda stropha: „iambis, quos ego in te scribere soleo, ita demum finem facere poteris, si tua ad illos responsa, quae iam scribere coepisti, in mare vel in ignem conieceris"? Hoc saltem recte dici potest: „iambis modum ponere flammis vel mari." Sed quocunque te verteris, nunquam habebis carmen cuius argumentum ex ipsa poëtae vita sumptum videatur.

Quod autem toties iam dixi simulasse poëtam amores suos de quibus versus faceret, hoc eo vel maxime fit perspicuum quod saepissime puellarum, quas se amare dicit, mentionem iniicit in carminibus argumenti diversissimi: de iis ergo loquitur non ut veros animi expromat sensus, sed quod earum nomina metro sunt aptissima, ergoque versibus aliquot de illis interserendis facile iusta effici stropha potest. „Qui sceleris purus vixit" ait carmine nobili I, 22 „illi armis telisque opus non est; ipse hoc sum expertus, inermem enim me fugit leo saevissimus. Factum hoc est quum in silva Sabina ambulans solito longius a domo aberrabam et mecum, nullius mihi periculi conscius, Lalagen cantabam." Hactenus omnia recte procedunt, sed ne credamus ullam unquam Lalagen poëtae dilectam fuisse ipse efficit. Sic enim pergit:

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura,
Quod latus mundi nebulae malusque
  Iuppiter urguet;
Pone sub curru nimium propinqui
Solis in terra domibus negata.

Quid nunc sequi oportet? Opinor: „semper securus ero et recte factorum conscientia fretus nil metuam: ipsi enim dii immortales mihi opem ferent." Ea sententia si eleganter enuntiata carmen clauderetur, non quidem omnibus esset numeris absolutum carmen, nam quibus mihi praeterea laborare vitiis videatur iam dixi, sed tamen bene cohaereret. Quid autem sequitur?

Dulce ridentem Lalagen amabo
  Dulce loquentem.

Ipse sui immemor argumenti poëta hic est. Qua enim re factum est ut e tanto periculo salvus abiret? Morum integritate, ut opinor; non enim quia de Lalage cantillabat poëta lupus fugit, sed quamquam de sola Lalage cogitabat, non de se defendendo vel de vitandis periculis.

Venustissima suavissimaque est carminis I, 17 magna pars: vita enim rustica quieta atque secura lepidissime describitur et ita ut poëtam quae dicat ipsum sentire facile agnoscas. Sed quid Tyndaride, cuius in eo mentionem iniicit, faceret ignorasse vel parum curasse poëta videtur. Illam enim invitat ad diem in amoena valle Sabina, quam ne Arcadiae quidem montibus postponat Bacchus, hilariter sumendum. Hoc quidem aptissimum. Ubi enim laetum est celebrandum convivium puellae lepidae et „argutae" abesse non possunt. Sed quomodo convivium illam exhilaraturam

dicit poëta? Cantabit. εὖ γε. Quid cantabit? Carmen Veneris, opinor, Amorisque plenum. Non satis hoc poëtae: accurate ei argumentum indicat: cantandum erit de Penelope et Circe. Cur? quaeso. Quoniam illae olim unum virum amabant... quemadmodum nunc unam Tyndaridem duo depereunt viri: poëta et Cyrus, protervus puer, quem illa, quia admodum saevus est et ζηλότυπος, effugit, ni mirum ut in poëtae Sabino requiescat. „Hic enim" poëta ait:

Hic in reducta valle Caniculae
Vitabis aestus et fide Teia
Dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.

Non, hercle, sponte huc puella venit sed vi coacta.

De vino epulisque etiam carmine II, 11 sermo est. „Vita brevis est", sic amicum alloquitur Horatius, „mox abit iuventus ceditque senectuti, quae quidquid est ioci gaudiique aufert. Nos ergo dum licet hilariter vivamus et laetum simul celebremus convivium". Vides argumentum non longe petitum sententiamque satis pervulgatam. Lepide tamen omnia enuntiavit Horatius, in verborum delectu felicissimus fuit, vivide coenae apparatus describitur, sed simulatque puellae mentio est facienda ridicule haeret titubatque poëta. „Quis" ait

Quis devium scortum eliciat domo
Lyden?

Non poterat κυνικώτερον psaltriam appellare quam sic „devium scortum". Et quum duo amici genio indulgent unum invitare „scortum" id quidem, hercle, nimis „poscentis aevi pauca" est. Quodsi plane sentire cupis quam sit istud de Lyde scorto plebeium et rusticum, auctor tibi sum, Lector,

ut statim post hoc Horatii carmen lectum lepidum illud Catulli

Cenabis bene, mi Fabulle, apud me

inspicias.

„At enim" dixeris „saepe tamen de amore lepidissimos venustissimosque scripsit versiculos Horatius." Non, hercle, infitior, sed semper ibi sermo est de amoribus alienis: erotica ergo carmina iure illa appellari non possunt. Ex hoc genere est C. II, 4, de quo modo dicebam, ubi poëta integer laudat ancillulam iuveni cuidam amico amatam, illique persuadere conatur non posse ei illum dedecori haberi amorem; cognatissimumque est carmini quod statim sequitur, quo alium amicum ab amore puellae nondum maturae revocare studet. Nunc cetera ex hoc genere percurramus carmina.

I, 8. „Lydia, Lydia" poëta ait „quam tibi Sybarin devinxisti! iam fugit amicos aequalesque, iam negligit labores et studia quibus ceteri iuvenes simul delectationem quaerunt et laudem; te unam petit, apud te latet ut olim Achilles inter virgines."

C. II, 12. Celebrantur laudes Licymniae, quam amat Maecenas, carmine admodum absurdo et e tribus pannis utcunque consuto:

> *a.* „Noli" ait poëta „a me postulare ut magnas res gestas hominum heroumve carmine heroico extollam. Isti ego muneri plane impar sum."
>
> *b.* „Quin potius tu pedestri oratione pugnas ab Augusto commissas et victorias ab eo reportatas canta."
>
> *c.* „Interea ego Licymniam, quam tu deperis, laudabo: dignissima enim est laude mea et tuo amore."

III, 9. Nihil hoc carmine unquam ab Horatio venustius

lepidiusque scriptum esse communis hominum literatorum et olim fuit opinio et etiam nunc est. Cui equidem lubenter adstipulor; sed hoc unum moneo „amantium lites amoris esse redintegrationem" hic a poëta doceri non suo exemplo sed alieno.

III, 12. Summa arte compositum hoc carmen est, quo Liparaei Hebri apud Neobulen causam agit Horatius.

III, 7. Primo aspectu satis lepidum hoc carmen videtur; accuratius explorantibus mox vitia illa Horatio propria apparent. „Noli timere, Asterie" ait „ne absentis Gygis erga te amor minuatur: non enim is est qui facile se corrumpi patiatur; crede mihi, de te una ille cogitat, aliis mulieribus aurem non praebet; ipsam illam Chloen, quae omnibus artibus eum irretire conatur, spernit aspernaturque. Quin tu ipsa potius cave ne levitate pecces, illique fias infida, iam enim metuere incipio ne vicinus Enipeus iusto magis tibi placeat." Parum, hercle, urbanum hoc quidem; maledicere Asteriae Horatius videtur, non admonere eam fidelis amoris quem erga eam servet Gyges. Adiecto enim isto

At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus iusto placeat cave

totius hoc fere fit argumentum carminis: „noli ob Gygen lacrimare, Asterie; simulatas istas esse lacrimas probe novi; saepe enim observavi te illius immemorem esse, πρὸς δ' ἄλλον τινὰ χάσκειν." Neque tamen Asterien ludibrio habere voluisse Horatium credo. Quorsum enim mythologica ista quibus strophae quarta quintaque sunt repletae? Non ista carmen de vera aliqua re decent. Censeo ergo hic quoque accidisse Horatio quod toties proprium cantanti amorem acci-

derit, ut venustule quidem sententiolas limaret poliretque donec versus fierent, sed interdum sui ipse oblivisceretur argumenti.

III, 20. Lepide hic describuntur acerrima inter Pyrrhum et puellam quandam de Nearcho pulcherrimo puero proelia. De ultima eius stropha et de pulcherrima emendatione qua versum 8 sanavit Peerlkampius iam dixi.

I, 36. Ob reducem ab ultima Hispania Plotium Numidam hilares laetasque cum communibus amicis celebraturus est epulas poëta. Multae quidem ibi erunt gaudii laetitiaeque causae, sed quid convivis prae ceteris iucundum erit et suave? Quid putas? Damalim, Plotii amicam, oculis, ut ita dicam, devorabunt omnes, sibi quisque eam cupiet, illa tamen a Plotio suo non poterit divelli. Integri, hercle, poëtae hoc est.

I, 27. Iuvenis amici amores, non sui, hic quoque poëtae cordi sunt: ab illo enim flagitat ut suos nominet ignes, et nomine audito „ah miser" exclamat

Quanta laboras in Charybdi
Digne puer meliore flamma!

Illamne ergo crudelem perfidamque antea expertus est poëta? Hoc certe, ni poëtam noveris, ex eius verbis efficias.

I, 33. Albium Tibullum a Glycera sua desertum proditumque consolari conatur: „tu illam amas, illa alium; sic Lycoris Cyrum deperit, at ille Pholoen longe ei praefert, Pholoe vero iam habet amatorem cui nunquam infida reddi poterit. Sic miseros mortales ludificari solet Venus. Ipse hoc expertus sum: me enim Myrtale libertina tenuit, quum alia me peteret puella, quae illi omnibus nominibus praestabat." Quae autem de se addit ne credamus efficit imago,

qua ad Myrtales mores describendos utitur: erat illa, ut ait:

fretis acrior Hadriae
Curvantis Calabros sinus.

Vocabula undique corradentis quibus strophae expleri possint, non de veris narrantis amoribus haec sunt.

CAPUT NONUM.

Nunc mihi cum Zingerleo res est, viro doctissimo, de quo quid dicam nescio, ita magisne cum eo sentiam an ab eo dissentiam dubius sum. Hoc ergo primum dico vix quemquam mihi illo melius de poëtis latinis meritum videri: incredibili enim labore admirabilique sagacitate demonstravit angustissimis fuisse circumscriptam finibus τὴν τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν τέχνην, de iisdem rebus omnes iisdem uti vocabulis, certas stabilesque esse permultas vocabulorum copulationes, versuum terminationes, orationis flosculos, imagines, omnia denique huiuscemodi. Atque hoc quidem verum esse quis non libenter assentiatur? Tamen Zingerleo opus fuit qui primus certis demonstraret argumentis. Permagna ergo illi gratia: nunc enim de universa Romanorum poësi multo rectius quam antea iudicare possumus. Quid quod hodiernis etiam poëtis, iisque qui de recentioribus scribunt literis permultum prodesse potest Zingerlei observatio magna stabilita doctrina. Plerique enim ita iudicant, in quavis arte ita demum novi aliquid exsistere posse si externa eius species prorsus immutetur; atque sic se rem habere nonnulli artifices tam firmiter sibi persuadent ut, ne quidquam a prioribus sump-

sisse videantur metuentes, absurdissima quaeque ipsi excogitent: ita versus nascuntur quos nemo legere, verba quae nemo intelligere possit, strophae denique et carmina, e quibus ut ullum saltem extundas sensum gravissima opus est mentis intentione. Illi nunc exemplis a Zingerleo allatis discere possunt quam vanus ineptusque iste metus sit: verum enim poëtam tralaticiis verbis, pedibus, versibus denique nova semper et inaudita antea proferre posse. Atque hactenus quidem verissima mihi videtur Zingerlei sententia. Hoc quoque prudentissimum quod ex Ovidio (de hoc enim tres scripsit fasciculos communi titulo: Ovidius und sein Verhältniss zu den Vorgängern Innsbruck 1869—71) potissimum exempla collegit ad demonstrandum quam saepe eadem apud multos recurrerent poëtas. Quod vero sponte et de industria Ovidium multa ab Horatio sumpsisse carminum suorum ornamenta statuit, id mihi, quamvis et nunc plerique viri docti Zingerleo assentiantur, et multo ante eum iam multi nullo allato argumento idem affirmaverint, minime probatur. Prorsus enim incredibilis res mihi videtur, et cur videatur mox brevissime dicam; nunc tantum Zingerlei argumenta accurate recensebo. Et ne hic quidem, quamvis mihi certa stet sententia, obstinate et pertinaciter ei obloqui possum: vereor enim ne multis ambagibus id demonstrare videar quod Zingerleo iamdudum sit persuasum. Namque est ille non solum doctissimus acutissimusque sed et prudentissimus cautissimusque; saepe ergo propositis ex Ovidio aliquot Horatianae imitationis exemplis sententiam suam retractat et facile fieri potuisse concedit ut uterque e communi quodam omnium poetarum Romanorum fonte hauriret, saepius etiam iis utitur vocabulis, quibus rem admodum sibi incertam videri aperte significet. Sic ergo rem meam agam: omnia omittam quae ipse Zingerleus permagnae

esse obnoxia dubitationi concedit; reliqua omnia ita afferam ut ipsius Zingerlei addam verba quaedam, e quibus appareat quantum ipso iudice singulis sit tribuendum argumentis.

Primum ergo Zingerleus dicit duas praesertim odas Horatianas Ovidio in deliciis fuisse, illasque eum ita in succum et sanguinem vertisse ut diversissimis locis temporibusque ex illis afferre aliquid tantum non cogeretur. Probabilis sane opinio esset si duae illae odae ceteris omnibus longe praestarent sive sententiarum lumine verborumque acumine, ut illud „donec gratus eram tibi", sive metri amoenitate et artificio, ut carmen „miserarumst". Nunc vero altera earum, quamquam aliquot eius vitia in propatulo sunt, tamen est satis bona, altera autem pessima. Quam enim absurda essent illa ab Horatio Mercurio data mandata (III, 11), quamque vehementi opus esset medicina ut ex illis tolerabile fieret carmen supra vidimus. Nunc hoc, quoniam res ita fert, dico admodum esse incertam rem utrum prior Horatius illud scripserit carmen an Ovidius suam Hypermnestrae ad Lynceum epistolam. Hanc enim quidni, si non in lucem emittere, tamen iam amicis recitare potuerit Ovidius vix viginti annos natus non video, et prudentissime mihi F. Curschmann in Bobriki libri censura haec statuere videtur:

„Die Frage ob Hor. III, 11 oder Ovid's Hypermnestra das frühere Gedicht sei, und ob Horaz den Ovid benutzte übergehe ich, da ihre Lösung nicht erreichbar scheint."

Cf. praeterea de Ovidii epistola Lehrsii disputationem: quam intricata sit quaestio videbis.

Sed de hoc quidem carmine mox videbimus, nunc ad alterum transeamus. Affirmat ergo Zingerleus Horatii carmen IV, 3 adeo Ovidio fuisse in deliciis et tam firmiter menti eius inhaesisse ut identidem mentionem eius non facere non posset. Hic tamen carmen Horatianum habemus, si non unum

omnium praestantissimum, tamen mediocri laude dignum. Et est omnino in illo genere carminum, quibus certo cuidam deo gratias agit, vel se suaque bona eius commendat tutelae, admodum felix Horatius. Huius vero carminis ultimae strophae

O testudinis aureae
  Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
O mutis quoque piscibus
  Donatura cycni, si libeat, sonum,
Totum muneris hoc tuist e. q. s.

optima sunt et revera gratum testantis animum. Hoc quoque recte a viris doctis observatum satiris cognatissimum esse carmen. Multa enim habet quae legenti primam primi libri satiram in mentem revocent. „Quot capita tot sententiae, suus cuique mos" usitatissimus est satirico locus et satiricae poësi aptissimus. Hanc et c. I, 1 defendit et quodammodo etiam carmine nostro. Iam haec cum satiris cognatio haud parva carminis commendatio videtur. Quod autem tam hic quam c. I, 1 communem illam sententiam sic in suum usum convertit ut dicat: „Ita ego omnibus aliis laboribus lyricam praetuli poësin", id quidem minime mirandum in poëta, qui Romanos, ἄνδρας πρακτικωτάτους habeat lectores. Neque nimis molesta est propria poëtae laus in libro, quem ab orbis terrarum rege rogatus scripsit. Non tamen immune est carmen vitiis haud ita parvis. Primum vs. 2 videris pro aspexeris scripsit poëta nulla alia re quam metro coactus; vs. 6 ducet victorem et vs. 9 ostendet Capitolio admodum obscure dicta sunt, vs. 10 (de quo iam antea diximus quaedam) fertilem ad rimam explendam positum videtur. Hisce omnibus rebus bene perpensis examinatisque non facile adducemur ut credamus tam admirabile visum

esse Ovidio, summo ipsi artifici, carmen nostrum ut sponte se et frequenter nonnulla eius vocabula illi scribenti offerrent. Videamus tamen quibus argumentis ita se rem habere affirmet Zingerleus.

„Primum" Zingerleus ait „bis in eadem elegia (Trist. IV, 10) Ovidius quaedam ex eo in suos transfert versus. Melpomenen Horatius alloquitur:

> Quod spiro et placeo, si placeo, tuumst,

Ovidius haec habet

> Ergo quod vivo durisque laboribus obsto
> Nec me sollicitae taedia lucis habent,
> Gratia Musa tibi.

Non Horatium hic audio sed unius Ovidii dilectissimam vocem. Et quam leve hoc est, quam nihili quod alter habet quod spiro, alter quod vivo. Cf. praeterea Tibull. IV, 1, 197:

> Sum quodcumque tuumst.

Ecce tertium poëtam eadem verba alio sono edentem. Horatii verba sunt

> Et iam dente minus mordeor invido.

Ovidii:

> Tu mihi, quod rarumst, vivo sublime dedisti
> Nomen ab exsequiis quod dare fama solet,
> Nec qui detractat praesentia livor iniquo
> Ullum de nostro dente momordit opus.

Mihi quidem Ovidianam elegiam legere pergenti, in mentem veniunt, non Horatii verba nonnulla sed ipsius Ovidii

et alii versus complures et hi e narratione de Procride et Cephalo, quibus Auram Cephalus alloquitur:

. . . . tu mihi magna voluptas
. . . . tu me reficisque fovesque
Tu facis ut silvas, ut amem loca sola meoque
Spiritus iste tuus semper captatur ab ore.

quamquam hic ne unum quidem est verbum quod in elegia, de qua agimus, legatur. Sed quoniam de imitatione Horatiana, quae apud Ovid. in Trist IV, 10 cernatur, admodum dubitanter loquitur Zingerleus (bis enim Germanico verbo „scheinen" utitur) alios aspiciamus Ovidii locos, qui Zingerleo verbis ex Horatii carmine IV, 3 sumptis ornati videntur.

Horatius ergo haec habet

Totum muneris hoc tuist,
Quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae;
Quod spiro et placeo, si placeo, tuumst.

„Ea omnia" Zingerleus ait „apud Ovidium recurrunt per hos duos divisa locos:

Trist. I, 6, 6:

Te mea supposita veluti trabe fulta ruinast:
Si quid adhuc ego sum, muneris omne tuist

et e Pont. IV, 16, 28:

Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae.

Difficile, hercle, est Latine scribenti ea evitare vocabula quibus alius quidam usus iam sit, difficilius etiam versus Latinos scribenti. Hic vero si quam maxime cupiisset Ovidius abstinere

verbis, quae iam apud Horatium legerat, tamen quamvis fuerit admirabilis artifex, prorsus non potuisset. Sed absurdum est eiusmodi aliquid fingere: nullum enim Ovidio periculum erat ne in plagii incurreret suspicionem; immo si de industria elegiam Ovidius composuisset, quae tota e verbis Horatianis, ex uno carmine collectis, constaret, nihil tamen illa Horatiani haberet. Hic vero qui est consensus? Horatius habet: „totum muneris hoc tuist", Ovidius: „muneris omne tuist." Sed et Tibullus, ut vidimus, verba „sum quodcunque tuumst" habet. Et quis non saepe eiusmodi locutione usus est? De Invidia autem dum loqueris, de eius dente silere non potes. Et eadem ratione poëta Romanus, qui lyrica facit carmina, aut quia Pindarum imitatur „Pindaricae fidicen lyrae" appellandus est, aut quia novum poësis genus Romam transferre conatur „Romanae fidicen lyrae". Et leguntur praeterea illa apud Ovidium vocabula in longa poëtarum aequalium enumeratione.

Atque haec quidem hactenus. „In poësi erotica" Zingerleus ait „multa quidem apud Ovidium reperiuntur quae et apud Horatium legantur, sed communes illi sunt loci, imitationis Horatianae argumento esse non possunt." Quis non libenter hic viro docto assentiatur? Sed praeterea hoc dicit: „quod autem Horatiani carminis II, 4 argumentum etiam apud Ovidium (Am. II, 8, 9 sqq.) recurrit, eiusmodi est ut vix mihi dubium videatur quin Horatium imitando expresserit Ovidius." Haec ipsa Zingerlei verba sunt: „dürfte wohl fast ohne Bedenken auf einen direkten Einfluss zu beziehen sein." Utrumque ergo locum accuratius aspiciamus. Iam hoc negari nequit utrobique de ancillae amore sermonem esse; accedit quod tam Ovidius quam Horatius exempla quaedam ab heroibus sumit. Sed ne heroes quidem illi ad eandem rem demonstrandam apud utrumque afferuntur.

Horatius enim sic fere amicum alloquitur: „Reticere noli te ancillulam istam amare, neve te amicorum pudeat: norunt enim regibus ducibusque idem accidisse." Ovidius autem: „Fateor" ait „me cum dominae meae ancillula lusisse quaedam. Hoccine tam turpe crimen? At idem Agamemnon commisit et Achilles." Sed tota illa sunt consideranda carmina ut plane sentias quanta sit inter ea discrepantia. Horatius enim metro lyrico epistolam scribit ad amicum quendam, cuius mores amoresque cum leni risu depingit, ipse integer est. „Agedum" ait „confitere istud de Phyllide, quid cessas? lepida est puellula. At ancilla est; nonne et ancillae fuerunt Briseis, Tecmessa aliae de quibus Homerus narrat et tragici Graeci?" Sequitur stropha quam Horatio abiudicat Peerlkampius, perversissime ut mihi quidem videtur. Plenum enim totum est carmen eius iocandi generis, quod nos novitio vocabulo „humorem" appellamus; illud autem mirum quantum augetur magnificis hisce versibus:

Barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore et ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
    Pergama Graiis.

qui tragoediae chorum decent. Tum sic Horatius pergit: „Quid quod vultu tam est honesto tamque liberali ut nobili virgini sit similior quam ancillae. Quidni eam regia credamus esse origine?" Ovidius tamen narrat de re aut vera aut ab eo ficta quem in amore versatissimum esse statim agnoscas. De ea autem peritissimi oratoris instar cum multa disputat varietate; rhetorica illa et sophistica artificia, quae semper et ubique in Ovidio admiramur, hic splendent lucentque. Nihil horum Horatius habet neque hic neque alibi.

Denique Horatii carmen, si totum spectas, commendabile videtur, Ovidii versus ornamentorum varietate risum movent admirationemque; Horatius ab initio ad finem unam rem demonstrare studet sibique in ea constat; Ovidius vero in argumento suo lascivit, ut ita dicam; ut est ipse amoris plenus ita verum quendam amorem singuli testantur orationis flosculi; frequentissimum est apud illum *τὸ παρὰ προσδοκίαν*. Omnium vero facetissimum videtur quod in fine dicit. Sic enim ancillam alloquitur: „Quid deliquissemus dominam meam tuamque tam fideliter celavi ut etiam iusiurandum dederim nil esse quare tibi succenseret. Nunc iustam a te mercedem flagito, quam si negaris

Quoque loco tecum fuerim quotiensque, Cypassi,
Narrabo dominae quotque quibusque modis."

Illud autem quotque quibusque modis etiam apud Tibullum (II, 6, 52) legitur:

Tunc morior curis, tunc mens mihi perdita fingit
Quisve meam teneat, quot teneatve modis

et semper omnibus fuisse eroticis Romanorum poëtis in deliciis quis negabit? Sed quam plane novum est, quam vere Ovidianum quod ex eo Ovidius fecit. Denique res eo redit ut incredibile mihi videatur Ovidio elegiam ad Cypassidem scribenti in aure vel in mente fuisse Horatii de Phyllide carmen.

De aurea aetate omnes fere latini poëtae aliquid habent, diversissimis locis illud adhibent ornamentum, sed ita ut quaedam vocabula et felicitatis exempla recurrant apud omnes. Horatius quoque illo usus est idque (ipsa enim Zingerlei verba afferenda videntur):

mit manchen den diesbezüglichen ovidischen Stellen

> so ähnlichen Phrasen dass der Schluss auf eine theilweise unmittelbare Einwirking auf Ovid hier nicht ganz vermessen erscheinen könnte.

Levis ergo de hoc loco Zingerlei est suspicio. Quibus illa nitatur argumentis videamus.

Horatius (Epod. 16, 74) haec habet:

> Mella cava manant ex ilice.

Ovidii versus (Met. I, 112) est:

> Flavaque de viridi stillabant ilice mella.

Apud Horatium (Epod. 16, 43) legitur:

> Reddit ubi cererem tellus inarata.

Apud Ovidium (I, 109):

> Mox etiam fruges tellus inarata ferebat.

Mihi ne levissimam quidem suspicionem sustinere haec posse videntur. Quid quod ipse locus ubi apud Ovidium aureae aetatis laudes leguntur, ipsaque causa qua ad illas celebrandas adducitur eiusmodi sunt ut de Horatio prorsus eum non cogitasse perquam sit probabile, ne certum dicam. Horatius enim a querimonia de hodierna hominum miseria orditur, quam ubi multis descripsit versibus haec addit: „boni ergo qui pauci iam supersunt has relinquant terras et in insulas beatorum confugiant." De bonis ergo malisque hominibus iam disseruit et vitia quibus plerique laborant enumeravit. Nunc hoc praesertim ei agendum est ut bona quae pios illic maneant in clara ponantur luce. Iam quanto in hac parte elaboranda Virgilio inferior fuisset supra vidimus. Suspicari ergo licet eum qui posthac idem argumentum tractaverit a Virgilio potius quam ab

Horatio opem petivisse. At aliena ope Ovidio opus non fuit, neque si voluisset ea uti potuisset. Prorsus enim novum quoddam ex hoc loco fecit. Usus iam erat vocabulis aurea aetas, non ergo ei multis opus erat versibus ad demonstrandum quanta tum fuisset hominum felicitas; illam enim omnes noverant lectores. Sed nescire eos fingit quae tantae felicitatis causa fuerit: enumerat ergo hominum pristinorum virtutes, praesertimque in eorum simplicitate laudanda multus est: „Non bella tum erant" ait „non naves, non iudicia, non graves labores". His iam ita expositis opus etiam est apta demonstrationis clausula; hoc enim Ovidio cum bonis oratoribus commune est quod semper singulas carminum partes accurate habet dispositas; nihil deest, neque exordium neque narratio, neque argumentatio, neque peroratio; haec vero sponte se offerebat: addenda etiam pauca erant de bonis quibus tum terra affluebat. Ibi vero notissima illa de agro sponte fruges ferente deque melle ex arboribus manante silentio praeteriri non poterant.

Artis magicae frequenter apud omnes poëtas Latinos fieri mentionem quis neget? De ea autem ita Horatium Ovidiumque loqui affirmat Zingerleus ut sat magnus inter eos sit consensus. Germanica viri docti verba sunt:

> Die Uebereinstimmungen zwischen Horatius und Ovidius gehen auch im Ausdrucke manchmal ziemlich ins Einzelne.

Cuius sententiae haec affert argumenta:

Legitur apud Horatium (Sat. I, 8, 23):

> Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
> Canidiam pedibus nudis passoque capillo.

Apud Ovidium (Met. VII, 182):

Egreditur tectis vestes induta recinctas
Nuda pedem, nudos umeris infusa capillos.

Apud Horatium (Epod. 5, 51) Canidia precatur:

Nox et Diana quae silentium regis
  Arcana cum fiunt sacra.

Apud Ovidium Medea (Met. VII, 192):

„Nox" ait „arcanis fidissima, quaeque diurnis
Aurea cum luna succeditis ignibus astra,
Tuque, triceps Hecate."

Mihi quidem minimi haec videntur momenti, neque magni Zingerleo, si bene eum intelligo.

„Operae pretium est" ait Zingerleus „Canidiam Horatianam cum lena Ovidiana (Am. I, 8, 1 sqq.) comparare. Equidem potius Ovidianam lenam cum Propertiana comparem (V, 5). Hoc enim primum cum Propertio commune est Ovidio quod et ipse veram quandam indignationem verumque odium in invisissimam evomere videtur feminam; deinde et haec mihi observatione digna videntur: de aeterna lenae siti et Propertius loquitur et Ovidius; uterque eam inducit puellae persuadentem ut solas amatoris spectet divitias; uterque ei obiicit quod puellas artificia quaedam doceat, quibus illae utantur ut quam maximi sua vendant gaudia. Sunt haec poëtae, qui aut in amore multa adversa ipse sit expertus, aut ab ipsa quid sit amor didicerit natura. Horatii vero, ut iam dicebam, in Canidiam versus declamantis sunt suasque in genere quodam scribendi exercentis vires; multoque rectius cum epodis de Canidia compares quae apud

Tibullum (II, 6, 43 sqq.) leguntur quam Ovidianam elegiam vitae ardorisque plenissimam.

Nemo unquam poëta fuit quin sibi immortalis videretur, deque ea re apud omnes exstant versus nonnulli. Horatius autem immortalitatem suam praedicit c. III, 30, Ovidius Metam. XV, 871 sqq. Tamque hi loci inter se similes Zingerleo videntur ut hanc pronuntiet sententiam:

> „Hier scheint ein directer Einfluss des Horaz auf unsern Ovid wohl über allen Zweifel erhaben zu sein."

Mihi admodum res dubia videtur; tam enim Ovidianus locus quam Horatianus plenus est verborum graviter sonantium, sed in neutro eorum quidquam est acuminis, omni sententiarum lumine uterque caret. Verba autem de eadem re eadem a duobus poëtis aequalibus esse adhibita quis non facile credat? Sed verborum consensus in Latina praesertim poësi mihi quidem nunquam videtur certum imitationis indicium.

Quod autem modo dicebam iampridem viris doctis persuasissimum fuisse Ovidium interdum sat aperte ab Horatio sumpsisse quaedam, eius rei nunc exemplum afferam. Hymnum in Mercurium scripsit Horatius; legitur c. I, 10. Eundem deum laudat Ovidius (Fast. V. 663). Hisce inter se comparatis locis sic statuit Zingerleus:

> „Die Nachahmung von Seite Ovids ist hier ganz unzweifelhaft und wurde schon von Bentley bemerkt."

Bentlei autem verba haec sunt: „Horatius ab Ovidio manifeste expressus." Tamen equidem — *ἵλεως δέ μοι ἀνὴρ εἴη* — in alteram discedo partem. Quibus enim argumentis Bentlei sententia defendi potest? An quod uterque Mercurium sic alloquitur: „nepos Atlantis"? At est Atlantis nepos

Mercurius et istud nepos Atlantis sive Atlantiades metro est aptissimum. Ne in hac quidem re ego ullum agnosco consensum quod uterque poëta adiectivum praemittat: multo enim elegantius est versum Horatianum cum Peerlkampio sic incidere

Mercuri facunde, nepos Atlantis

quam:

Mercuri, facunde nepos Atlantis

et permagna est inter lectionem Peerlkampii et Ovidii verba: „Clare nepos Atlantis" discrepantia. Deinde, ubi Mercurii sunt enumeranda erga homines merita, eloquentia, musica ars, palaestra ab eo inventae taceri non possunt; illas ergo uterque nominat, neque tamen prorsus eodem modo. Nam Horatius Mercurium homines formasse (i. e. erudiisse) dicit voce et more palaestrae (i. e. palaestra inventa), Ovidius deum sic alloquitur:

Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra.

In ceteris dei laudibus commemorandis multo maior est inter Horatium et Ovidium differentia. Ille enim praeterea nuntii eum fungi munere dicit, superis deorum et imis gratum eum nominat, mortuorum umbras ab eo ad inferos duci dicit, postremo, quod tamquam pannus praecedentibus adhaeret, Priami mentionem facit dei tutela defensi. Ovidius eum arbitrum deorum litigantium appellat et nuntium alatum. Neque tamen tam graves mihi illae discrepantiae videntur ut ideo rationem aliquam inter nostros locos intercedere prorsus negem. Sed unam hic rem communem habent poëtae; ea autem eiusmodi est ut — quod mirum possit videri lectoribus — propter unam illam Ovidio scribenti Horatii carmen ante oculos fuisse credere haudquaquam pos-

sim. Apud utrumque enim poëtam r i d e t u r, sed qua de causa et a quo et quam ob rem videamus. Horatius lepidissime narrat Apollinem olim in Mercurium invectum eique graves esse minatum poenas, nisi boves reddidisset amotas; sed dum minaretur respexisse Apollinem seque interea et pharetra spoliatum animadvertisse: tum deum lenem et placabilem in risum erupisse. Nec minus lepide Ovidius in templo Mercurii mercatores inducit deum precantes ut sibi veniam dare velit furtorum quae commiserint vel etiam sint commissuri; deumque addit eiusmodi preces audientem risum tenere non posse: ipsum enim se illis non minus esse rapacem probe nosse. Vide nunc quid inter meam rationem intersit atque illorum qui in imitationibus deprehendendis vocabula aucupantur. Illi propter r i d e n d i verbum Ovidium Horatii inventis usum esse censent, mihi illud praesertim documento est sic eum suos de Mercurio scripsisse versiculos ut eius, qui ante idem tractasset argumentum, prorsus nullam haberet rationem.

Sententia: „Diis pia sacrificia, quamvis sint parva, gratissima sunt", quam carmine III, 23 defendit Horatius, bis apud Ovidium invenitur. Nam Pont. IV, 8, 39 sq. legitur:

Nec, quae de parva pauper dis libat acerra
Tura minus grandi quam data lance valent.

In Fastis vero (IV, 409 sq.) non solum eadem recurrit sententia verum etiam aliquot vocabula, quibus et Horatius usus est. Legitur enim:

Farra deae micaeque licet salientis honorem
Detis et in veteres turea grana focos.

Sed et Lygdamus (Tib. III, 4, 10) habet:

Farre pio placant et saliente sale.

Nihil ergo nos credere cogit Horatianum:

Farre pio et saliente mica

ab Ovidio expressum esse. Cf. praeterea, ut quam communis hic poëtis latinis fuerit locus videas, pseudo-Tib. IV, 1, 14:

Parvaque caelestes placavit mica.

Et quoniam semel Tibulli et Lygdami inieci mentionem, huius ope illius versum emendare conabor. Legitur enim Tib. II, 5, 102 sq.:

Ingeret hic potus iuvenis maledicta puellae
Postmodo quae votis irrita facta velit.

Quid vocabulo v o t i s faciamus? Nempe ita accipiamus ut iuvenis p r e c a r i dicatur. Sed, si quid video, subinepta sic nascitur sententia: nemo enim a diis immortalibus τὸ ἀδύνατον precatur, nemo illos facta infecta reddituros exspectare potest. Legendum ergo pro v o t i s censeo v e n t i s, ut venti dicantur maledicta illa secum ferre. Cf. Lygd. (Tib. III, 6, 50):

periuria ridet amantum
Iuppiter et ventos irrita ferre iubet.

Et Catullus 30, 9 sq.:

Idem nunc retrahis te ac tua dicta omnia factaque
Ventos irrita ferre ac nebulas aerias sinis.

Haud dubie quidem melius dicuntur venti dicta i r r i t a f e r r e quam i r r i t a f a c e r e, sed tamen neque hoc vitiosum

Legitur apud Horatium (III, 22, 2) de Diana:

Quae laborantes utero puellas
Ter vocata audis

et apud Ovidium (Am. II, 13, 19) de eadem:

Tuque laborantes utero miserata puellas.

Sed quoniam Ovidius longam enumerat dearum seriem, quas omnes implorat ut parturienti Corinnae opem ferant, neque Dianam silentio praeterire potest, neque aliud eius hic commemorare munus quam illud „utero laborantes puellas" iuvandi.

Vitam rusticam laudat Horatius celeberrimo Epodo II, et Ovidius in Rem. Am. 169 sqq. Ovidii versus Zingerleo ansam praebent haec pronuntiandi:

„Jedenfalls dürfte hier eine gewisse Beziehung auf Hor. Epod. II leichter nachzuweisen sein als zwischen Hor. Epod. und der dazu gewöhnlich citirten Stelle Virg. Georg. II, 493 sqq."

Sed quoniam ipse Zingerleus tam dubitanter de iis loquitur, hos quidem locos missos facere possumus, quum praesertim, quod supra demonstrare conatus sum, Epodos Horatianus Satirae multo sit similior quam Elegiae.

„Ego me senem factum molliter victurum exspectaveram." Hoc argumentum est elegiae 8 libri IV Tristium. Versibus autem 17 sqq. aequa se exspectasse poëta demonstrat exemplo navis, quae mari quassata in navale ducitur, equi, qui certaminibus iam impar otiosus pascitur, militis, qui emeritis stipendiis arma suspendit, totumque hunc locum vulgo viri docti pro certo statuunt ex Horatii epistola prima primi libri sumptum esse. Cur? Quia et illic de senescente equo sermo est deque armis ad templum suspensis, sed praesertim quia apud Ovidium legitur:

Me quoque donari iam rude tempus erat

Et apud Horatium

Donatum iam rude quaeris.

Ergone ab Horatio Antiquitates Romanas quas vocamus didicit Ovidius? Nam quod ad equum pertinet, purus putus Ovidianus ille versus est. Cf. nostrum:

> Ne cadat et multas palmas inhonestet adeptus
> Languidus in pratis gramina carpit equus.

Cum Metam. VII, 542:

> Acer equus quondam magnaeque in pulvere famae
> Degenerat palmas.

Se ipsum imitari solet Ovidius, non alios. (cf. tamen Cic. de Sen. § 14).

Redeo nunc ad carmen Horatii III, 11, quod Ovidio cum IV, 3 prae ceteris in deliciis fuisse coniicit Zingerleus. Quam parum verisimile esset dua praesertim carmina Horatiana admiratum esse Ovidium, quorum alterum esset satis laudabile, alterum omnium fere pessimum, supra vidimus; et ineptissime illud c. III, 11 e variis esse consutum pannis nemo, ut opinor, negat. De Hypermnestrae autem allocutione, quae maior carminis pars est, haec dicit Zingerleus:

> „Sie hat wohl zweifellos auf Ovid bei Behandlung des nämlichen Stoffes in Her. XIV, 1 sqq. eingewirkt"

et de toto carmine:

> Dieselbe Ode scheint dann noch an einer anderen gleichfalls Mythologischen Stelle unserm Ovid vorgeschwebt zu haben.

Est autem alter ille locus praeclara illa de Orpheo apud inferos cantante narratio. Hic tandem Zingerleo, egregio doctissimoque viro, aperte obloqui audeo. Nego enim, pertinaciter nego, Ovidium quum immortale illud

Stupuitque Ixionis orbis

et

Urnisque vacarunt Belides,

scriberet memorem esse potuisse Horatiani carminis, ex eoque verba: „stetit urna paulum sicca" et „Ixion vultu risit invito" sumpsisse quae in suum usum converteret. Nam quod ad Her. XIV pertinet, illic quaedam leguntur quae Horatianis multo sunt similiora quam quae e Metamorphosesin attulit Zingerleus. Horatius enim Hypermnestram dicentem facit:

Surge, ne longus tibi somnus unde
Non times detur.

Ovidius:

Surge | Nox tibi, ni properas, ista perennis erit.

Horatius:

I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox.

Ovidius:

Dum nox sinit, effuge.

Horatius:

Nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

Ovidius:

Sculptaque sint titulo nostra sepulcra brevi.

Sed quoniam ab utroque poëta eadem tractatur historia, fieri non poterat quin et eadem nonnulla vocabula utrique se sponte offerrent. Quum enim aliquem e somno excitas, ne dormientem eum opprimant hostes, vocabulo surge

carere non potes; et quum, coniugi dum affert salutem, ipsa certam exspectat perniciem uxor, quid ab illo petat potius quam ut titulo sepulcrali praeclari facti faciat mentionem? Cetera quae attulit Zingerleus parvi momenti videntur. Vides me non ad Peerlkampii confugere coniecturam, qui Horatiani carminis stropham ultimam tamquam e frustulis Ovidianis consarcinatam Horatio abiudicat.

Mythum de Danae iocose uterque poëta interpretatur. „In pretium" enim conversum deum uterque fingit, quo custodes corrumperet Horatius (III, 16, 4), quo virginis amorem emeret Ovidius (Am. III, 8, 29 sqq.). Esse hic aliquam imitationis suspicionem concederem, si totum inventum non tam Ovidianum esset. Nam propter vocabula, quae eadem apud utrumque leguntur, Zingerleo assentiri nolo. Pauca enim ea sunt et vulgaria. Apud Horatium legitur: „turris ahenea, robustaeque fores." Apud Ovidium: „aerati postes, ferrea turris." Apud Horatium:

Converso in pretium deo

Apud Ovidium:

pretium virginis ipse fuit.

Augustum deum quum saepe uterque poëta laudarit, mirandum non est simili modo similibusque verbis interdum id ab utroque factum esse. Sed quae apud Ov. Trist. II, 174 leguntur tam cognata Zingerleo videntur illis quae Horatius habet (Carm. IV, 14, 33), ut statuere non dubitet:

„Hier ist die Reminiscenz wohl über allen Zweifel erhaben."

Horatii enim verba sunt:

Te copias, te consilium et tuos
Praebente divos.

Ovidii: Auspicium cui (sc. filio adoptivo tuo) das grande deosque tuos.

Non tamen hic tanta verborum quanta sententiae similitudo. De auspicio vero in re militari omnes omni tempore Romani idem sentiebant; si ergo duo eiusdem aetatis poëtae non etiam iisdem de eo utuntur vocabulis, nil, ut opinor, restat quo illud Zingerlei nitatur iudicium. Et ne vocabulorum quidem si quam maxima accederet similitudo, quidquam ego eiusmodi proloqui auderem. Tam enim abiecta nostrae aetatis hominibus ista Romanorum erga imperatores videtur adulatio, tam ea nostris moribus contraria est ut de locis ad eam pertinentibus recte iudicare nemo iam possit.

Quod ad locutiones imaginesque pertinet, rectissime Zingerleus observat Horatianum (III, 13, 1) „splendidior vitro" etiam apud Ovid. (Metam. XIII, 790) inveniri, sed praeterea nusquam; tantummodo Virgilium (Aen. VII, 759) ad eandem rem significandam adiectivo vitreus uti. Sed, si recte Zingerleum intelligo, non magni ille hoc similitudinum genus facit.

Gravissimum vero ei videtur quod quum Horatius (Epist. II, 1, 156) notissimum illud habeat

> Graecia victa ferum victorem cepit et artes
> Intulit agresti Latio

etiam apud Ovidium (Fast. III, 101) legatur:

> Nondum tradideras victas victoribus artes
> Graecia.

Sed quomodo sibi persuadere potuerit vir egregius hic Ovidium plagii convinci minime intelligo. Quid enim? Graecos victos sua artis monumenta et cum illis ipsam artem tam-

quam praedam Romanis tradidisse omnes Romani sciebant et quivis Romanus dicere poterat; sua tradere commune est devictarum gentium. Alio tamen modo rem interpretatur Horatius et: „non illos" ait „nos vicimus sed ipsi ab iis victi sumus; aurem enim praebere suae sapientiae nos coëgerunt; illam in Italiam intulerunt, sic magistros eos non servos nacti sumus." Illius autem ornamenti nil habet Ovidius.

Item Ovidius versu (Am. III, 3, 35):

Juppiter ipse suos lucos iaculatur et arces

respicere ei videtur Horatianum (I, 2, 2):

Pater rubente | dextera sacras iaculatus arces.

Utitur autem vocabulis Germanicis: „bewusste Anspielung" additque:

„Der Ausdruck in der Weise nirgens zu belegen."

Verum est utrumque poëtam hic vocabulis iaculari et arces uti, sed hoc vulgare est vocabulum, illud de fulmine minime inusitatum. Sed alia est sententia versus Ovidiani, alia Horatiani. Horatius enim arces fulmine percussas simpliciter commemorat, Ovidius de ea re ita ratiocinatur ut illi solent qui de religione paulo liberius sentiunt. Quam saepe, ut unum eorum testem citem, Lucianus quum τὴν τῶν θεῶν πρόνοιαν ludibrio habet hoc argumento utitur, quod apud Aristophanem invenit: „Sapientes isti dei sua ipsi incendunt templa." E Lucretio eiusmodi aliquid sumere potuit Ovidius, non e nostro loco Horatiano.

Ingenti dein exemplorum copia demonstravit Zingerleus saepissime Ovidium Horatiumque eadem in initio vel in fine versuum posuisse vocabula; ad quae colligenda quum

Horatii Satiris potissimum Epistolisque usus sit, nihil illa docent praeter id quod ipse Zingerleus praesertim demonstrare sibi proposuit: omnium illius temporis poëtarum, qui dactylico metro usi sunt, eundem fuisse sermonem, eadem artificia. Quod quin verum sit quis dubitat? Iam pauca enim illa quae ex Ennii Annalibus supersunt fragmenta quam certo quamque angusto tramite semper cucurrerit Romana poësis demonstrant. Cf. mihi Libri I fr. 59 vs. 86 (apud Muellerum)

Sic exspectabat populus atque ora tenebat
Rebus, utri magni victoria sit data regni

cum versu Ovidiano (Met. IX, 49):

spectant armenta paventque,
Nescia quem maneat tanti victoria regni:

modo nati apud Romanos carminis Romani eandem fuisse compositionem quae semper fuerit agnosces.

Neque illos locos indicare neglexit Zingerleus ubi uterque poëta eundem respicit auctorem, modo ita ut alter illum *παρῳδῶν* exprimat, modo ita ut apud neutrum ullum cernatur iocandi consilium.

Postremo (p. 30- 32) longa serie locorum Horatianorum cum Ovidianis comparatorum quam fuerit certa et stabilis poëtarum Romanorum dictio Zingerleus docet. Sed ne illis quidem a mea de arte Ovidiana sententia depellor, quae cuiusmodi sit iam dicam.

Ad Ovidium penitus cognoscendum non opus est magna industria magnove labore. Qui fuerit non innumeri undique allati loci melius nos docent quam unus ille versiculus, quo de se ipse Ovidius narrat:

Quidquid tentabam dicere versus erat.

Hoc est, ni fallor, iam puer tam libenter poëtas aetate maiores legebam aequalesque audiebam, ut quidquid esset versuum memoria tenerem. Quotiescunque ergo mihi eleganter aliquid dicendum erat statim aderant vocabula hexametris pentametrisque aptissima, sic sponte et sine ullo labore e sententiis meis versus fiebant. Nil praeterea ad hanc de Ovidii imitatione Horatiana quaestionem dirimendam afferimus praeter notissimum illud:

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures.

Ergo Horatium quoque audivit puer Ovidius, latina illa carminum Graecorum imitatio aures eius permulsit; vocabula ut erant ab Horatio composita dispositaque in mente eius inhaeserunt et fortasse interdum ei de Horatio ne cogitanti quidem exciderunt. Nam Ovidium et aliunde et ex Horatio sedulo materiem colligentem fingere et nunc absurdissimum mihi videtur et semper videbitur.

EPILOGUS.

Tandem aliquando ad Horatii poësin, unde digressus sum, revertor. Dicebam autem mihi non plane Goethei de Horatio probari iudicium; nunc cur a summo viro dissentiam, et quid ipsi mihi de Lyrico Romano statuendum videatur breviter exponam. Goetheus ergo, qui in Elegiis Romanorum amatoriis totus fuit, illasque diurna nocturnaque versavit manu, Horatii carmina obiter tantummodo et raptim perlegit. Imitationis Horatianae vix duo apud eum exstant exempla eaque admodum incerta. Itaque qui plerumque lenis fuerit censor et lubenter laudarit si quid laudari posset, de Horatio iusto severius pronuntiavit: poëtae enim nomine Horatium prorsus indignum esse censuit. Quod si illum tantummodo revera poëtam esse credis cui pectus ardeat ferveatque, Goethei iudicio tibi est subscribendum. Non enim ἔνθεος est Horatius; placida ei mens est et, ut ita dicam, tepida; flammas ignesque nunquam sensit. Hoc est cur carmina eius amatoria nobis tam languida videantur: lentus

enim est amator. Quoties autem summa Pimplei montis cacumina adscendere conatur, verba quidem inde refert magnum aliquid sonantia, sed inanis eorum strepitus est, in mentem animumque lectoris non penetrant. Nam si quis me roget quid vere et toto pectore amarit Horatius, respondeam: vitam quietam placidamque, ab urbano strepitu remotam, a belli periculis securam. Hanc vero in deliciis ei fuisse quid mirum? Qui enim adolescens belli civilis aerumnas esset expertus, paci nil praestare probe noverat, et pace composita, quum victam causam defendisset, praeter quietem tranquillitatemque vix quidquam a diis immortalibus precari poterat. Lepida ergo venustaque sunt carmina quibus vitam rusticam laudat Horatius, et quidquid ex hoc genere scripsit lectu est iucundissimum. Quin etiam inter carmina in patriae principisque honorem composita quaedam, si non praeclara, tamen admodum sunt pulchra: illa dico quibus Augustus tamquam pacis auctor securitatisque defensor extollitur. Eorum autem me iudice primarium obtinet locum c. IV, 5, quo ut in urbem redire properet Augustum precatur; hunc enim et aliis alloquitur verbis et hisce:

Lucem redde tuae, dux bone, patriae.
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies
  Et soles melius nitent.

Venustissima profecto haec stropha est, sed totum carmen iure Peerlkampio paene perfectum videtur. Et omnino ineptum sit Horatium tamquam versificatorem contemnere et despicere, quum praesertim inde a renatis literis eruditissimi homines eum summopere sint admirati. Lectu enim dignissimus Horatius et fuit semper et etiam diu manebit; sed quod

boni habet non a natura accepit sed sensim et assiduo labore est assecutus: cuiusmodi ille labor fuerit rogas. Dicam quam accuratissime.

Primum ergo Horatius vir fuit multarum literarum, qui mentem excoleret strenua poëtarum Graecorum lectione; neque tamen indigesta poëmatum mole se obrui patiebatur, sed neglectis, quos deterior aetas tulit, Graeculis Atticos poëtas, sed praesertim Homerum et vetustos lyricos perpetuos habebat comites. Illos admirabatur, illis magistris utebatur; atque ab Homero quidem tamquam supellectilem poëticam ingentem sumpsit vocabulorum locutionumque copiam, quae latine reddita versibus includeret lyricis; lyricos enim Graecorum iam adolescens imitari studebat. Iambos ergo strophasque et ipse facere conabatur, non quod iisdem rebus quibus Alcaeus, Sappho, Archilochus commoveretur, sed quia illorum numeros ἐναύλους habebat. Quo autem laborant vitio omnes qui imitantur, illo neque Horatius immunis esse potuit; multa enim apud eum reperiuntur tamquam complementa numerorum, multa inania, multa quae, quod ad sententiam attinet, cum ceteris carminum partibus aliquo modo certant. Nil tamen hic habemus cur graviter Horatium reprehendamus: difficillimum enim est hoc vitare vitium, quod non ab illis solis qui alios imitantur committi solet, sed etiam ab iis qui ex alio sermone in patrium aliena carmina vertunt. Dabo luculentum notissimumque exemplum: Catullus, cuius poëticam facultatem admiramur omnes, dum Sapphicum illud

φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θέοισιν
ἔμμεν ὤνηρ

vertere vult sic orditur:

Ille mi par esse deo videtur.

Recte hactenus. Quid sequitur?

Ille si fas est superare divos.

Ridicula ea est δείνωσις, qua strophae quidem rima expletur, simplicitas vero Sapphica pessumdatur. Horatius autem quas sententias quaeve carminum argumenta ab exemplaribus Graecis sit mutuatus, quid ipse invenerit, propter temporum iniuriam accurate iam definiri non potest, sed multa tamen eum de suo addidisse constat. Maius ergo periculum erat ne in illum quem dicebam scopulum incideret. Romanus praeterea fuit Horatius: itaque tum αὐτὸς ἑαυτοῦ δεινότατος erat quum argumentum tractabat ex philosophia morali: illam philosophiam dico quae ad vitae usum erat accommodata. Sententias enim finxit morales revera aere perenniores, quae, dum sermonis elegantiae et venustati sua laus stabit, discentur et recitabuntur. Nam sit sane Horatii philosophia humilis omnique careat magnificentia, at egregius eius est sermo: mediocritatem quidem commendavit Horatius, sed iis eam exornavit laudibus ut vere aurea fieret. Et, quod modo de vitiis dicebam quae vitare non potuerit Horatius, nolim ita hoc accipiatur quasi non penitus sentiam quam praeclara eius in re metrica fuerint merita. Si nactus esset qui ipsum imitarentur, Ennio Latinae poësis patri fere par esset habendus Horatius. Tanto enim artificio vocabula Latina numeris inclusit Graecis, ut in Latio illi nati videantur. Ne levissima quidem adhaeret metris Horatianis macula: puri eius versus sunt, elegantes, auditu suavissimi iucundissimique. Ergo, ut comparatione quae Horatii in re metrica fuerit praestantia demonstrem: alterum illud a Pallavicinio repertum carmen, quamquam sermone haud ita multum ab Ho-

ratii carminibus differt, certo tamen argumento fraudis convincitur. Ultima enim eius stropha haec est:

En quo furentes Eumenidum choros
Disiecit almo fulmine Iuppiter!
Huic ara stabit: fama cantu
Perpetuo celebranda crescet.

Audisne quid inter verum Horatium et imperitum falsarium intersit? Tertius strophae Alcaicae versus plerumque apud Horatium e tribus constat vocabulis, sed nunquam sic in partes aequales est divisus ut hic

huic | ara | stabit | fama | cantu,

nunquam eius ille est rhythmus quem musici Italico vocabulo „staccato" appellant. Sed talia audiuntur et sentiuntur melius quam demonstrantur.

Dicebam modo tum demum poëtam Horatium fuisse negari posse si a poëta prae ceteris ardorem fervoremque exspectares postularesque. Aliam tamen ob virtutem dignissimus est Horatius quem poëtam vocemus: egregie enim observare poterat et lubenter atque cum voluptate quadam observabat, quid? Homines illorumque vitam, studia, errores. Quum enim esset vir cultissimi ingenii, mox nobiles viros amicos nactus est, qui et ipsi literas disciplinasque magni facerent. Annos duodetriginta natus iam Maecenati familiaris erat; quinque annis post ab eodem praedium Sabinum dono accepit, ubi securus atque quietus sibi literisque vivere posset. Non ergo diu ei adversa fuit Fortuna, non habuit quod vitae suae duritiam accusaret Horatius. Hinc in plerisque satiris tam lenis est; plerumque enim lectores sic fere alloquitur: „me videte, me imitamini; quid trepidi, anxii,

solliciti estis? Non tam multis rebus opus est ad bene beateque vivendum. Quidni potius modicis opibus modice fruimini? Vini paululum curas pellit; e nostra ipsorum intemperantia nascuntur mala; curis augetur sortis iniquitas." In illos solos acerbus est qui malis artibus, scurrili facetia, abiecta adulatione eodem pervenire studeant quo ipsum doctrina adduxerit ingeniumque; illi enim ne eorum quoque, qui honeste amplissimorum virorum favorem nacti honeste eo utuntur, famam commaculent metus est. Nam suam sortem Horatius amat, si non ardenter, tamen toto pectore: amat Sabinum suum, fontem quo irrigatur (nam missis doctis disputationibus, quarum ansam dedit nomen Bandusiae III, 13, hoc dico Horatium, quum illo nomine uteretur de Sabini praedii fonte cogitasse), „parvos" deos in quorum tutela praedium est, libellos, quibus solitudinem consolatur, vinum salubre, quod in illis nascitur terris, modicas sed tamen hilares epulas quas cum familiaribus vicinisque celebrat; sed nil ei amicis est carius. Homines enim, quibuscum eum sors coniunxit, ita observat ut verum decet artificem; nihil ergo epistolis praestantius fingi potest quas maturus iam et multo usu multisque literis doctus scripsit; vivunt illae viventque semper et spirabunt: omnium enim temporum sunt omniumque locorum. Tanta arte ibi homines quibuscum vivere, iocari, genio indulgere solebat depinguntur ut eos videre et audire nobis videamur. Epistolarum autem lepidissimae illae sunt quas ad amiculos, adolescentes imperitosque, scripsit: quam leniter, quam suaviter vehementes illorum ridet amores, lites, levitatem. Et odarum mihi quidem optimae videntur breves illae quae huic epistolarum generi sint cognatissimae. Nam si quis me roget quod Horatii carmen mihi maxime probetur, illud ceteris omnibus praestare respondeam, quo de Iccii iocatur ingenio mutabili (I, 29),

tum celeberrimam illam inter Lydiam eiusque amatorem altercationem (III, 9). Quod autem ad longiora attinet carmina, ibi, ut iam dixi, artem Horatianam praesertim in brevibus sententiis cernimus et admiramur.

Nam plerisque odis nil se nisi metricam spectasse exercitationem ipse frequenter Horatius profitetur. Utilissima ergo res est illarum vitia, quorum quae essent genera supra indicavi, quam accuratissime indagare et quam apertissime agnoscere, idque tribus de causis.

Primum ita demum penitus sentire possumus quam pulchra nonnulla sint carmina ex eo genere ad quod Horatius natus fuit factusque.

Deinde, ubi semel nobis constat poëtam non semper aeque felicem fuisse, quam inania sint nonnullorum commenta, qui arcana quadam doctrina efficere conantur ut praeclara et plus quam humanae sapientiae Horatii videantur omnia intelligimus: iam enim eo perventum est ut ab uno alteroque viro docto Pythagorica ratione Horatius explicetur et commendetur.

Denique, id quod vel gravissimum est, sic audacibus abstinere coniecturis discemus. Nam licet iam inter viros doctos constet Horatii carmina talia fere ad nos pervenisse qualia ille scripserit, tamen in dies novae proferuntur emendationes: nolunt enim acquiescere critici in vocabulis locutionibusque parum rectis. Me autem iudice inter nova illa conamina unum tantum est quod certum sit, necessarium, nulli obnoxium dubitationi: illam dico emendationem qua II, 18, pro

Aequa tellus
Pauperi recluditur
Regumque pueris

legitur: Regumque primis. Hac simul metri vitium

tollitur et sententiae aptissimum restituitur vocabulum, hac versus exsistit ab omni parte egregius, huic ne pulcherrima quidem Rozenbergii coniectura (I, 32, 15), pro o laborum dulce lenimen mihi cumque, legere iubentis: o laborum dulce lenimen metuumque, par habenda videtur.

De aliis videant alii.

Neque indices huic libro adieci neque singulis capitibus praemisi summarium. Non enim scripta mea fodinarum mihi instar videntur quarum viae latebraeque accurate sint indicandae ut etiam sera posteritas aurum argentumque inde protrahere possit. Aequalium nonnulli, si libro meo perlecto bonae frugis aliquid inesse pronuntiaverint, impense laetabor. Si vero neque illepide neque invenuste ad ea argumenta, quae ipse delibaverim, accurate pertractanda doctiores adhortatus esse aequis idoneisque videbor censoribus, non quidem, hercle, sublimi feriam sidera vertice, sed tamen nihil supra deos lacessam.

Scribebam L e i d a e *m. Ian. a.* 1891.